

Při příležitosti sedmdesátého výročí úmrtí **Vladislava Vančury** (23. 6. 1891 Háj u Opavy – 1. 6. 1942 Praha) jsme se rozhodli dílo tohoto významného autora zprostředkovat v nové moderní podobě. Nabízíme volně ke stažení nejen jeho známý román *Markéta Lazarová*, ale současně v Ústavu pro českou literaturu Akademie věd v jeho elektronické **Edici E** vydáváme jako elektronické knihy digitální podobu obou projektů Vančurových Spisů, jež v minulosti vznikaly na půdě tohoto akademického pracoviště. Tyto soubory doplňujeme výběrem z Vančurovy publicistiky Řád nové tvorby.

Čtenářům je tak k dispozici v elektronické podobě celek dosud knižně kriticky vydaného Vančurova díla a tím se toto jeho dílo otevírá i pro případné nové čtenáře.

Za svolení k publikaci patří poděkování J. Papcunové, J. Víškové, M. Blahynkovi, O. Hausenblasovi, J. Opelíkovi, M. Pohorskému, dědicům E. Lukeše, Z. Pešata a Š. Vlašína.

Spisy Vladislava Vančury

Spisy Vladislava Vančury

(Praha, Československý spisovatel 1951–1961)

Řídil Jan Mukařovský

1. Obrazy z dějin národa českého [Díl] 1., ed. Rudolf Havel (1951)
2. Obrazy z dějin národa českého [Díl] 2.–3., ed. Rudolf Havel (1951)
3. Pekař Jan Marhoul, ed. Rudolf Havel (1952)
4. Pole orná a válečná, ed. Rudolf Havel (1953)
5. Marketa Lazarová, ed. Rudolf Havel (1953)
6. Luk královny Dorotky, ed. Rudolf Havel (1954)
7. Rodina Horvatova, ed. Rudolf Havel (1954)
8. Rozmarné léto, ed. Rudolf Havel (1955)
9. Útěk do Budína, ed. Rudolf Havel (1957)
10. Konec starých časů, ed. Rudolf Havel (1958)
11. Hrdelní pře aneb Příslaví, ed. Rudolf Havel (1958)
12. Poslední soud, ed. Rudolf Havel (1958)
13. Tři řeky, ed. Rudolf Havel (1959)
14. Hry, ed. Rudolf Havel (1959)
15. Amazonský proud; Dlouhý, Široký a Bystrozraký, ed. Rudolf Havel (1959)
16. Občan Don Quijote a jiné prózy, edd. Alena Santarová a Rudolf Havel (1961)

Spisy Vladislava Vančury

(Praha, Československý spisovatel 1984–1988)

Řídila ediční rada Ústavu pro českou a světovou literaturu ČSAV a nakladatelství Československý spisovatel ve složení Milan Blahynka, Jiří Holý, Emanuel Macek, Milan Pávek, Miloš Pohorský, Bohumil Svozil, Jarmila Víšková, Milan Zeman.

1. První prózy a první pokusy, ed. M. Pohorský (1985)
2. Pekař Jan Marhoul, Pole orná a válečná, ed. J. Víšková, doslov E. Lukeš (1984)
4. Povídky a menší prózy, ed. M. Pohorský (1988)
5. Markéta Lazarová, ed. J. Víšková, doslov J. Holý (1986)
7. Konec starých časů, ed. O. Hausenblas, doslov Z. Pešat (1987)
8. Tři řeky, edd. J. Papcunová, J. Víšková, doslov E. Lukeš (1985)
9. Rodina Horvatova, ed. M. Pohorský (1989)

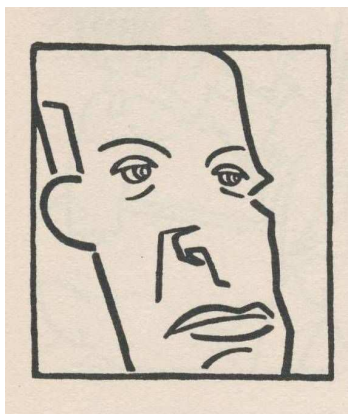
Spisy nebyly dokončeny, chybějící svazky: 3. Poslední soud, Hrdelní pře, 6. Útěk do Budína, 10. Obrazy z dějin národa českého I, 11. Obrazy z dějin národa českého II–III, 12. Dramata (v původním návrhu jako dva svazky: Divadelní hry I a II), 13. Filmová tvorba a 14. Publicistika.

Soubory Spisů doplňuje svazek publicistiky

Řád nové tvorby

(Praha, Svoboda 1972)

Uspořádali, edičně připravili, předmluvu napsali a komentáře sestavili Milan Blahynka a Štěpán Vlašín

Napsali o Vladislavu Vančurovi

„O tajemstvích slovesného tvaru ví Vladislav Vančura více než my všichni dohromady, pánové. Proto: čepice dolů před ním. A hezky nízko!“
(F. X. Šalda)

„Výsledným a úhrnným znakem Vančurovy osobnosti se nabízí výraz harmonie, harmonie slova, jednání, práce, gesta, pohledu, výrazu – všechno na pozadí těžké životní zkušenosti, přísně a nesmlouvavě disciplinované, navenek rovnovážně a nesmlouvavě uměřené osobnosti, oslovující bližního družnou pozorností. Ano, kalokagathia, jak jsme se o ní učili a snili.“
(Bedřich Fučík)

„Vančurovo nazírání skutečnosti nebylo nikdy přímým odrazem její povrchové reality. Bylo vždy výrazem umělecké stylizace, odehrávající se ve Vančurově díle na dvojím souběžném plánu: patos a ironie, tragika a grotesknost jsou primátem jeho básnického zraku. Hledá vždy dvojí současný výraz jedné a téže věci: způsob, jakým se toho dotvářil, učinil z Vladislava Vančury výsostného českého slovesného umělce.“
(Jiří Pistorius)

„Stojíme před dílem Vladislava Vančury a máme náhle pocit, jako bychom stáli na křižovatce literárních dějin, jako by tímto dílem, podobně jako kdysi nížinou moravskou, táhly všechny hlavní cesty spojující západ s východem, sever s jihem, minulost s budoucností.“
(Milan Kundera)

Internetové zdroje

Ústav pro českou literaturu

Webové stránky ÚČL

Webové stránky Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR
<http://www.ucl.cas.cz>

Slovník české literatury po roce 1945

Přes 1200 autorů, časopisů, nakladatelství a literárních organizací
<http://www.slovníkceskeliteratury.cz>

Česká elektronická knihovna

Zpřístupňuje více než 1700 básnických knih česky psané poezie 19. a počátku 20. století, vyhledávání motivů, frekvenční slovníky
<http://www.ceska-poezie.cz>

Digitální archiv časopisů

55 literárních a kulturních časopisů nebo novin ve formě fotoarchivu:
Česká literatura, Divadlo, Humoristické listy, Literární noviny, Lumír, Rudé právo a další tituly
<http://archiv.ucl.cas.cz>

Bibliografie české literární vědy

přes 300tisíc záznamů recenzí, článků, studií a doslovů od roku 1960 do současnosti, 10 000 záznamů k české literatuře v exilu 1948-1989, 100 000 záznamů předmětové části retrospektivní bibliografie 1775-1945
<http://isis.ucl.cas.cz>

Digitalizovaná retrospektivní bibliografie české literatury 1775-1945

Kolem 1,75 milionu excerptů o článcích a textech z oboru české a světové literatury a příbuzných disciplín (divadlo, historie, žurnalistika aj.) zveřejňovaných v periodickém tisku vycházejícím v daném období v českých zemích v češtině i němčině
<http://retrobi.ucl.cas.cz>

Edice E

Spisy F. X. Šaldy, tzv. akademické Dějiny české literatury, příručka Editor a text, antologie Avantgarda známá a neznámá, Výbor z české literatury po dobu Husovu a z doby husitské, strojopisné i tištěné sborníky

<http://www.ucl.cas.cz/edicee>

České literární osobnosti

Biogramy více než 30 000 autorů, publicistů a vědců z dějin i současnosti české kultury, v internetové databázi zveřejněna zatím polovina, další záznamy uvolňovány postupně

<http://clo.ucl.cas.cz>

Bohemistika. Literárněvědný informační servis

Internetová nástěnka s informacemi o přednáškách, stipendiích, nabídkách práce, nových knihách; zprávy vytvářejí a publikují sami uživatelé

<http://www.bohemistika.cz>

Databáze literárních cen, Thesaurus českých meter, stránky Studentské literárněvědné Konference a další informační zdroje

www.ucl.cas.cz

Knihovna Ústavu pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.

Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1

studovna v centru Prahy, vedle Masarykova nádraží,

otevřeno PO – PÁ 10.00–18.00

tel. 222 828 147; knihovna-sli@ucl.cas.cz

- » největší specializovaná knihovna české literatury a literární vědy s šedesátiletou tradicí
- » otevřena všem studentům, pedagogům, vědeckým pracovníkům i zájemcům o literaturu
- » 140 000 svazků, více než 1 000 časopiseckých titulů
- » díla české beletrie v prvních vydáních či kritických edicích
- » 40 000 svazků cizích literatur v překladech i originálech
- » 12 000 svazků divadelních her a odborné teatrologické literatury
- » staré tisky, bibliofilie, příležitostné tisky a letáky
- » přístup k licencovaným databázím Literature Online, EBSCO, SCOPUS, Web of Knowledge
- » k dispozici fulltextová databáze MediaSearch s obsahem denního tisku, rozhlasového a televizního vysílání a zpravodajských portálů;
- » k dispozici Wi-Fi připojení

Katalog: <http://tinweb.ucl.cas.cz>

Středisko literárněvědných informací ÚČL AV ČR nabízí dále odborným zájemcům:

- » článkovou bibliografii české literární vědy 1960 – současnost
- » retrospektivní bibliografii české literatury 1775–1945
- » nejucelenější sbírku reprodukcí staročeských bohemik
- » biografický archiv osobností české literatury

Pravidla a podmínky poskytování služeb na www.ucl.cas.cz.

Vladislav Vančura

AMAZONSKÝ PROUD
DLOUHÝ, ŠIROKÝ,
BYSTROZRÁKÝ

Patnáctý svazek Vančurových Spisů obsahuje spisovatelovy prozaické práce z doby mladosti: 14 drobných próz shrnutých kdysi do knížečky Amazonský proud a tři povídky větší, Cesta do světa, Dlouhý, Široký, Bystrozraký a F. C. Ball. Ve všech se Vančura ukázal mistrem malé formy. Malý rozměr si vyžádal lapidárnost vyprávění, monumentalizování všeho, o čem autor vypravuje, ať to je osoba, krajina či věc. A přitom to nikterak nejsou prózy, v nichž je vyprávění účelem samo pro sebe. Lidé a jejich osudy jsou začleněni do společenské práce a jejího řádu, vztah ke skutečnosti je vyjadřován všude přímo a nezakrytě a ukazuje Vančurovo místo po boku prostých a utiskovaných lidí už v jeho prvotinách. Tento těsný vztah ke skutečnosti cítíme i z příběhu chlapců, které dětská fantazie zavede z domova do ciziny a doprostřed práce a boje o život, nazvaného Cesta do světa, i z pohádkové hry fantazie Dlouhý, Široký, Bystrozraký. Nejzřetelněji jej však vyjadřuje rozmarná satira na malicherné poměry v české kultuře 20. let našeho století, povídka F. C. Ball, kde Vančurův vztah ke skutečnosti je tak silný, že za jmény a osobami hrdinů dodnes cítíme a vidíme jména a osoby skutečné. Tím, že Vančura zamířil svůj výsměch na odtrženost intelektuálů od života, na jejich uzavření v odborných zájmech a povýšení nad potřeby života, stává se povídka F. C. Ball satirou aktuální i dnes.

8

SPISY VLADISLAVA VANČURY

Svazek patnáctý

AMAZONSKÝ PROUD

DLOUHÝ, ŠIROKÝ, BYSTROZRÁKÝ

VLADISLAV VANČURA

AMAZONSKÝ PROUD
DLOUHÝ, ŠIROKÝ,
BYSTROZRAKÝ

PRAHA 1959
ČESKOSLOVENSKÝ
SPISOVATEL

AMAZONSKÝ PROUD
DLUHÝ, ŠIROKÝ
BYSTROZRAKÝ

207 VIII 40

7641 III ✓ ✓ ✓

AMAZONSKÝ PROUD

PŘEDMLUVA
K PRVNÍMU VYDÁNÍ R. 1923

„Ráj je spočinutí a váha, nikoliv tíže. Přeměníš-li patero dílů světa v jejich obrazy, nachýlí se k tomu slovu každý z nich pod jiným úhlem, který může být změřen. Svět se ruší a buduje podle potřeby živého ducha, ale ráj trvá nehybný; širá smrt a omezenost bodu. V něm jsou mohutnosti čiré bez poměrných výšek, odvozených soustav a bez cvičení. Co bylo, jest a bude, bez příčinného vztahu v holé jsoucnosti se kupí a z utajeného skladu plynulost dějů vyvozuje tvar: krystaly, organismy a dílo.“

I knížka je dílo a povídá nějakou pravdu o světě. Pravda této knížky byla však ověřena před jejím početím. Život plyne, věci se dějí, události se přiházejí, překvapující i zázračné. Jejich místa v úhrnlosti dějů i věci dostalo se jim již při jejich zrodu, poněvadž poznání i řád života, rození nového byly vloženy v srdce básníka. Výklad světového dění udál se před napsaným slovem. Povídka stala se pak zaznamenáním, historií, ba jakousi registraturou skutečnosti. Registraturou věcnou a všeobsáhlou. Mluví v ní věci živé i neživé (jsou věci neživé?) i pomyslné. Úplný svět, v němž žijeme; prostý, všední, každodenní a příznačný. Bylo by zbytečno zdržovati se příčinným vý-

kladem a řetězci popisů, jež vpravdě beztoho nic nepovědí. Prosté tvrzení, výsledek mnohotvaré skutečnosti, je krajně reálné a vytváří klad. Buduje s jistotou prostor z věcí, jež dobře znáš, nazývají je pravým jménem. V něm objeví se ti krása i mechanických pochodů života, jež dávno pozbyly chuti, a obyčejných věcí, jichž si nikdo nevšímá, poněvadž plní dobu mezi každým jitem a večerem člověka.

Tobě pak, čtenáři, platí slova, jež mohou stát v čele každého nového díla: Kdo máš uši k slyšení, slyš a rozuměj!

Devětsil

Nad propastí žalu vznáší se slovo a proniká všemi věky až k počátku. Když bylo učiněno skutkem, na arachtské vysočině vzešly z něho dva ráje, růžový a modrý. Modrý ráj byl dobře oplocená obora a růžový byl sad. Kolouchové, býčci, berani a vlci honili se v modrém, všichni mladí a samci. V růžovém ráji byly klisny, laně, jalovice, kočky a ostatní zvířata rodu ženského.

V rájích rostly stromy kolmo ze země a všechny tvary byly základní. Záření slova padalo, budujíc sad i oboru, a ráje se neklidně utvářely, zůstávající — mimo růst — bez vnějších změn. V oboře žil se zvířaty chlapec a andělé, v sadě krásná panna a opět andělé. Tito tvorové pohybují se v čase jako lidé v prostoru, jsou věčně dětmi, trochu pochlební a mají smysl pro trvalost. Létají. V každém z obou rájů byly vše kúry: Cherubové, Serafové, Trůny, Knížata, Síly, Panovníci, Mocnosti, Archandělé a jednoduší andílkové o hlavě a křídlech, kteří ve fylogenetické řadě platí

za prvoky andělské. Žili v radosti a poletovali mezi stromovím se zbožným úsměvem; někdy si zadováděli a tu metali kozelce nebo si hráli na slepou bábu a chyťte ho, Vaňka. Ani modří ani růžoví andělé neměli roucha. Užívali však vhodně květin a pergamenů s nápisy „Gloria“, „Paradeisos“, „The paradise“.

Tehdy, když nejčistotnější andělé nakadeřili si vlasy a jiní nadřeli sborový zpěv a hesla byla znovu přepsána jasným zlatem, tur rajský přestal býti teletem a řval uprostřed obory. Nevěda proč, bil širokým čelem do stromu poznání a všechnen ráj ho viděl a posedl se týmž neklidem.

„Macku,“ řekl hoch tygru, jenž později utekl do Bengálska, „proč máš tak veliké zuby?“

„Přestaň, vidím červeně, mluvíš-li o tom. Ta barva je teplá jako můj dech.“

Duše zvířat pohnula se jako křídla. Jeleni ržou, kozlům pučí rohy a levhart, lev a pardál zadávali po pěti andělech. V tu dobu přišlo první rajské jaro.

V ženském ráji ve stínu ležela lvice, a opírajíc hlavu o její hrud, spalo děvče. Navzdory mladosti bylo tu vše malátné a změtené. Psice nebyly ve smečkách, laně ve stádech, všechna zvířata chodila sama a příhody nikdy nestaly se zkušeností. Sad vzdoroval jaru, byl unylý a bez pohnutí. Vlčice, přivírajíc oči, myslí na zápas. Dvě divá zvířata jsou zkrvavělá jako srdce. Laně si přejí dlouhého běhu. Sad vše očekává a nežere.

Uprostřed samičího ráje na nejvyšším místě rostl strom, sám a nesrozumitelný, jeho listy se chvěly v bezvětrí a kolem pně ovinul se had. Počíná si poněkud dryáčnický a vyvolává: „Ptáci, ptáčata, žádá smrt, dobré sypání!“ Svůdce mluví k zvěři a s ostatními slyší ho panna.

„Odvahu a vaše štěstí je hotovo! Každému druhu čerstvé samce! Pohlavní láska je božská!“

Vítr nepokoje a touhy letí rájem a zdvihá vlny. Kouzelný strom podobal se žebříku Jakubova snu a panna vystoupila do jeho koruny. Výše, vzhůru až do vrcholu. Je viděti širé vzdálenosti a všechny směry vybíhají z vyhlídky jako paprsky ze světelného zdroje. Nenadálé jezero modří se stkví a nová barva je podobna vlahému větru.

Kocouři a lišáci dobře vybarvení a samci s hřívou! Uvidíte hřebenaté kohouty a jiné a jiné!

Zvěř se srazila k útoku a padá a řve a valí se k oboře, jež je modrá. Ale sad je obehnán zdí, i dopadnou na ni jako pevnostní beran. Zeď padla.

Mimo zahradu a les je náš nebarevný svět a zvířata ztichla, neboť počínati si v něm prudce není přirozeno.

Nastala noc. Obloha jako hluboký cit září ztemnělou modří, šelesty proměnily se v znění a srdce po sobě prahnou. Panenská mysl proudí, není opatrná. Vstaň a vyjdi rozvalenou zdí! Otevřená krajina budí bázeň, ale panna se nevrátí, ó andělé!

Když zvířata a děvče vnikly do obory, objaly se

ráje. Samci se prali a muž porazil strom na palivo.
Andělé byli na holičkách.

Na znamení rájů a na paměť rajských barev jsou
povijany pro chlapce modré a pro děvčata růžové.

Celý les je mláděti ke hře. Před doupětem oba krotcí, jinde lezou si do kožichu. Směšný medvídek prochází lesem, mění směr a namátkou se učí. Došel k jasnému průseku, rozhlíží se: Cesty medvědího lesa nikam nevedou, pokud jich neznám. A zamyšlen dá se po hranici světla a stínu. Přirozeností obrácen k mudrosloví, lehává a drbe se nohou na všech suchých místech, nejraději v doupěti.

Vítr a slunce prostupují les, ticho zastřené ustavičným šelestem kmitá jako kyvadlo.

„Spi, Janku,“ řekla medvědice, hledíc naň zářivě.

Leč kolébavý poklid zvrtně se náhlým nebezpečím.

Medvědice navětrila lovce a vrhá se k mláděti. Vystoupil muž s ručnicí, stanul před medvědy, nepohnul se a tak míjí dlouhá vteřina. Člověk zdvihl kulovnici a lící. Těžká chvíle bezradné zoufalosti úží prostranství v past. Myslivec vystřelil a medvědice je zasažena.

Vjem dvojnásobného zablýsknutí prodlužuje se zvířeti až do okamžiku, kdy okruh vědomí se táhne jako smyčka a smrtelná mdloba sklání nekonečný pohled.

Mládě slyší výstřel, jak padá a zní v mnohočetném chvění jako blanité křídlo.

Muž medvídku zdvihl a odnáší jej. Od chvíle k chvíli je myslivec pyšnější a radost má jej k zpěvu.

Myslivecké volání slyšely pradleny, vztyčují se nad valchami, a zahlédnuvše muže, kývají naň: Pojďte k nám!

Myslivec zanesl medvěda k řece. Zvíře chvěje se novou hrůzou a jeho rozrytá mysl se neodpoutává od smrti. Krev, jejíhož proudu ustavičně ubývá, až od zasýchající rány se oddělují jen krůpěje v období delším a delším, pářící tratoliště —! Medvěd je vidí, znovu mu udeří osudná rána a posedá jej bolest jako zmámení.

Do měsíce Janek dotruchlil, a zapomenuv na kar-patský prales a na divoké obyčeje, přijímal viskání s povděkem a bez mručení. Dobromyslný pochybovač, s představivostí působivější nad skutečnost, neznaje rozdílu pomyslu a věčnosti, nevzdělal se ve smyslu užitečného umění. Planě moudrý, šlechtěn k nepochopení, spával na výsluní od výprasku do výprasku. — „V co doufáš,“ řekl mu cvičitel, „nejsi již divoké zvíře, nespolehej sám na sebe! Drž se mojí soustavy vzestupné jako schodiště. Chutě k cirkusu!

Přísluší ti roztomilá obratnost. Tvoje snění nemá tvaru.“ — „Proudí,“ vece medvěd a sveden řečí, těžce se zamyslí. „Tvaru nelze oddělit od pojaté myšlenky,“ dí po úvaze.

Prodán cikánovi, Janek tancuje v řetězech před medvědářským bubínkem, a stavě se šikmo na směr cesty, projde širým krajem až k Rýnu. Smutný, snad chorý, počítá na svízelné cestě milníky jako uplynulé dny předlouhého období. Medvědář s Jankem spává a dělí se s ním o každé sousto. „Chcípne spolu,“ dí k medvědu jedenáctého měsíce. Janek pronáší o zlé nouzi podmíněčné soudy.

Smavý Rýn plyne před poutníky a vinice každoročně se obnovující následují jako obširná dějství.

Hrady se ježí na ostrozích, třeba zachovány, podobají se zříceninám. Jsou jako strašidla, jež prodelela kdesi příliš dlouho a o polednách před posměváčky se vracejí živou ulicí.

Medvědář a zvíře, došedše k Řeznu, hladoví a mdlí, neboť výdělky již třetí neděli nebyly zhola žádné, stihli cirkus. Byl špatný: Dva koně, medvědice, dřevěný tuleň, magot bezocasý, něco náradí a soupravy k němohrám. Nikdo nic neumí, nejméně medvědice. To je bída, soudil Janek, slyše lichý úder klusu před překážkou.

„Ať je to jakýkoliv podnik,“ řekl cikán, „najíme se!“ A prodává medvěda.

Celý stan čpí a mokvá jako jedovatá houba. Med-

věd si stáhl důmyslně obojek, a našlapuje opatrně na špičky, nikoliv na celou plošku, projde stavbou. Noc je šerá a lze zevrubně seznati uložení všech věcí. Zkusiv nepevnost stanu, Janek je téměř na svobodě, leč neodchází.

Večer před představením vyvedou Janka na lešení před boudu. A jest mu rozhoupati zvonec. Šašek, nasadiv trubku, odvěřská fanfáru a seč jest, má zevlující obecenstvo ke vstupu: „Divoká zvířata, vzácní pánové, šprýmovný taškář, čtení myšlenek! Před koncem němohra o šesti obrazech!“

I počne se představení ryčné a křečovitě, na vrcholu sil lidí i zvířat; opřeno v jediném bodě zahrává s neštěstím. Rudá záclona se rozevlála koňským tryskem. Paňáca střílí, křik a práskání mate diváky. Zběsilá vlna stoupá ve spirále a utkví v okamžiku, kdy cirkusová umělkyně strne na visuté hrazdě v týlním závěsu. Skleněný náhrdelník svisle padá a v neklidném chvění odráží paprsky, jež dopadají v oko jako svazek šípů. Cirkus se zakýve, sleduje rozkmit. V ráz, skokem představení končí a ticho se rozbíjí jako vlna, jež dostihla břehu.

Jen divoká medvědice v kleci, neznajíc nijakého stupňování, řve a bije do mříží. Tu Janek, oděný jako paňáca v kazajce a v komolé čepici, vejde rozpačitě do kruhu, a zazvoniv, metá kozelce, šplhá a střílí. Napodobí rozpažení a vrátkou chůzi provazolezcovu, sestaví skluzavku a sjíždí po ní. Předstíraje nemotornost,

rozesměje diváky. Říká se: Ten chlupáč je jako blázen. Dobytek, snad se neopil? Ty pse, kdes to všechno sebral!

Leč medvěd, ať slyší cokoliv, nevzhledne od svojí práce.

Řvaní medvědice otrásá cirkusem a budí temné zdání upoutané síly. „Přeháníš,“ dí Janek, ale medvědice nedbá.

V noci sedí před klecí, snášeje pohrdu jen proto, aby medvědici viděl. Srdce mu bije v porušeném sledu a zdvihá se jako příboj. I udeří Janek na klec a jme medvědici prudkým objetím. Medvědova tlama rudne a jeho dech je teplý jako ohnivý van.

Neumdlévej! Od medvědice odstupuje síla a jako déšť na Danae padá na ni malátnost.

Na druhý den, vidouc znovu Jankovu krotkost, medvědice se odvrací. Ten Janek je nenapravitelný. Tichý, shovívavý a zamyšlen. Medvědice je hotova rozsápat a zdrát jej jako ovci. Pro Janka není vyhnutí, je donucen předstíratí divokost, jinak ji ztratí. Jme se řvátí, ohrožuje krasojezdkyni, vystupuje zbrocen králičí krví. Ta zvířata krade ve chlévech, nedáví jich ani nezakusuje, leč s tváří odvrácenou po řeznicku je bije paličkou.

Janku, vzdychá medvědice plna strachu o medvěda, jenž za to leží ztlučen a svázán.

Leč vizte jej! Vyprostil se z provazů, vstává a vyvede medvědici z cirkusu.

Tři dny jsou na útěku. Janek je ostražitý a ve všem se vyzná. Již jsou v pohoří. Šumavo! Hvozdy, výšiny, dující povětrí! Účastna znovu svobody, obě zvířata jsou poněkud patetická.

Medvědův důmysl zaopatřoval příliš mnoho zvěře. Způsob lovu i medvěd sám byl v lese zcela neobyčejný. I zdála se Jankova vzdělanost divočejší dravosti a byl velmi obáván. „Surovče,“ dí mu žena, když mají plné hnízdo mláďat, „uteku ti, žel, proč jsem tě zachránila z cirkusu. Pamatuješ, jak jsem hrála před obecenstvem? Na všech stranách hořela oslnivá světla, ach, jaké je divadlo krásné!“

Lev krásně zobrazený nad obecní studní bez přestání štěká. Během let obstoupily jej novější domy a vytvořilo se náměstí podoby čtverce. Nezapné stavby dřepí jako sudy na okraji pivovarského dvora. Jak si sedly, lev není k utišení. Řve: „Otlé město, nestav znamená síly do louže! Buď hezčí, buď novodobé!“ Město zvolna přežvykuje. Skleněnými pohledy jako opilci, kteří v řadě padli na zadek, sledují domy dým svých krbů, neboť vše, co hoří, posílají ke všem čertům do sladkého nebe. Měšťanstvo obchoduje a slouží. Ušlechtilá řemesla, všechna odvětví výroby a nádeničina jsou pomíjeny. Soudní obuvníci, tesaři, krejčí a novotářští dělníci pracují zneuznáni. Jim straní lev. Obrátil se k dělnému bednáři:

„Nováku, nejsem hlídačem a znám mnoho klepů z tvého domu. Máš sličnou ženu!“

„Jsi závistník, pomlouvač a zčásti pes,“ myslí bednář o lvu.

„Drahý manželé,“ pravila paní Nováková, „vystav

na zahradě houpačku, miluji pocit závratí a dlouhé cestování mezi nepohnutými trámy.“

Dobrá, bednář pracuje o houpačce. Tesá, kope, spojuje všechny tři části stroje. Již vztyčil houpačku a ze žebříku ji natírá fermežovou barvou.

„Díky,“ pravila bednářka, půvabně usedajíc na prkénko, jež je lodí. Novák se vrátil k osní stoličce a žena byla ráda. Za týden unavila se hrou. To vše je málo, jde o hybnou sílu a bednář, vysunuv brýle na čelo, velmi rozhoupal mladou ženu. Důkladně šťastný svojí výkonností, ač unaven, neustává.

„Ale Nováku, tys stár a tvoje rozkmity jsou členěny údery, není to plavný pohyb. Neumíš nic z nauky lásky.“

Do bednářovy zahrady přišli hosté. Je celá změněná, přímé cesty, vedené ve směru kříže a úhlopříčen v obdélníku, byly zrušeny. Noví zahradníci založili kruhovitě záhony, tvoří bludiště, nedbajíce stromů, a kazí odlišnou původnost zahrady vkusem milostného století.

„Mistře,“ otázali se Novákovi hosté, „znáte Fragonarda? Vytvoříme prostředí pro houpačku.“

Fuj! Bednář má rád zahradu úrodnou.

Před houpačkou stojí skupina šviháků. Někteří mají hudební nástroje, všichni jsou dvorní a bednářka se usmívá. Hudebníci hrají skladbu napjatou jako přímka.

„Skryjte se,“ řekla bednářka. „Ať se line hudba

z keřů, nástroje buďte neviditelní!“ Ostatní ženichy rozeslala po zahradě s poselstvími a její milenec sedí pod houpačkou. Je slyšeti horoucí hudbu a z domu rány kyjankou. Večer bednář již bez zástěry přišel k houpačce a chopil se jejího provazu. Frajer na vyhlídce obrací zřetel k panině lýtku a střevíčku na spadnutí.

Nováková žena je nevěrná. Manžel nic neví. Leč hlas na náměstí neumlká. Je to mínění širokých vrstev a zviklá bednářovu důvěřivost. Mistr naslouchá, chodí tiše a objevuje se nenadále. Uvidí milence, jak se líbají.

Nabil bambitku Gasserovy soustavy a s hlasitým kašlem přišel k houpačce. — „Pozor, utržíte si úraz, jděte, mistře, raději za houpačku,“ radil mu milenec.

Bednář ustoupil pár kroků. Potom usednuv na zem, zjevně míří druhému muži na hlavu. V trnoucím čase kmit houpačky se zpožďuje a ustal. Padla rána a oba soupeři jsou na útěku.

Lev z náměstí, stvořený, aby byl výrazem volného ducha, krajně pokrokový a ochránce dobrých řádů, objevil se po bednářově boku. Štvou spolu milence. Leč ten se zastavuje a obořil se na bednáře. Lev je zmaten. Konečně nemůže neuznati stanoviska milencova. I žene se za manželem.

„Konec,“ pravila sličná paní, podávajíc oběma mužům ruce. „Žijme pospolitě. Bez výhrady a jediného milovala bych jen bednáře, který by byl i zábavným hýskem. Mám, pánové, dosti půvabu, abych odvedla lva.“

Vltava u Dobrohouště valí kameny a bije do mostu. Pod vsí čeření uléhá, řeka tichne a mezi skalami stojí nepohnutá jako v jezeru. Přítok padající roklí doplývá k druhému břehu v kruzích, jež se šíří. Plápolá měsíc červen, setba byla učiněna tělem, kvete pšenice a okaté ryby se hluboko potápějí. Na březích ječí nahatá radost a záření jejího hlasu v silokřivkách rozbíhá se po vodě. Póly jsou dva kameny čnicí z vody, Komín a Pec, a na nich je plno dětí. V hromadě tam okovávají veselost a potom ji roznášejí po vsi. Večer, znaveny koupelí a hrou, jsou děti družné a vzrůstající soumrak nahání jim strach. Tuň se zelená jako kohoutí peří a hlubina je děsí. Snad jim kazí řeku netvorné zvíře, je to ďábel rybího ocasu. Naposled, již doma v polospánku, zří se na mělčině blýskavé jako měděná pánev. Rybičky blíží se až k ponořeným nohám. Tu nastává západ a věci se zahalují. Bázeň vztyčuje hadí hlavu. Příšera zaskuhrala na peci.

„Otevřeným oknem slychávám vodníkův dětský pláč, jest nám stříci se úkladné vody,“ řekla matka.

Prostný slouha viděl prý zeleného mužíka požíratí živé ryby; přiběhnuv bez dechu na náves, líčí děsné vidění.

Vypravování o příšeře se zaplétá, roste, věc stává se nepochybnou. Dračky přičinily podrobnosti o zařízení vodníkova domu. Děti na pastvách a večerní vyprávěči nadali jej zásadním zlem. Epičtí starci zosnovali děj mnohonásobně pohnutý. Vodník byl učiněn celé vsi patrným a známým. Byl stvořen. Pouhopouhá představa stala se skutečností. Vymyšlené vejce zvětšovalo se ryhováním. Netvořivá dobrohouštská hlubina hýbe se teď bytostí.

Zamlada si vodník hrál s rybami, laskal žáby, býval čistý a zpola suchý z nezbednosti, jako děti, jež se mažou a máchají. Jsa jinochem, vyučil se obuvnictví. Dospěv, hotoví znamenité střevíce, nikoli již rudé. Nepracuje na třínožce, ale na Peci. Zpívá, spílaje měsíci. Je mrzout, kleje, rozbíjí hrnce, jichž má plno. Vnadidlo líčí nerad, honby na děti v lázni se straní, topí z přinucení, neboť vše, co páchne smyšlenkou, básní, nebo pověrou, je mu jazykem úředním. Donucen pracovati při své živnosti s hrnky, jal se obíratí keramikou, způsobem výroby, malbou a sběratelstvím. Klade důraz na účelnost výrobků a třídí zboží dle značek a posloupnosti. „Prokletá skutečnosti, nezábavný živote v tůni, bídné osvětlení a žabaření s dušemi v hrncích!“ — stěžuje si, opouštíje duchamornou práci vodnickou. Vykrajuje raději na kamení nové svršky.

Malé vodníčky straší lidmi. Někdy jim povídá krásné pohádky o městech, jež řinčí jako řetězy. Vidění je v nich ostré a bdělí dělníci jsou tam zaměstnání užitečným dílem.

Při žabí hudbě, čeře vynořenou hrudí tůň, myslí říční strašidlo na ohnivá města. Dílny, nespokojené, v příboji ustavičného dění a na postupu, jak jste krásné!

Žije starosta, jeho břicho má dvě poschodí a všechno k němu přichází ústy. Hnusný měch visí mu mezi nohy jako vemeno a pase jej, obžiraje potravinářské krámy. Starosta, pokud jest, leží jako tenká žilka na svém drobu. Klade naň ruce, aby nepřemýšlel, a tehdy slyší ty, již k němu přišli ve věcech úředních. Co? Z celé řeči pohltí pár slov. Ó vlasti, ó demokracie! Sedm bab, jejichž mateřštinou je žebrota, kazí pokoj a vzhled města sedm dní v týdnu. Sedm žebraček na vztažených rukách, jichž lidé se dotýkají jako krope- nek, nesou dobročinnost města. Jsou nosaté a milují kořalku, neboť je hřeje v uzlu vnitřností jako staré časy. Čtyři Marie, Anna, Alžběta a Kristýna. Jejich barvy jsou šedě a zsinlost. Ale někdy srdce přece krvavá vesele si dupnou, a protože jich je sedm, jsou slyšána. V té chvíli ženské nechytí starostu za krk, ale jedna za druhou mečí u jeho okna, dáví před ním a vyklepe mošnu na jeho práh.

Jednou starosta se dopálil a zhloubi svého žaludku

řekl, děláje kříž nad pastouškou: „Přispíváme na obecní chudé a dosti již ostudy na ulicích. Jen pátek budiž milosrdným dnem, jindy ať sedí žebračky doma!“

U všech čertů, odpovídaly v pastoušce, co máme jíst po šest dní? „To je opatření,“ řekla třetí Marie, „které nás vrací kostelu.“ A na druhý den, tak jak byly všivé, šly do chrámu božího, a zdůrazňující svoje krky, zpívaly velmi vroucně. Sešlo se všeho všudy čtyřicet krejcarů. „Hlouposti,“ pravila první Marie, „řemeslo má zlaté dno.“ A jala se plésti košíčky pro hodná dítká. Nic, neprodala ani jediného a dnes do nich schovává nakradené věci. Potom zkoušely prodávat žabinec, sirky a čarovaly. Desatero prostředků učinilo je chudší o desatero nadějí. Dobrá naděje je mys a kolem něho na tisíc trosečnicků. Je to těžké doufat, když ti voda teče do bot a vězíš-li v bryndě až po krk. K obrazu tonoucího stvořil umělec naději s rukama vztyčenými, jež čníce nad hladinu, když vody zavřely se nad hlavou, chytají se stébla. Ale nad žebráckou bídou fičel prázdný prostor a nebylo se čeho chytit. Tu báby rozbily svoji naději jako Mojžíš desky desatera, jal je hněv a hned byly mocnější. Posadily se kolem petrolejové lampy a černé stíny hýbaly se po zdech jako zlověstná křídla havraní. Z mohutnosti hněvu vzešel smích, jenž se třpytil celou nocí. Chrapot a výskání a dupot a cval kulhavých bab hřmí jako válečný vůz. — Starosto, hola hou, u tebe hoří! Babský obličej nadýmá se tím křikem, druhý rozškleben a třetí křivý

jako podkova a všechny v tvém okně, občane pilný,
jako svíce navečer před svátkem patronů země.

Požární trubač, když troubil na poplach, drbal se za ušima. Je to pro kočku, tahat stříkačku z kolny a hasiče z postelí, když špatně hoří kupa hnoje. Bouřil půl hodiny a celé město jej slyšelo. Napřed prudké leknutí udeřilo je k srdci. Vesměs v košilích vrhli se mužové k pokladnám a ženy k oknům. Kdo měl dobré prádlo, mazal k světlu. Zatím pět hasičů hodilo se do stejnokroje a dorazili k hnojišti právě za hodinu, aby utvořili sbor. Trámoví neprašťí, zdivo se nese-souvá a z trosek nevynesete doutnající dívky. Hoří kupka hnoje jako oběť Kainova a jako františek. Starosta lká a kvílí. „Dobrá,“ řekli si rozvážní lidé, „všechno je v pořádku, bavme se!“ Kolem starosty rozvíjí se košilatý zástup jako bílá růže a sedm bab rozkvetlo. První Marie chtěla ovázat starostovu hlavu vlastním kapesníkem, a když ji odehnali, řekla: „Pánbůh dal, pánbůh vzal, jen abyste, pane starosto, zase popel na hnůj nesypal!“ Hohoho, hehehe, báby nabírají hnojůvku a hasí, míříce na starostu. Již je mokřý jako myš. Dobrovolný sbor dojí stříkačku, jež nemajíc vody, podrážděně prská. A tu starosta rázným činem zjednal nápravu. Vstal a šel, a uchopiv hadici, vnořil ji v hlu-binu žumpy. Konec. Vyšlehl mocný proud a bylo po ohni. Protože se hasilo hnojůvkou, nezkazil se ani hnůj.

Tento malý žert nazývá se pomstou mariánskou a zbavil starostu možnosti vyhrát nové volby.

Slapskou silnicí jezdí denně vozová pošta. Pohybuje se stále po téže dráze jako jezdec na přezmenu sem a tam. Veselá jízda, spřežení je bujné a vozka si zpívá. Jeda poli troubí. — „Proč tak lomozíte?“ — „Je mi volno,“ odpovídá kočí. — „Vozataj Široký! Široký!“ křičí Tiňtěra za vozem. Ale rozjetá bryčka rachotí a bouří jako bitva. Široký neslyšel a usmívá se.

Když pošta zastaví ve vsi, hola! Psaní od děvčat, maminkám pozdravení a vám neutěšené zprávy sypou se z pošty jako kroupy z pytle. Koně nemají stání a hloupý opratník chřestí držákem. Stojíš! Někdy Široký přetáhne své koně přes zadek a jindy je chválí. Obstarav koně i vůz, padesátiletý vozka rozjede se dále. Cestou přemýšlí nezávazně o svatbách. Přemůj-milý rozmarýne!

V zimě vytáhl z kolny saně. Kraj je zavát, ale Široký jich přece neužívá. Zavírá kolo, podkládá šupku, pracuje vampulou; miluje vozbu všeho druhu, ne však sanice. Je to příliš nehlučná jízda. Za mrazu se

Široký hřeje o koně. Jejich dech vozku halí jako oblak. Tak čeká. Ozývá se hvízdání železnice, trpělivý cestující pohlédne znovu na hodiny a toužený vlak stane na stanici, lomoze jako mlýn. Nádraží se pohne a zazní.

Jaro, praví podobenství, je okřídlené dítě. Širokému se blíží jako úzkostlivý letoun. Praví: „Válíš se nad cestou ve výši telegrafních drátů, mávaje opatrně modrým praporem. Mimo silnici je stará zima. Kdybych znázornil rok kružnicí, byla by jeho období čtvrtým zaznamenáním devadesáti stupňů. Kyvadlem těchto hodin je moje pošta. Obě čtvrti nemají vlastního výrazu. Miluji jen prudké léto a zimu.“ Za letního dne jede Široký podél krásné Vltavy a sní na kozlíku: Lásko, tvůj měsíc je červen. Tu milenci ruku v ruce chodí sadem a křižují les. — Vystavíme si dům, hovoří mezi polibky, a kolem domu založíme zelinářskou zahradu. Léto sálá a milenci se líbají. Láska se nad nimi vznáší jako korouhev nad vojskem.

Je po létu. Široký se dosud neoženil, věkem moudří, roztoužený beze smutku. Dnes se pošta zpozdila. Prší a ve vsi je ticho jako na horách; v tu nepohnutost udeří výsknutí vlaku, pokud běží o píšťalu, nejsilnějšího. Vzhůru! Cizí muž přijel za milenkou a kleje na zpoždění. Široký nepojede proto rychleji. Jindy usedá do dostavníku mladé děvče. Je krásný den, slečna se zaclání červeným slunečníkem, a tu obrátky

kol, rachocení vozu a koňský klus přiměje ji k zpěvu. Před velkými svátky jezdí maminky s dětmi, v polovině cesty Široký zastavuje koně a paní krmí své maličké. Radostné cestování — Široký je rád poštovním vozkou!

Rovnovážná poloha pošty je označena jedlí s obrázkem. Polovina cesty mezi dvěma výkyvy. Strom je osudný, před třiceti lety oběsil se na jeho větvi trudnomyslný muž, ale od těch dob se jeho koruna vznesla a nikdo ji nedosáhne oprátkou. Tehdy nepokojní koně sami zastavili u jedle. Široký zhlédl oběšence: civí na něho mrtvá tvář a oko obrácené k smrti. Zježen hrůzou, přeřízl provaz a složil tělo pod strom. Bouře a les byly děsnou kulisou, koně se vzpínali a ržáli. Dlouho potom, když jezdil mimo, Široký slyšel hnusný pošklebek, tma zela jako díra. Té noční bázně! Vozka stojí na kozlíku a bije do koní. Jen rozvahu, volá strážník, ale kočí pošetile ujíždí.

V pátém roce odkládá přízrak trudnomyslnost, kyne poště, chechtá se a pro zábavu otáčí se na oprátce. Prolhaný vozka vypravuje, že si sousedsky přisedá i na nápravu.

Denně nastává nová jízda. Široký, pamětliv nepřetržitosti výprav, vychovává si hřibata. Je-li dobré počasí, běží s poštovní klisnou statný roček. Široký s bičíštěm v holínce jde podle vozu, kolébá se jako koráb a mluví s koňmi. Je pln milosti, jako je lucerna plná světla.

Mohutný les na hoře se mýtí a rány dopadají jako obří kroky. Podtětí se vyměří, a strom sviště, kácí se na povědomé místo. Oklestí se a svalí rovnou do smyku. Starý Myška nad svahem zahuláká a kmen padá spouští jako toporný plaz. Dole u řeky staví pltníci vor. V prodlení dvou let je vrch lysý, dříví svezeno k řece a počíná se s vorovou dopravou.

Je to utěšená plavba, tichá a bezpečná jako dům. Porostliny, les, skalní lom, strže, paseky sunou se podle voru jako v dětské obrázkové knize. Znenáhla budí se zvuky vesnice, znějí a tichnou. Vor je nejlepší plavidlo a jeho výzbroj je jednoduchá. Vesla, sochory a háčky, hliněná ohniště a hrnečky zevně celé učené.

Vrátný na voru je opatrný Dudek. Plavci Matěj a Jan jsou bratři. Svázali by vor holýma rukama do kozelce a dobrodili by se až do Kamýka. Řeko, jsi tak malá, změni tvoje rychlosti a ovládnou tě jako děvče v tanci. Plaviti se široširým mořem na beče? Po-

koušeti živel? „Nač?“ říká Dudek, „ručím za vor a plavba je zápas. Svedu plř všemi vrátky, znám řeku, úplavy, mělčiny i kameny v řečišti.“

Když se voda o pramen tříští, pění a stříká, Dudek si vyhrne nohavice a druzí dva jsou mokří. Nad jezem je řeka vystavena a Dudek a vor téměř stojí, ale plavci jej strkají, a opření o sochory, přejdou všech devět složení. Proud ve vrátkách plř zachytil a táhne ji. Dudek uchopil opačinu a po délce voru běží postupná vlna. Poznenáhlu se rychlost plavby zvolňuje, i počíná se hlučná rozprávka.

Matěj mlčí; je mu volně, láska činí jej účastna smyslu, jemuž kdekdo nerozumí, a povznáší jej. Z břehu zní kolovrátek, třesknou dvě střelné rány, potom vzklene se ticho jako mostní oblouk. Je to pravšední plavba, žádná příhoda ji doposud nevzrušila. Za této pokojné plavby utopil se Matěj, prvorozený z obou bratří. Smrt, znáte ji v podobě divokého jezdce, sekáče, bludného námořníka, zde je zahalena jako spící netopýr.

V polích vedle řeky kladou pltníci na známých místech oka. Zvěř bere, kdo ji nalezl. Líčí jeden pro druhého.

Matěj vystoupil na břeh a přehlíží oka. Všechna jsou prázdná a nezdrhnutá, jen jediná koroptvička se chytla, její žluté okrouhlé oko je vytřeštěno hrůzou.

Šeří se a Matěj s ptákem za řadry jde vesele k voru.

Soudruzi mohou plř přistrčiti, ale je to obtížné, u přivozu skočí k nim z prámu. Vor se blíží. Již je Dudkovi rozumět: — chci tam jít se ženou a s chlapcem. Vor míjí prám na dosah ruky. „Matěji,“ křičí vrátný, „Matěji, hej hop!“ Voda mezi oběma plavidly se třpytí a vzdálenosti mezi nimi přibýlo. Matěj skočil, leč daleký skok se láme a pltník spadl do vody jako upuštěná hmota.

Na voru ohýbají se veselostí. Je jen tak v košili a kalhotech, praví Dudek s pocitem síly obou bratrů. Tonoucí Matěj se vynořil, jeho obličej je již mrtvý, vidí a slyší, záchvat nemoci jej nechromuje, leč smrt. Jan, klidný jako vůl, přezdíváje mu po milence, křičí naň: Ančiňáku, vylez přece ven!

Všechny tvary se zkreslují jako v zahradnické kouli. Řeka se promítá na oblohu, vše se kymácí a blýská ze tmy a zmítá. Vltava hučí v uších tonoucího strašnou bouří. Kéž by si vzpomněl na něco spásitelného! Proč vidí neodvratnou smrt a konec všech věcí! Dvacítiletý Matěj, plavec nad plavce, utonul v hloubce dvou metrů.

„Bidlo!“ křičí Dudek, zouváje boty. „Buďte bez starosti, strýčku,“ pravil Jan, leč vrátný utíká seč jest na konec pramene, tam, kde Matěj tone.

Ticho je roztrženo výkřiky a usedavým nářkem. Vrátný přivlékl Matějovu mrtvolu k voru. Je noc a volání vzlétá jako hejno vran. Prostovlasý zástup stojí nad mrtvým a někdo cizí uvazuje vor.

HUDBA NA ULICI

Širá pole, město, pohoří, jeví se z hory nově jako čarokruh. Svit padá na zemi podoben ohnivému dešti a ticho tetelivým zvukům andělských rohů. Ples a milostné usmívání tkví nad krajinou. Ale mírná radost se ztroskotá. Poledne blízké nadhlavníku jako blázen dá se do třestění a na útěku rozpoutává nevázané veselí.

Halas a vytrubování pod horou ústí v píseň, jež roste přibližováním. Jsou to děti na výletě, které zpívají. Hlasy poletují jako ohňostroj.

Pohnutý diváku, nehleď jediným směrem, ale obracej se na vše světové strany. Dole leží země a továrna se ježí, komíny a vesnice jsou rozptýleny jako stádo. Město se otevřelo, mnoho lidí vyšlo na ulice a hemžení se podobá pobořenému šiku.

Jako van přeletěla chvíle vzruchu.

Zde, děti, rozbijte tábor a jezte. Chléb, kousek masa, slaninu a něco kávy z láhve. Potom do hry! Deň rychle mine a v mnohých obměnách myslíte na hor-
ský výstup.

Širá noc je prostor křížovaný představami jako blýskavicí. Jsme na Blaníku. Vojsko, obraz síly, s praporem na znamení sjednocení, za hluku a hlasného volání nasedá na kůň. Všechny horské strany jsou brány. Děti slyšely hlas, jenž zněl jako hlas boží ze Sinaje: Jsem Blaník. Útočný a shromaždiště sil. Jsem stavba obrácená k budoucnosti jako proroctví.

Načeradec je tichý jako zapomenutý hudební nástroj. Noc tlumí všechny zvuky, až úder věžních hodin rozkmitá hladinu ticha.

Náhle východní strana vzplanula září, jež zhasíná a znovu vybuchuje. V nedovolené blízkosti domů navršili stoh, jenž hoří. Pacholek procitl první a pobíhá nahý a zmámený požárem jako můra. Volá příliš pozdě. Oheň, obrácený větrem, přeskakuje na stodoly plné sklizně a sahá až k chlěvu. Hasičská trubka a zvony bijí na poplach. Koně vysoko bijící ve stáji šílí a řvaní dobytka jako děsné volání tonoucí lodi, v poryvech silné a tichnoucí, obchází město jako šelma. Slyšíce je, děti, poraženy strachem, odvážily se jen k oknům hostince, kde spaly. Obraz je poutá a hravá mysl, když obsáhla velikost požáru, rozdmýchala jej v hrůzu válečného pole a náhle proměnila neštěstí v slavnost. — „Žhář,“ míní dítě, „byl hrubý a zavilý nepřítel, oheň nesl zjevně, a založiv jej, čekal, kradí se neohlížeje, až vzplane. Hrůza poplachu ho nerozechvěla a před neštěstím svrchovaným zůstal nepohnut.“

Pronásledujte ho a jměte jej!

Odhodlanost a neznámé poslání působí, že skryji žháře. Vari, nevydám toho muže! Jsme tu dva lité tábory.

Druhého dne spáleniště jen doutná. Siré, rozvrácené, podobá se zabitému draku. Děti snují plán nového budování a opouštějí je bez lítosti.

Navracejí se železnicí, jež protíná včerejší vyhlídku paprskovitou dráhou. Následnost úderů v střídání kolejnic udává rychlost, jež duje jako vichřice. Veselí unáší šátky na pozdrav.

Výhled z hory promítá se pásmem obrazů. Vesnice, stráně a louky mizí v přeletu a rozradostní zúčastněného diváka.

Mysl volná jako okřídlený jezdec vrhá se všemi směry. Děti znovu zří výstup na horu a širý kraj. Vidění do dálky neubývá. Země až k pohraničním horám a dále, kam jen ukazuje směrová růžice, i táž i odlišná leží pokojně a mírně. Děti již se neobírají hrdinským děním, ale slyší milostnou hudbu. Posléze slaví se svatba. Vozy závodí, ženich nevšímaje si svatebčanů příliš zveselených, obrací se k nevěstě s horoucí láskou. Polka tichne a svatba dojíždí ke vsi. Hle, představa vesnické chalupy utkvívá v okně železničního vozu jako hmotná. — „Sbohem, dnes se vdávám,“ myslí si dvanáctileté děvče.

Již lze zřítí lichoběžné boky a pestrá nároží předměstských domů a záhy město hřmící a oblačné dý-

mem jme výlet ulicí, jež proudí poledním přesku-
pením. Trojboký hranol uličního stínu, prolomený
světelnými sloupy a záblesky skla, tmí se jako chodba.
Sluneční strana se třpytí a obě prostoupeny lidmi jsou
krásným divadlem. Tu pochodová hudba udeří, a zníc,
duje. Spádná a dravá line se ulicí. Nutí k pochodu
a všichni, kdo jsou v oblasti hudby, jsou jí strhováni
jako řekou. Ulice jde s ní veselá a odhodlaná k daleké
cestě. Na křižovatkách se hudba tříští, leč znovu se
zvedá a u veselém vlání projde. Výlet je doma, děti,
strženy proudem a zakoušejíce radosti toužení snad
právě probuzeného, nevzpomínají. Okamžiky vjemů
a počasnost představ shrne se ve výsledek pevný
a nepomíjitelny jako při početním řešení.

Krejčí sedí ve světnici jako v jámě a šije. Prostořeká žena mluví a mluví a mistrovi se to nelíbí. Když paní umlkla, v dílně bylo ticho jako pod vývěvou. Z hodin sypou se hrotnaté vteřiny a sluneční svit se sune po zdi, znamená jiný svět. Bije do řemesla a zdvihl prach z nehotového díla. Šaty visí na zdi jako černé duše v pekle a kabát na mistrových kolenou pošitý stehy zlostí mává proti němu oběma rukávy. Mistr Teige překousl nit, zatkl jehlu a hledí oknem. Letěl pták a zpíval. Na jeřáb usedl rorýs a hejno vrbců se dalo do křiku. Mistr otevřel okno, ale žena řekla:

„Okno není divadlo.“

Krejčí znovu usedl, ale vášeň mu nedá dobře dělat. Nerad se pohádal se ženou a odešel na čihadlo.

Neohraničený pohled vždy znovu udivuje jako kouzelné brýle. Kol dokola leží prostor a krajina. Teige vystavěl si spád neúčelně a na kopci. Místo se nazývá Milník a líbí se mu. Do čižby je zamilován, není dobrým ptáčníkem. Kašle na čihařský řád a líčí jakkoliv.

Chycené ptáky nejčastěji pouští a peněz vydaných na čihadlo nelituje. Pletek nestrojí. Pomeč, tyk a sklopce jsou jeho nástroje. Sedě v boudě, vábí zpěvem volavých ptáků. Tu se dívá. Pěnkava skáče jako radost a chvěje křídly. Stehlik nachyluje hlavu, útlá sýkora pískne a rozestře křídla.

„Proč se bojíte?“ myslí si laskavý ptáčník.

Jako milost sestoupila naň pohoda. Věci jsou jiné, než jaké je vidáváme. Krejčovina je nejlepší řemeslo a do své ženy je zamilován. Milá holka, milá Josefino, kéž bys byla se mnou!

Leč paní se nemůže Teigeho dočkat a pošle pro něho malého Jeníka. Chlapec cestou utíká i otálí a na čihadle stane trochu unaven.

„Pojď se mnou!“ Otec vzal ho za ruku a oba dívají se u vytržení na rohatinu. Malátné ticho a čekání ovívá je jako teplo. Ptáci zdaleka křičí a dětský sen proměňuje tyk v kytici nebo ve strašidlo. Sedě bez hnutí, mistr chová trpělivě chlapce, jenž usnul, a nakonec již neopatrně donese ho v náručí domů.

Paní mistrová míní, že mužovo ptáctví je hloupost. Pravila: „Nestydiš se učít chlapce zahálce?“

Rozpačitý Teige, aby přesvědčil sebe i ženu, ztropil veliký hluk.

Druhý den jsou manželé již svorni. Je neděle a půjdou na procházku. Paní má nové šaty a rukavice. Mistr kouří a potěšen vidí svoji ženu sličnou i dobré mysli. Mimoděk Teigovi přišli až k čihadlu.

„Ukaž mi je!“ řekla mistrová a krejčí vše obšírně vykládá. Jist krásou čihadla, mluví přesvědčivě.

„To není tak hloupé,“ pravila žena, usmívajíc se. Muž vítězí!

Manželé v tichém hovoru jako pošetilí milenci setrvali na čihadle až do tmy.

* * *

Rok po roce přináší nové věci. Čihadlo zaostává, neboť Teigemu bylo jíti na vojnu. Zapomenul na vše, nemyslí na nic. Ale někdy ostré znepokojení pronikne vojákem jako rána. Představy letí: Nevěra, peníz, o nějž se chvěje, smrt. Neštěstí se hluboko zatíná a beznaděj prodlí do samého rána, až krátký sen vzklene se nad ním jako duha. Tu Teige spatří mírný svah starého vinohradu, čihadlo! Usměvavá Josefina hledí na sýkory léčí a nakonec běře do náruče velkého Jeníka, jenž přece nespí.

Šeredné ženy hledají milosti na svých mužích vší mocí. Nedej na nic! Je zlá a ježatá a zpěv z ní stoupá jako dým z komína.

Františkova žena si hledí málo svého. Vrazila do mužské pohody, její čenich se dmul, sukně udělaly severák a nohu, jež je nejhorší, položila mu na přátelskou řeč. Pravila: „Františku, ve džbáně je pivo, na naši lásku, zvrhni je!“

Hrome, na ten džbán jsme si dlouho skládali, já a on. Byl jen zpola plný, a kdykoliv jej jeden zvedal, bylo nám mysliti si: „Jen pij, dám ti ze svého.“ A teď baba polyká naše pivo, a pobízejíc, vyžere všechno sama. Rozkročila se, vpíchla nos do džbánu a leze s ním do výše. František zaklel a starý Procházka jde pryč. Utřel si hubu a řekl: „Na shledanou, a abys věděl, nejsem blázen, chceš-li hovořit, přijď do hospody.“

Venku rozmrzen s rukama v kapsách šel pod svítilnami. Blýskaly k němu, a když nezdvihl očí, bral

se mělkou září. Od sloupu k sloupu vede cesta a ty otálíš jako dobrá zpráva, pomalu je spojuje souvislostí myšlení.

Bylo to pásmo obrazů dobře vzpomenutých, ale čert vzal jejich věcnou skutečnost. První se zjevila sadařská bouda, trochu indiánský stan a více nesmysl. Vypadá to jako pokušení, neboť je noc a naše děvče je blízko. František a já, soudruh Procházka, kašlem na sad, ať si to rozeberou! Řekl jsem to a ono, ale František mlčel, ten kluk žárlil; ne, byl smutný, že milujeme jednu dva. Vykoukal jsem hvězdu, ale nepadla a milá holka nezůstala doma.

Pomíjejíc ten večer, jeho mysl byla tichá a kladla kroky jako míru.

Zatím město vyklidilo ulice a vzneslo se, aby spadlo na svoje tělo až příštího rána. Zbyly tu dráhy siné jako vyschlá řečiště a hradba domů ztuhlá a natažená. Ráno pekařský učedník, pískaje si nebo vztekly bděním u pece, spáče rýpne do boku a brzy celé město vydá hlas: Hurá, je den!

Procitnuv, viděl František svou ženu již před zrcadlem. Zívla a její hlava se zkomolila v šišku s otvorem, jaký mívají střelecké terče. Inu, baba! Ale dříve než něco řekl, nalehla naň polibkem a přivětivostí. Můj milý Františku sem, můj milý Františku tam! Tu si vzpomněl, že je neplodná, že je jí padesát let, a obouval se, jako by ta bída s tím souvisela. Všem navzdory divá panička cválá po světlici jako kuň ví-

těžného spřežení Milkova. Bije do peřin, smejí, leze do kamen, popadne hrnec, ztýrá psa.

„Ke všem čertům, neusadíš se?“ Když to řekl, žena zdvihla vádu.

„A toho obejdu, toho lumpa Procházku vyleju ze sednice!“

„Dobrá, půjdu taky.“ Udeřiv dveřmi, vyšel a žena vzala chléb jako štít.

Svinská jest milost pohlavní a manželství, jež uzavřela, jsou podvodná. Tobě a tobě pouhé tělo, oč je to méně, když kamaráda měl rád a věrnost přátelství proklála je oba jako záře svatého na obraze.

Před třiceti lety byli snivými jinochy. Sniví! Byli nemocni touto snivostí a vyhlíželi proto poněkud blbě. Nad Františkem vlála obloha hvězd spravedlivých a na veliký nos Jiřího padal odlesk báje. Díval se na pět borovic a rostl mu les, Větvoví temně zelené a rudé tráslo se bouří; uprostřed té velikosti stál dům a vařila v něm panna. Plakávala, když krájela cibuli, a půvabně zpívala, drhnouc putnu. Udělal tu opici krásnou a její vřískot proměnil ve zvuk, jehož nikdy neslyšel.

A ty, ó Františku, snášel jsi pro ni modré z nebe a hrozinky z krámů, neboť jsi byl zedníkem a vydělával jsi slušný peníz. Děvče bralo vše, co bylo dobré, skrývajíce svou sprostotu za širokými zády jako metlu. Deset let byla mladá, deset let jenom čistotná a později stala se tuhou pannou, neboť ze všech prostřed-

ků vdáti se zbýval jí jenom tento zvrát. Rozhodovala se s pláčem a s lítostí, leč běda, ani František ani Jiří již ji nesváděli. Nevědomky, s blýskavicí pravd v temných hlavách šli mimo ctnost, jež visela na dosah ruky jako drzá háječka. Ho-hó, oběma chlapcům mnoho bylo jedno; sloupem pohledu v zahálce dotýkali se nebe. Jiří a František. Dosti. Stará Marie zajdiž čímkoli. Ovšem, ale způsobiti jí ostudu bylo těžko a tak František ve věku čtyřicíti pěti let vzal si ji za ženu a ve zlé vůli žili spolu až dodnes.

Byl rozvztekle a čtyři hodiny ho neuklidnily. Zlézal horu odporností, a spadnuv, cítil: Jsem živ a zdrav. Tu uchopil hněv za rohy a vedl jej proti svému domu.

Bij do toho a každá vteřina ať bouchá v manželské světnici jako granát!

Zchlazen poněkud nutnou opatrností, neboť nechtěl již uviděti ženy, František vstoupil do síňky. Nikdo. — Klíč nebyl v zámku. Za několik minut měl všechny svršky. Měkká, pitomá postel položila se mu k nohám jako hrob a jako prosebník. Udeřil na ni, vypadl pěstmi, obrátil postel na ruby a plátno zařvalo.

U všech všudy, bílá barva působí smírně. František se očistil a vyšel z bouře peří a hněvu.

Bylo k poledni a kuchyně čpěly jako válečné ohně. Ulice čekala, plazíc jazyk, a na okraji dvanácté spouštěl kolovrátek. Nikde nehoří, nic se nehýbe. Celý prostor stojí jako kříže rovnoběžek a člověk, jenž odchází, je již sám uprostřed svých věcí.

Tedy řekl František: „Jsem prase,“ a vrátil se bez veškeré opatrnosti domů. Staré předměty k němu inuly starými zvyky, ale odlepoval se. Vzal jehlu a nit a sešival roztrženou cíchu. Opravil, co mohl, a dokončiv dílo, nezamkl dveří. Potom usmířen i tichý odešel k Jiřímu a s ním nejspíše do Jižní Ameriky.

Přístup k oknu a otevři je, noční prostor ať je skříní, v které minulost a tvoje skutky leží jako věci. To, co se třpytí, není zlato ani svatost, ale vtělení prostého a dětských myšlenek. Jasný anděl, jenž se ti zjevuje, podobá se nesmyslu stvořenému k obrazu sličné dívky. Význam milostných časů propůjčil té záři tvar nejušlechtlejší, leč nemyl se, tys chlap piják a rváč. Proč se přetvařuješ, úsměšek rozšklebil ti hubu a čiň co čiň, něžná jednání zkazíš.

Kdybys byl dítětem, dnešní noc, stavíc před tvoje okno romantický měsíc, by tě ponoukala k snění o loupežníku. Již pojďme, Jiří, vykrademe guvernérův palác, svedeme bitky na mostech a kéž bychom zne-nadání osvobodili pannu! Zbojnické řemeslo a dětské snění je nebezpečná hra. Kdo byl ošálen? Nůž ani divotvorný klobouk nic nepomáhají. Pravá míra skutečnosti je ta tam. Až do dnes naplnil jsem tisícero svých přání, leč proto jsou ty věci méně pravdivy. K čemu je mi peníz? Jsem přece chud a moje ostrovy

jsou ztraceny. Odvaha a dovednost sloužívá, avšak uvažování, jež tvoří, bláhovost a nejšťastnější láska jsou zneuznanými pány světa. Znával jsem rád, jenž pomyslné i hmotné věci převádí v počet pravdy. Teď číslo a nebe, kdysi známé, mne mate. Dvojí skupenství, tělo a duch, to nespravedlivé rozdělení zastírá mi pravou skutečnost. A přece rozmilé dítě a muž, jenž stojí u okna, jsou táž bytost. Kdyby všechny noci byly tiché, kdybych nebyl sám a tato pohoda byla naším stanem! Žháři, zločincové, nevěstky, kdyby se tak otevřely vaše brlohy a vy jste vyšli jako Lazar! Někdo by k vám mluvil a řekl by to i ono v podobenství. Neposloucháme, náš zástup, rozestoupiv se, hledí se zalíbením na pachole, jež si hraje se štěňátkem. A Mimi zdvihla plavého chlapce, víš, rádi nerádi, dnes budeme spát s tebou. Ať se ulice šerí, zní harmonika a plné pokladny nechť jsou třeba dokořán. Zůstaňme na tomto místě. Zde je náš všecken chléb a pět lahví vína. Mimi chová chlapce, ale stydí se zpívat.

Kdyby přišlo dítě k tobě, co bys mu dala na památku?

K čertu, ať jde kam chce, dám mu svůj dukát.

Vzpomínám si na starou příhodu. Jezdil jsem s koňmi ve dvoře, psí služba, pane, kdopak to nezná, a přitom zima a léto se střídají jako nohy, když jdeš. Hned mi bylo šestnáct let. Tehdy, mysle na věci lásky, spravil jsem píсты a čtyřikrát dvanáctero špicí, že se

třpytily. Oba páry zapřáhl jsem do čistého. Mladá dívka, na niž stále myslím, dnes odjede. Každému dává sbohem a mne si nevšímá. Dala mi uzel, abych jej vezl. Tahle moje bryčka je žlutá jako žárlivost. Byl bych tě svezl lépe a opatrněji než tvůj strýc. Pojedu blízko za vámi. Nehněvej se, že se na tebe dlouho dívám, buď aspoň trochu smutná pro naše loučení, kdybys mi zamávala šátkem, snad bych plakal. Z klobouku vlaje ti závoj, smykl se po naší obloze jako hvězda. Sbohem! Dým parostroje tě halí a vstupuješ na nebesa. V zlověstném křiku a klení jsem sám a rozhodná chvíle na mne míří!

Vida starého, co křičíš? Proboha, koše! Vynesli je v poledne na dvůr, byly tři a na ty jsem zapomněl! Tu pan Drozd, vstoupiv na můj vůz, pro ostudu zdvihne do výše uzlík hub, jež vezu. Nuže a nyní, když mi vlepil políček, se směje. Náš soused se z toho snad zblázní. Ať, válejte se smíchy, vypravujte až do smrti, jak jsem byl hloupý, jeda s pouhým ranečkem hodinu cesty.

Teď je asi půlnoc. Uslyšev širé ticho pod hvězdami, neztratím míru. Přízraky, prchněte, jsme zlodějové a děvky čistého srdce. Narodí-li se dnes spasitel, my budeme pastýři. Všechno bych mu dal a nic si nepodržel. Snad najdu i křepeláka, jež jsem kdysi v prudké radosti vinul k sobě a miloval.

Tmi se, noci, tvoje hlubokost je jako očištěc.

Obrazy náhlého sledu promítají se v mysli dítěte, které usíná. Blahé snění seskupuje se v tvar a pohne obrazem mizícím jako koráb, ježž přešel smyk majákového světla. Spi, opatrná maminko, a vy, táto ukrutníku, vždyť byste se báli, vidouce mne v Severní Americe na střeše mrakodrapu. Zavolám na vás a vy mne nepoznáte. Již se nedivte, nu ano, jsem to já.

Celý svět je chodba pro dětský zrak. Vy, kdož jste vážili daleké cesty, nezřeli jste Nového Yorku názorněji. Slunečná Indie, brazilské pralesy, prerie, utajily před vámi zpola více než před chlapcem, jenž sní. Jděte mi s výpočty, obloha je širé tajemství, a abych se v ní vyznal, snuji báje a spojuji souhvězdí v obraze. Divné silozpytné úkazy, lučba, což tě nemají, pochybovači, k smyšlenkám? Vstupme na ponornou loď, nebo v náboji převelikého hmoždíře spadněme na měsíc. A děj se cokoliv, zachráníme vás, kapitáne Grante! Nepravděpodobné volání z moře je asi skutečnost,

neboť jednající síly, jež ji působí, jsou znamením našeho spolku s živoucím duchem a věcmi. To není úmluva, leč čiré přátelství.

Noc plyne a zatím chlapecká mysl otvírá nové sny, jako by procházela hradními komnatami.

Probůh, ty lenochu, již je půl šesté, mluví maminka, budíc hochu. Dříve než se kdo nadá, je Josef hotov s oblékáním a s prací; voda je nanošena, pes uvázan, tedy vzhůru na cestu do Okrouhla. A opět pan Paganel, stateční kapitáni, učenci a nejmilejší dobrodruzi hovoří o rychlém střídání s Josefem. Co na tom, nemá-li jejich řeč určitého směru? Postihuje týž prostor jako chlapečova touha. Ale i toto myšlení opustí Josef pro klouzačku a za chvíli bude se rozhodovati pro tři přání: Jak bych je řekl?

„Josefe,“ vece otec, „jsi málem čtrnáctiletý, pojeď do Prahy na řemeslo. Líbilo by se ti strojnictví?“ Nemluvě příliš, vezme darebáka za uši a snad trochu pláče.

Zanech zde všechno svoje náradí, rozluč se se sousedy, nemysli již ani na divokou honbu ani na cestování. Známé věci mjíš a tvoje očekávání je položeno mezi dvojí oblastí jako bod, v němž se stýkají hroty sutek.

Dým nad městem se stahuje v zlověstný mrak. Vkročiv v ně, chlapec svírá pevněji svůj uzlík, neboť všechny obličejy před ním jsou apačské. Úběžná ulice ukazuje svoje rozmanitosti a malý Josef podléhá toli-

kerému svodu. Již se nedrží strýcovy paže a nebojí se o raneček. Psi hafání jen letmo mu připomíná vesnická zvířata, dobytek a plavé koně.

„Přijeli jste o týden dříve,“ řekl jim tovární mistr.

Tak! Jsme na holičkách! Strýc dlouho rozvažoval a nakonec nechal hocha samotného a jede domů. „Neutrácej,“ pravil na rozloučenou a dal Josefovi něco peněz.

V továrně uviděl chlapec hrozné cloumání pístů, síla přenáší se hřídely a na nich naklínovaná kola sviští. Kruh opisovaný setrvačnickem je bdělé oko, ale chlapec nepostihuje řádu. Vnikání i výstup páry slyší jako děsivé zavytí a změť pohybů jej mate. Zbytek dne strávil Josef ve světnici a vyšel až druhého dne.

Na předměstí není nic, to, co vidím, je známá roboty; Vltava u Libně, blátivý břeh, smutné domečky a dělníci jdoucí do práce — není nová podívaná. Hledám neobvyklé věci a kéž bych je našel nikoliv sám, ale s ostatními chlapci! Pojdme k zářicímu městu a padněme v ně jako lišaj, noční motýl, v plamen.

Zlatníková skříň! Jak je úžasná! Kdo staví tak vysoko a co vážou dráty, jež dělí oblohu v drobná pole! Jaká jsou asi ta neznámá jídla, ryby a sýr, cukrovinky a všechny ty podivnosti, jejichž ostrá chuť je cizí slovo tanoucí na jazyku. Je mi, jako bych se napil octa.

Lidi, jež potkává, zří hoch jen úryvkovitě.

Je to nemocná tvář, zlá ústa, žebrácká ruka, nyvé oči pod závojem, z někoho zbývá jen klobouk, noha

zdvižená v chůzi, či jenom zavolání. Leč na trhu, kde se Josef záhy vyzná, tkví vlastnosti pevněji, vidění setrvává při celých věcech a postihuje i pohyb, jenž je poněkud proměňuje. Zatím co vše ostatní mizí, povaha a tvar nabývají váhy.

Pátého dne Josef, již osmělen, nakupuje vše, co se mu zardá. Je to velmi snadné, míní, chřestě penězi. Hůlka je městská věc, opatřím si ji, zabiják a nějaký odznak. Poznav ulici, vešel i do hostince; není v rozpacích, ale přece, kdyby mu nelichotilo pomyšlení, kde pobývá, odešel by. V divadle je to lepší. Muž zmítající se před jevištěm, sbory hereček, pitvorných ženských, jež se sem ohlížejí, lidi, to je psina! Hlu-páčkovi dostává se právě důkladného kopance, jakýsi šelma volá na starou paní: Markýzko! Na mou duši, je to velmi k smíchu a nelze mi býti zticha.

A nyní, když už nemám peněz, hle, bečku okurek!

Chlapec obešel krám, a dříve než se nadál, sáhl po okurce a dobře ji ukradl.

Již nastává večer a město podobno výhni vzplane; podivíš se znovu, Josefe. Domů jdi, kudy je ti libo, americkou ulicí či po mořském dnu. Potom na loži trochu vzpomínaje, pln nadějí, klada ruce podle těla, usneš.

Zločinec z kmene Sioux utíkal deset dní a jedenáctého padl na velikou vodu řeky Amazonky. Širá a hluboká je Amazonka, a kdyby řvoucí proud umlkl a kdyby nehučel, hlas stáda nepřešel by z břehu na břeh.

Na rychlých koních sedá strach a oštěp hrůzy rozeklán je ve sto hrotů, jež pronikají až k muži. Padna na zem, umři.

Nemocné nohy spí jako dvě antilop a mysl v záři krve jde dál a dál.

Duch boží od počátku vznáší se nad vodami, elektrický mrak hřmí a ten, který umírá, obraceje tvář k velikému nebi, vidí nesmírnost světa a marnost dějů.

Širá a hluboká je Amazonka. Divoký proud, po němž plynou ostrovy, je cestou blázna a hlas, který vládne, vyje smíchy.

Vystaviš mlýn na březích proudu a síla Amazonky bude otáčeti žernovem. Dvakráte do roka přijdou

ženy s obilím a na tom místě vznikne osada, jež se bude nazývati tvým jménem.

Dvacet mil na východ kotví loď Spojených států, zmocníš se jí a budeš pánem řeky odtud až ku pramenům.

Noc a hvězdy vzešly nad prérií, buvolí stádo přišlo k řece a byl slyšán hlas nový:

Mír a mír.

Dva mužové z kmene Uhiů stíhali vraha, a nalezše jej, chtěli ho zabít. Ale byl sláb a smířen. Jeden z obou přinesl vody a řekl: „Siouxi, pij!“ Druhý mlčel. Nebe bylo až dole u země, ale nestal se zázrak, neboť tři nejsou zástup. Smír vzklenul se jako stan o třech stěnách nad mrtvým tělem. Položili dlaň na mrtvolu a teplota smrti a živých těl se mísily.

Bez zastavení plyne veliká Amazonka a potrvá do konce světa. Bůh toho proudu je bůh zástupů a bůh hojnosti; jen veliké věci vládnou. Tvůj zločin, siouxsý Indiáne, tvoje smrt a přátelství, před koncem uzavřené, je unášeno bouří dějů jako vzdech. Všechny pevniny jsou nesličné a pusté pro tvoji osamělost. Svět není pro tebe a kdo ti jej vrátí?

Neměřte světa prostorem, ani časem, ani váhou. Co víte o velikosti? Letící bouře, stmi se nad Greenwichem, padni na hvězdárnu a sval ji! Hrdopýšky, zpupné mudrce, zděs je, smrti, vytím! Houkej, houkej po sklepeních bank, v něž padá prška zlata, bij lakomce, když se plíží, aby vzal svoji kořist. Obnaž ho, ticho přicházející smrti, aby ho protknuly, aby ho protknuly paprsky nekonečného záření. Vstaňte na výsostech světa lidová vojska, stavte svůj dům! Milost z nebes otevřených dští blesky.

Jsi-li sám, co si počneš a kam by ses skryl. Vyjdi z mráкотné stepi, z hořícího města a pojď, poznej se s ostatními. Nechte hudlaření, podělkářství a robotnictví, srazte se v zástup!

Buď sbohem, žaluplná země! Sedm parníků v řadě jako kulhavý týden vleče čas a podél vodní cesty staví se okamžiky v trvání, naděje v jistotu, lodi v most a horoucnost v báseň. Za třicet a tři léta, až bude utrpení skončeno a poplavíš se tudy, soudruhu, to vše se dotkne tvého klobouku jako pohádkový strom.

Uzříš vystěhovalecký parník, který vysoko na moři kolísá a z jehož česen se line záření dobré vůle. Zklamáné, neboť Společnost, majíc zápisy, co naslibovala, zapomene. Sto lidí prchne a bezpočet jich umře. Jednatel lhal, mluvě o nové osadě; není, budete vydáni bez pomoci vražednému podnebí.

Chromci, táhněte domů!

Lüneburčan Thomas, skoták, jenž ze strachu o výdělek skrýval svoje vředy, byl zůstaven v Brémách. Hladově čtyřicet dní, pln ran, jež mu způsobila dobytčí nákaza, vrátil se v noci do svojí poustky. Ani se neukázav domácím lidem, bdí v starostech až do rána. Bude se stydět postonávat a bez tří set marek, jež dluhuje, zemře soužením.

A pětkrát sto tisíců rozbije tábor na místě obludné práce. Tu žlutá zimnice, příjice, rány a mdloba padnou na zástup. Nemá ani chleba, ani rýže, ani kořalek, nuže, to vše jim dáte, tak abyste zbohatli za pětiletí. Zjímejte na tisíc chudých dívek a vrzte je do nevěstinců! Herny, hašíš, ať hoří divé peklo!

Buď proklet netvorný záměr příliš prospěšný. Šíje, útlá jako stvol, jež v kalichu Sierry Madre a Yucatanu nese spanilou zemi, zryta a zběsilý výpočet zatíná se vždy hlouběji. Světská účelnost, pro niž začala stavba průplavu, je překonána poruchou světa. Dosti. Co bylo, není, velké je malé, prospěch stal se škodou a moc znamená tak málo.

Pokoj a zdar! Pokoj a zdar!

Osm let duje mnohohlasá práce. Beran ráz na ráz padá na kůl, zástup se vztyčuje a níží. Ať Panama padne! Kde byla hora, buď důl!

V lomozu železa, jež tu duní, lidská řeč hyne jako zvuk houslí. — Nežvaň, obraceje nos k nebi, mnoho nevyděláš. Vždyť zeješ nahoru jako sklenice! Na tu výtku Astley popadl kluka za kalhoty a vsadil mu jednu, směje se.

Jo, s nádobím, to je tanec! Až v poledne vezmeš misku do ruky, uvidíš, jak je lehoučká. Blázne, tebe to přejde, vynášet krumpáč výše než kartu! Řka to, chlapík utře si hubu a pohlíží bez zalíbení, nerad i s mrzutostí na čtyři strany a po páté k slunci. Chvála pánubohu, již je vysoko. Kdo je na robotě, ví, jak je nebe zahálčivé. Trojice noci, poledne a sedmého dne nese jeho klenbu a já, když ležím hezky naznak, zatím co chlapi hovoří, rozeznávám nebeské lesy a stráně.

Lidé černí, žlutí a bílí se prou a za chvíli padnou si do náruče. Francouz, který poslední přišel na panamskou práci, zmatenému jazyku nerozumí a otázan, nahlas se směje. Zavolal na jednoho každého z dělníků a odpověděli mu. Všichni vešli v soudružství a stále v sobě zakoušejíce věrnosti, táhli k revoluci. Byli to dobráci, jichž jméno strašně nehučí; ale hledě na les, rosteš, a zevluje na ostatní, jsi bohatší na všem poznání.

Včera Astley a jeho přítel Zajíc, jenž pívá o tři doušky více a o tři vzdechy je méně snivý, vystoupili

na horu, aby viděli širá moře. Zlézajíce ji v milostné shodě, podával si ruku jeden druhému, a když cesta tím hůře šla před se, řekl každý z obou: „Ty, klacku, jsi budižkničemu!“ Nahoře mužové pocítili lehkou závrať, vrch se pohnul jako koráb a Astley co nejdříve se opřel o soudruha. Když tam sedíš, vida dvojí moře, nebe a ptactvo a prudkost povětří a velikost světa, Ameriky jsou malé jako pár kuřat, jež někdo svázal a přehodil přes moře. Panama jsou nohy. Kdybych se díval dolů, rozkývá se mi kolmý směr. Dejte pokoj, taková vyhlídka člověku dá co proto!

To byla neděle, lodi šly po moři jako zázrak a touha, rozpráhnuvši se po nich, letěla kolem země.

Domysliv až sem, Astley rád by Zajíce zase viděl. I najde ho. Závoj mu visí z klobouku a třepe se jako prapor nad prachárnou. Teď bude pít, zdvihne cour levičkou a nasadí si láhev jako roub. Proto má tak ušlechtilý nos. — „Chlasej víno nebo pálenku,“ řekl na přivítanou, „tohle je rakije, prufák a blázen, ta by tě roztrhala.“

Nemaje co říci, Astley rozdělí se o ždibec tabáku a napije a zase půjde.

Jak se to tady mele! Moře navzdory rovnoběžkám je plné shonu a rána pevniny hýbe se lidmi jako nákazou. Je to dobré, dělati průchodnou panamskou skálu? Jen pro rychlost a bezpečí kupeckého zboží činíme křivé rovným a ostrostí cest protínáme zemi. Není již žhavá a čas kouti ji minul. Kdyby se ztrosko-

tal, kdyby byl rozbit žalář tak snadno jako pohoří a lidé se spojovali jako okeán!

Hněv je rudý a láska je rudá. Ta řvoucí barva vzejde jako hvězda a jako lev. Příklad v noci a slyš pláč údolí. Hrozná nemocnice světélkuje jako fosfor. Neboj se hrobů a kostlivce, to jsou baráky a siný a temný jehlan byl stroj. Stůj u všech dveří a zvidej. Smradlavá smrt zeje na místech příbytků, mlčení a slabost. Vousatí chlapi umírají a zapomenutý vztek leží jim po boku jako meč. Proč se neblýská, proč nehoří, proč nebije!

Když byl čas, vytryskl nad prací sloup zvuku, jenž se sesul a pokryl nástroje tichem. Všichni mužové šli do osady a mezi ostatními Ali, smutný černoch. Odvrácen od světských věcí, je sám, i v zástupu pouhé nic. Tam, kde stojí, otvírá se řada. — Jsem v botách a mám aspoň klobouk, ale on je dočista nahý a ručičky má jako ženská!

Večer, když se dělníci sešli v hromadu, divoké pověsti rvaly shromáždění jako bolest nemocné tělo. Jako se již třikráte stalo, znovu podle výpočtu mořská bouře strhne hráze a všichni, kdo jste uvnitř i vně osady, se utopíte. Panamská společnost potřebuje peněz a zmocní se jich! Všechna stavba a všechna práce je pojištěna. Nuže, zachráníte Společnost, která je v úpadku. Těla mrtvá a ještě živá mluví, a já je slyším. Mlčte, tato hodina je brána smrtelná a my jí procházíme v zástupech podle zaslíbení.

A čtvrtá strašná noc přišla. Bouře strhla hráz, jež byla slabá, zalila práci a rozbila ji. Dělníci viděli nebesa ohnivá a zmar sléтал šíře jako paprsek denní. Dva tisíce soudruhů leží v zátopě. Váš výpočet vpustil moře jako draka. To byl úklad a vražda. Budete měřití rozvalenou práci, jež kryje mrtvé, přesně a to, co bylo sotva začato, označíte za hotové dílo. Dobré jsou krvavé peníze.

Bojte se! Na nebi se jeví naše znamení. Ať Panama padne, na krásné hoře stůj dům!

Astleyi, věrný příteli, hoříš u mrtvoly jako pohřební svíce. Neplač, vstaň a střílej!

Silný, silný, silný zástupe, rozpoutej svoji velikost, nalehni na ně, udeř! Tiší a mírní, vyrazte proti nepříteli divě a nejmocněji! Ať již přijde, ať již přijde obecný pokoj!

DLOUHÝ, ŠIROKÝ, BYSTROZRAKÝ

I.

Malý chlapec přišel k Vltavě a volal: „Přívoz! Přívoz!“ Ale neveliký hlas přikrylo ticho. Jezero prostoru mezi pohořími nezní leda bouří, ale poutníček byl sám; odpovídalo mu jen ticho.

Jehlance skal, kužel vrchu, ostroh a na východě stála obloučná země. Pět lomů po paterém zastavení vojska je vbito v skálu a ze zlomeného těla vytéká pramen. Silnice ležela na pěti mostech a u každého z nich byly uvázány nákladní lodi.

Hoch na druhém břehu vykřikl, ale jeho hlas spadl doprostřed řeky a potopil se.

Byla druhá neděle červnová a v lomech ani na lodích nikdo nepracoval. Chlapec zarazil konec holi do země a sedl si po žebrácku.

Třináct měsíců byl na cestě a doposud nespal v poli. Báł se. Chlévy plné much byly jeho hospodou a táhlé bučení dobytka rylo mu spánek. Ráno stával u krav a chtělo se mu mléka. Snad mu dal čeledín svůj krajíc a snad ho vyvlékl ze dvora. Pokulháváje, dal se na cestu, aby kradl, žebřal a navlékal dny na hůl.

Tulák příliš zelený neobstojí v obci tuláků a neobstojí ani před ženami, nemá-li viditelných ran a je-li bez příběhů. Kdybys šel se vztaženou rukou a kdybys plakal! Ale ty jsi téměř veselý před okny vesnice.

Na rozdíl od tohoto nováčka starý Štěpán pil kořalku a obědval špek; to však je muž, který se vyzná ve věcech svého řemesla, a jeho díkučinění jsou veřejná jako zvon.

Kdysi řekl vysloužilce malému žebrákovi: „Jdi do služby, kluku, malé ryby jsou také ryby, a co máš v kapsách, mohlo být moje.“ Když chvíle ticha opřela radu, hoch se hnul a bylo viděti, jak se motá ve vojenských kalhotkách a že je sláb a malý. Nehledal služby ani nyní ani kdy předtím, ale jítí znamená naději, i šel a došel, sedí na břehu. A křičí na přívoz.

Zatím země se obracela k pondělku a nebe plné stínů a ohně bylo nad ní. Někdo stejně ubohý jako tulák šel po silnici a vstoupil na loď, aby chytal ryby, ale dříve než nasadil prut a hodil vlasec, chlapec na druhém břehu znovu se ozval.

„Počkej chvíličku,“ odpověděl rybář, znamená, že dítě na druhém břehu řeky je přibližně jeho věku. Konečně se přepravil a malý Jeník mohl vstoupiti na loď. Plavili se mlčky, Ervín Weil neměl co říci a malý Jeník držel hubu. Snad byli poněkud zklamáni, neboť žádný z obou se nepodobal tomu, koho čekali. Ervín byl židovský student a ti, které miloval, žili po indián-

sku na prériích jeho četby a snění. Žebravé dítě milovalo zemi a nejmladší dceru královskou a mudrce hovořící řečí zvířat.

Když přistáli, Ervín vzal opět rybářský prut, avšak žebrák neodcházel. Poplávek ležel na vodě a nit i dvojí pohled vázal jej na jedno místo. Ticho, jež je vozem a lodí objevitelskou, neslo oba hochy. Setkali se na hvězdě večerní a dali se spolu do řeči. Žid, který znal statečnost a nebezpečí, vzdal čest muži, jdoucímu světem.

„Nemáš nic než hůl,“ řekl student a Jan mu odpovídal, zardívaje se.

Nastávala již noc a chlapci doposud prodlévali na silnici.

Zatím starý Weil seděl před domkem s rukama zkříženými jako kladiva na vývěsním štítě.

Ervín překročil hranici divokých snění a stanul před otcem se schýlenou hlavou. Znal Weila, který ve svých pásmech nedal růsti stromům do výše a velikost drobil na jednotky. Neměl řeči mimo sdělení, a když se ptal, nikdo nevystačil s pravdou.

Starý žid mlčel a Ervín na jeho mlčení odpovídal jen planě. Řekl: „Byli jsme v aleji.“

„Kdo?“

„Já sám,“ odpověděl Ervín.

Jeník se zadíval na židovy vyceněné brýle, a poznal, že mu nic nedá, měl se k odchodu. Ale kupec ho zadržel a vešel do domu pro skývu chleba. Dával jen tuto almužnu a sám, aby viděl žebráka odcházeti od

svých dveří. Měl dobrou vůli s tuláky, a pokud byli v obvodu vsi, myslil na ně.

„Vezmi,“ řekl, podáváje dítěti chléb, a Jeník, jenž se zmýlil v tomto muži, prosil jej o nocleh.

„Ne!“

Weil udeřil rozhodností jako obuškem.

A tak nezbývalo, než aby se Jeník obrátil do vsi, pospíchal, ale noc šla před ním.

V souostroví světél zářila nejjasněji hospoda.

„Zájezdní hostinec,“ Jeník přečetl nápis a vešel.

Roj hlasů letěl šenkovnou, a když se otevřely dveře, ztichnul nad Jeníkem. Tu žebrák poprosil o nocleh a patnáct chrapounů potěžkalo prosbu jako porotci kladivo vražedníkovy.

„Nic!“ řekl soud, ale dříve než padlo toto rozhodnutí, Jeník je znal.

Odulá tvář obrátila se k němu a sprosták ze všech nejposlednější ukázal mu dveře.

Šel. Hospoda zůstala za ním, vesnice na dně noci a Jeník sám.

Cesta, řeka a telegrafní dráty vedou do světa, les ukazuje k nebi. Zemdlený a slabý hoch přestával býti tulákem. Sedl si a záhy ležel, hledě přes temnou hlavu sosny na oblohu.

„Jsem maličký jako špalíček, mám divotvorný prsten a můj kůň je zakleté kníže.“

Jasněji a lépe a jasněji než spravedlivý hněv a hvězda svítí pohádky.

Ó, noci! Ó, hvězdo jitřní! Nepomiň a nevzcházej,
ať jeden z maličkých štěňátek země dlouho spí!

Minuly čtyři hodiny a již svítalo.

Hospoda splaskla. Loď obtížená hnusem přistávala k pracujícimu dni. Poslední piják podíval se do jasného okna, vstal a táhl svoje hnáty podél stolů ke dveřím.

Ochrnuté nohy opilci již nesloužily, nicméně chlap dovrávorál až k Jeníkovi a zastavil se nad ním. Toulavé dítě a opilec rozmlouvali s jakousi shovívavostí nuzáků a pacholek nakonec Jana získal, aby ho následoval.

Šli po silničním náspu a vposled zahruli na dvorskou cestu.

Hlídač v kožiše, s holí na řemínku mlčel a smál se. Kohout již třikrát kokrhal, děvečky budou vstávat a čeledín zalézá do komory. Vem ho čert!

Zatím Jeník stál na rozpacích. Řad čtyřikrát lomený v pravém úhlu zavíral prostranství nyní mrtvé. Zdálo se mu, že toto jsou základy žalární krychle, veliké, aby vázala brannou moc královskou. Je tu hlídač, který má péči o bohatství, o jaké? Snad zde mají hnízdo vzácných husí, ohnivé koně a hromady bílé mouky.

Jan kradl kůrky a jednou vzal hrneček sádla. Nebylo mu volno před člověkem, který každou noc táhne proti zlodějům, a věděl, že ten, který hlídá, je zlý pes.

Ale nebyl; hlídačský kožich kryl starého zloděje jako kohoutí peří kapouna. Statek byl pánův a v noci jeho.

Již však rostl rachot rána. Pondělí je zlý den, ostrá před lodi o šesti palubách, jež ryje čas.

Nevyspalí dělníci šli do polí, vozkové pomalu zapráhali a koně ještě bez udidel stáli u ojí. Veselost stáda rozděleného na dvojice mizela ze vrat a rázem šesté inženýr Weyr, správce dvora, zůstal sám. Chasník, který se včera opil, spal a jeho spřežení stálo. To byla Jeníkova chvíle. Dal koním obroku a napojil je.

Hlídač mluvil pro něho a správce mu věřil. Malý Jeník byl přijat do služby a setrval v ní tři měsíce.

II.

Ve vsi byli dva kupci, Michael Weil a Josef Jetel. Máš-li v hrsti peníze, nakoupíš dobře u druhého, má vše a v mnoha družích, avšak Weil prodává jen věci nejpotřebnější, mouku, sádlo, sůl a bílou kořalku. Hlad otáčí koly jeho mlýnů. V zimě nalehne silnou bouří, a když začne práce, vyje v koruně domu. Michael Weil zná poryvy proudu a měří a počítá. Od čísla k číslu vedou dny a na konci všech se třpytí zlatý poklad. Bude tvůj, Ervíne! Staneš se bohatým a nejbohatším skrze něj!

Kupec, který se zdál nemítí vášní, měl svého syna a nešťastná láska rvala všechny jeho radosti. Kupcova

těžká mysl zůstávala nízko a vše, co bylo jeho, tisknul, aby držel. Syn neznal jeho počtu a bál se. Chladná zběsilost otcova nepodobala se lásce, nemluvil se synem ani se ženou, nepil ani nehrál. Tichý a přísný hleděl na syna a dlouhé chvíle padaly jako neštěstí na jeho dům.

„Pojď sem, proč se touláš!“ řekl toho večera, když Ervín se vrátil pozdě od řeky.

Ervín stál a podlaha kuchyně se vzdula pod jeho nohama jako moře.

„Jsi blbý? S kým jsi byl?“

Chlapec rychle Jeníka zradil a opět mlčel.

„Pamatuj, čím jsi,“ řekl starý, a hotov dokonati dobré dílo, vsadil mu plátenickým loktem sedm ran.

Venku již prostor stal se nocí a v ní spáči letěli a stáli jako tělesa nebeská. Ervín vznášel se nad Severní Amerikou, starý trčel na své střeše a paní Weilová opásána tukem zůstávala tam, kde byla, plujíc peřejí peřin.

Její manželství bylo slzavé údolí hluboké dvacet let. Bydlila v něm jako poustevník. Ani zlá ani laskavá, nemilovala nikoho a naučila se mlčet za rok. Celý den, celý den vykonávala mužovu vůli a to, co kázal, opakovala bez důrazu svému dítěti. Neplakala, ale mokvala slzami, a protože byla tichá, nikdo jí nelitoval.

Jednou řekla o ní děvečka, že je jako Marokánka. A paní Weilová, když druhý den slyšela srovnání,

byla potěšená pro tuto podobu, neboť její tvář byla tváří nejmarnější nicotnosti. Čas sněžící dvacet let nalepil se na ni, a byla bílá a měkká jako sněhulák.

Ráno Ervín jedl příliš dlouho svoji snídani a matka, jež se děsila všech nepravidelností, řekla mu:

„Co děláš! Je pozdě a tatínek se za chvíli vrátí!“

Hoch myslil na Jeníka a styděl se.

Přišel za mnou a otec ho vyhnal. Kde spal a co teď dělá?

Když dopil kávu, Ervín zobracel svoje kapsy a shledal třicet krejcarů; dvacet vzal matce z police, a proměniv všechny za korunu, šel hledat žebráka.

Vesnice byla prázdná a kolovrátkář hrál pánu bohu do oken. Dvě baby s nůsemi lezly z jednoho konce vesnice na druhý a před obecním domem se zastavily na čtvercích chodníku jako sedláci při hře v šachy. Děti řvaly, kovárna, jiskřic uvnitř, zevně podobala se pařezu a nade vším věž odpočítávala malátnou hodinu osmou v pondělí ráno.

Ale Jeník ve vsi nebyl.

Obešed ves, Ervín vracel se k mostu a tu potkal panský vůz plný uhlí. Vedle nákladu, lopatu maje na rameni, šel Jeník.

Oba chlapci se smáli a zastavili se. Koruna v Ervínově kapse spadla co nejlouběji a hoch se začervenál.

„Včera jsem dostal,“ řekl.

„Ty?“ odpověděl Jan téměř bez zájmu.

„Náš tatínek je divnej.“

Jeník nerozuměl a chtěl jít za svým povozem.

„Jsem v práci,“ řekl; ale Weil se loudal dál.

„Člověče, potřebuji boty a správce mi je za týden dá. Sbohem, teď se jde skládat!“ dořeknuv to, dal se Jeník do běhu, a teprve když dohonil vůz, zamával lopatou.

Ervínovi se zdálo, že je snadnější dáti Jeníkovi svítilnu než peníz. Rozhodl se, že mu ji dá ještě týž den.

Myslíl na Jeníka až do večera. Zůstane-li ve dvoře, řekl si, je hloupý. Kdybych byl sám, šel bych tam, kde jsou zlatá pole a naleziště drahých kamenů.

Snad bych se stal námořníkem.

III.

Pracující dny mají na rubu vyraženou svoji cenu a za šest dní bral Jeník šest korun. Mince s obrazem císaře a nejvyšší moci ležely v jeho dlani na znamení poddanství. Počítal je od soboty do úterka, ale v ten den rozbil džbán a bylo mu jej zaplatiti. Ze šesti zbyly jen tři koruny a Jeníkova šetrnost se sesula do díry v rozpočtu. Koupil si ryby a sýr, a když snědl, šel za Ervínem.

Weilův syn chodil ve středu k rabínovi. Učil se čtvrtý rok německy a dávno špatně mluvil.

Po hodině jeho učitel zavřel německou čítanku. „Jsi pilný,“ řekl.

Ervín se díval na něho s radostí a nevstával. Potom spolu rozmlouvali.

Rabínovy řeči byly plané a on sám byl starý a podivínský.

Tré německých svobodných měst bylo divnou otázkou Ervínovou. „Jak to, jak je to?“ ptával se znovu a znovu. Stařec nikdy neřekl, že neví.

Tuto středu, když domluvili, rabín šel s Ervínem k Weilům a hoch, jist svým učitelem, utekl k řece. Měl prak a na deset kroků stihl jím cíl. Stavěl si za terč láhev, střílel, a dříve než ji rozbil, přišel Jeník.

Slunce zacházelo a nad krajinou stalo se opět ticho. Veliké moře dotknulo se ramenem řeky dětských myslí, jako les se dotýká větví okna samotářova domu. Myšlenka létajíc vznesla se ve velikost světa a odtud zdály se všechny věci snadné.

„Ervíne, mluvíš cizí řeči a rozumíš starému židovi jako starý. Máš prak a já mám svoji hůl,“ pravil Jeník.

„Co zde? Čechy jsou nedobrodružná země, prošel jsem třemi okresy a vím to.“

„V Kostarice je krásné jezero Nicaragua, malpy, druh opic nového světa, ožívují její pralesy a loviště jsou tam volná,“ odpověděl Ervín.

„Kde?“

„Ve Střední Americe, znám její zeměpisnou šířku i délku, počítaje od hlavního poledníku.“

„To je za mořem,“ pravil opět Jeník.

Chlapci umlkli a do kruhu ticha vstoupil Indián.

Nepřisedl k nim, ale stál a jeho obraz rudnul a tměl se proti nebi.

„Náčelník, který vodi statečné muže, je mým přítelem,“ řekl Ervín.

Jeníkův zrak obcházel prázdnotu a ptal se: Kde je? Konečně se mu zdálo, že vidí lépe než zrakem.

„Nemám na cestu,“ řekl po chvíli.

„Dám ti pět set korun a za rok tisíc!“

„Nech si je,“ odpověděl Jeník a hnul se z místa.

Lež hrubě duní, když padá; chlapci vstali a styděli se.

„Ervíne,“ pravil Jeník na zpáteční cestě, „mohl bych v Kostarice sloužit.“

Ale Ervín nevěděl, jak by si pomohli z úzkých. „Přijdu k vám zítra večer,“ řekl a šel domů.

Za Jeníkem běželo osudné slovo jako kočka. Ohlédl se a spatřil, že vzrostlo v hrbaté stádo. Konečně však rozptýlil pochybnosti a šel před se jako ten, kdo nemluví naplano, řka: „Jsem hotov odejíti zítra ráno do cizí země.“

Před dvorem potkal Františka Mesteka a ptal se, co je nového.

„Nic,“ odpověděl František, „koupal jsem se.“

Chasník měl mokré vlasy a leskl se jako ryba. Byl to dvorský čeledín, týž, který před desíti dny přivedl Jeníka do dvora. Dobrý dělník a zlý opilec, co vydělal, propil a nosil stále tytéž hadry. Dvacet tři léta složila se v něm jako výpravy v hrdinný zpěv, byl silný, dobří koně chodili před ním a jejich brázda bývala nejhlubší.

Jednou, dříve než hudebníci sáhli na své nástroje, přišel k muzice opilý. Holky stály na síni a před hospodou. Vynesl jim pivo, smál se a pily s ním, ale ta, která ho měla ráda, se rozhněvala.

Mestek byl hloupý, a protože byl i pyšný, vzal ji kolem pasu a dostal políček. Tu utekl do šenkovny a hryzl sklenici znovu plnou, až si zkrvavil hubu. Vedl si jako blázen, pořezal si ústa i tvář, a přece zůstal.

Dnes na dvoře seděl harmonikář, pohnul měchem, harmonika vydala vzdech jako čeledník, jenž se probouzí, a radost váhavými kroky přešla dvůr.

Plavovlasé děvče se smálo a jiné a opět jiné smálo se s ním. Nyní prudce vybuchla písnička:

*Sloužila děvčečka u polesného,
nechtěla jísti chleba černého.*

Jeník s Františkem vstoupili do vrat a dál šli po písničce jako po mostě.

Ostrým výskotem a táhlým zvukem smutku chvěje se vzduch a padá do křídel Jeníkova snění. František zpívá a Jeník hledí do výhně síly, jež srší.

Svět je tajemný, jeho pralesy jsou hluboké, na pláních stepí a pouští řvou dravá zvířata. Ale kdybys ty šel s námi, Františku, nebál bych se!

Víc a víc rostlo Jeníkovo odhodlání a prostor stáje chvěl se zvukem naděje.

Když šel Mestek spat, zeptal se Jeníka, je-li vzhůru.

„Čekám na tebe,“ odpověděl, „Ervín Weil a já odjedeme do Kostariky, pojď s námi!“

Kůň hlasitě vydechl a Mestek mlčel.

„Pojď s námi!“

Ale František trval v zarytosti a nevěře. Třetí vybidnutí podobalo se pláči a velký čeledín, slyše je, vstal.

„To víš, že půjdu, to víš, že jo!“ řekl chlapci.

Dvě barvy, modrá malého Jeníka a rudá barva Mestekova, se mísily a temněly zároveň s nocí.

IV.

Strmé topoly stojí nad krajskou silnicí, je časné ráno a vzpínají se jako sochy svobody. Výš a výš, dál a dál. Tenhle kout země není vesmír.

Po niti dojdeš a doptáš se klubka, vstaň, jdi silnicí, jdi přes sedm řek a sedm pohoří a snad dojdeš ke skleněné hoře, k chyši čarodějníkově a do soudružské země bez krále, bez peněz a bez zlodějů.

Bylo půl čtvrté ráno. Jeník maje uzlíček na lokti a hůl v ruce, čekal na rozcestí, avšak Ervín ani František nepřicházeli a rozhodnutí se kymácelo jako loď na kotvách.

Ano či ne?

Tu vyšel Ervín. Neotálel ze strachu, ani se nepozdil vlastní vinou. Nespal již od půlnoci. Světnice byla šerá, nábytek civěl na svých místech a hodiny

se zdi zvolna jej počítaly. „Jdou dnem i nocí jako orloj světa,“ myslil si Ervín, „ale před otcem vlekly se po svých číslech a spěchaly, když zde nebyl.“

Jedna — dvě — tři — čtyři. První. Druhá hodina s půlnoci. Její hlas zastřel prázdnotu a starý Weil procítl.

Poslouchal a čas dotýkal se rozeklaným hrotem syna i otce.

Kupec vstal ze svého lože a šel ke dveřím.

Nikde nic není, nepohoda leží na tváři světnice, nic víc, nic nového, jen strnulý škleb Weilova domu.

Ervín se natáhl jako mrtvý.

Když starý žid zkoušel zámek, našel dveře otevřeny a zděsil se. Rozsvítil, prohledal všechno a znovu otočil klíčem na dva západy. Ale ani potom neusínal.

Bylo půl čtvrté a tehdy Ervín nemohl déle čekat. Snad spí, řekl si, snad mne chytne, ale nebojím se, nesmím se bát, neboť hledám nebezpečí v cizích zemích.

Potom vstal, oblékl se a otevřel dveře. Vyšel do síně, kde ležely jeho věci, ale nevzal jich, nevzal nic než padesát svých korun a Browningovu opakovací pistoli. Chtěl býti chudý a chtěl býti statečný.

Vyšel.

Vesnice seděla jako starci kolem ohně, ale očekávaný pocit lítosti ho nepřepadl.

Když se chlapci setkali, podali si ruce. Weil měl na spěch, ale Jeník ještě věřil, že přijde František.

Od východu na západ letí čas mimo vše, teď vstane Ervínova matka a Jeníkův šafář vejde do stáje. Budou vás hledati a padnou na vás, dříve než jste vyšli. Nuže rychle jděte a neohlížejte se nazpátek!

„František asi zaspal,“ řekl Jeník, „ale pojedete železnicí a najde nás v Praze. Již pojďme.“

Silnice vesele zněla a děti byly dobré myslí. V osm hodin rozlomili chléb a jedli.

Brzy nová krajina nalehla na jejich zrak. Minuli okresní město a úzké údolí bylo za nimi. Nyní širá pole se otvírala po obou březích.

Prostor hučel kolem nich. Kdo vejde s ním v zápas a kdo jej přemůže? Ervín nebyl tázán, avšak odpověděl:

„Nevím, co udělám.“

„Kdy?“

„Dnes v noci, Jeníku.“

„Dnes v noci a zítra se nezastavíme, protože František na nás čeká.“

Šli a šli.

Automobil zařval za nimi a zjevil se černý, skrčený a rychlý jako ďábel. „Stroj je pánem světa,“ řekl Ervín, vzpomínaje na svoji knihu.

Cesty zvolna ubývalo; šli dál, šli osm hodin a zemdleli, avšak Jeník naléhal, aby spěchali.

„Musíme jít,“ opakoval a šel za soudruhem, jako by hnal osla na most.

Potkali řezníka a řezník se jich ptal, kam jdou.

Jeník chtěl říci, že cestují do Ameriky, ale Weil ho předešel, řka:

„Jdeme do Prahy.“

„Za patnáct hodin jste tam,“ řekl muž a brzy byl před oběma chlapci.

Následovali ho, činíce totéž co on; šel na pěšinu, i brali se za ním až ke vsi.

Co teď?

Horečka vešla do chlapců jako zlý duch a Ervín se neudržel v červeném sedle.

Zlé kouty našeho stavení, obklopte mne, jsem slabý a nikam nedojdu, myslil si, řka Janovi:

„Vraťme se!“

Pobyv jediný den na cestě, již se zdviháš pryč a rušíš smlouvy? Ervíne, kdo jsi?

Nevím, nemohu jít. Jsem malý Ervín, žák gymnasia a utekl jsem z domu.

Jan řekl:

„Můj Ervíne, sedni si a počkej malou chvíli na mne, přinesu ti kořalku.“

Nemocný chlapec zůstal sám a ježatá strašidla se mu smála:

Vidíš, ty kluku, vidíš, co to je cesta do světa!

Jeník, vrátiv se, dal mu píti. Když nemocný vyprázdnil láhev, nepovstal.

„Ervíne! Ervíne!“

Ale Ervín Weil se neozýval.

Pomysliv na smrt, Jeník jal se křičeti na pole i lesy.

A tehdy dva chlapi, kteří se loudali ke vsi, slyšeli jeho volání a přišli k nim.

„Vy jste utekli,“ řekl starší z obou mužů.

„Ano.“

„A tenhle chlapec je opilý!“

„Ano.“

„No počkej, to bude výprask!“

„To je vše!“ myslil si Jan, pomáhaje nésti bezvládné tělo. Jsem nešťastný a bídný člověk.

V.

Weil, tupý moula, jehož trávení je poněkud porušeno, vstává o šesté hodině ranní. Obuje střevíce na křivé nohy, leze ven a omakává prostřený stůl. Je den jako jiné dny; jez a nasycen jde po svém. Weil zavřel nečistou hubu a chtěl vyjítí.

„Kde je Ervín?“ ptal se.

„Neviděla jsem ho,“ odpověděla matka.

Weilova tvář se zkřivila hnutím divoké lásky jako dlaň, jež se zavírá.

„Ervíne! Ervíne!“

Ale chlapcovo lože bylo prázdné, nebyl v otcovském domě a v tu dobu již nebyl ani ve vsi.

Na stole, tam, kde nikdy nic nebylo mimo knihu v kožené vazbě, leží nyní plno věcí. Jsou to Ervínovy šaty, něco drobných peněz, řetízek k hodinkám, jež

kdysi dostal od otce, a je tu bílý lístek přibitý nožem. Starý Weil jej vzal a četl:

Odcházím z domova o své vůli. Prosím vás, nehleďte mne, snad se někdy vrátím sám.

E. W.

Čtyři těžké stěny zůstaly stát, ale strop se vznesl vzhůru a z brlohu kupcova zjevně vedla cesta do širého světa. Na dně zřícené kobky, tuze sám, seděl starý Weil a plakal. Vřeštivá opičí bolest dmula mu zvrhlé srdce: Miloval jsem tě, Ervíne, jako sebe samého!

Praviš, že tvůj syn byl špatný, byl, neboť synovská láska, neboť rodina je podvod oslovských kazatelů.

Kdyby byl tvůj, podobal by se nestvůrnému zmetku, byl by křivý po způsobu horské kleči a lítý tvými chťíci a nesvobodný a sprostý. Jsi sám, ale Ervín má statisíce bratří. Svět je plný shody a ty o ničem nevíš!

V sedm hodin roleta na krámských dveřích byla stažena jako jazyk vypláznutý na svět. Weilovi bylo již všechno jedno a stará paní byla příliš polekána, než aby myslila na věci denní potřeby.

Ervín utekl z domu!

Nuže dobrá, přeji mu, aby se nevrátil!

Těmi slovy odpovídali lidé nešťastnému židovi, nikdo nepovažoval věc za velikou a mnozí se smáli, vidouce otce tak zmámena.

K desáté hodině správce Weyr posílal Jeníka na

poštovní úřad, dnes místo něho šel František. Jda mimo Weilův dům, viděl krám doposud zavřený a zastavil se před ním. Dvě ženské mluvily o Ervínovi a Mestek se dověděl, že Ervín Weil utekl dnes v noci a starý žid že blázní.

Mestek viděl jen věci jasně ozářené a nedohadoval se nikdy ničeho. Včera Jeník nepřišel do stáje spat a dnes nebyl k nalezení, ale František se divil s ostatními, že tu není, nevzpomenuv na Jeníkovy řeči ani na svůj slib. Když uslyšel novinu o Ervínovi, vzešlo mu světlo v temné hlavě a pravda drala se na povrch jako kozlí rohy. Jal se tlouci na okenní rám a volal Weila.

„Pane,“ řekl bledé tváři, jež plynula v otevřeném okně, „pane, vím, že Ervín Weil odešel s naším Jeníkem do Ameriky!“

„Co?“ vydechl Weil.

„Vím to, protože jsem měl jít s nimi,“ pravil Mestek.

Weilův obličej se zastavil a oči za brýlemi se nabily starým pohledem, zatím co ústa žvýkala žvanec slov. Weil, ztracený a opět se nalezší v této chvíli, popadl Mesteka za kabát, a cloumaje jím, řval: „Co o něm víš, co o něm víš?“

František se chtěl bránit, ale jeho síla byla příliš veliká. Rána dopadla rychleji, než odpovídá ozvěna, hýkajíc zpět k tobě pozdravení, které voláš.

Kupec nevstával a paní Weilová, vidouc toho dne

manžela dvakrát poražena, podsunula polštář pod jeho hlavu, dojata podstatně méně.

Ale venku jako světlo a jako světlo rychle letěla zvěst o Mestekově činu. Starý Weil již dávno seděl a psal na telegrafní blanket: „Zadržte na severním nádraží dva hochy,“ ale baby ryčnější archandělských trub při posledním soudu obracely ve své řeči Weilovo tělo, hledající hnusná znamení, jako kdyby toto prase bylo již mrtvé.

Z poštovního úřadu Weil spěchal na četnickou stanicí, a zatím co nebyl doma, navštívil ho starý rabín. Paní Weilová ukázala rabínovi Ervínův lístek, pohlížejíc k němu jako krysa z vraku.

„Paní,“ pravil kněz, „když mi bylo pětadvacet let, utekl jsem jako Ervín. Víím, proč chlapci odcházejí z domu, a nedivím se. Co chcete? Několik zděšenců nepřivedí zkázu světa. Ano, milá paní, naše králičí ctnosti smrdí od dob Velké revoluce francouzské; jsem věru rád, že Ervín vystrčil hlavu do větru.“

Kupcova žena nemohla nic odpověděti, nicméně ji křivolaký soud rabínův rozveselil.

„Muž je zoufalý,“ řekla, a vzpomínajíc Mestekovy rány, obšírně vypravovala celou příhodu.

Tu vešel Weil a žena po způsobu kejklířů obrátila na dlani, mluvíc dále o svých starostech.

„Weile,“ řekl rabín, „až se Ervín vrátí, netluc ho, ani ho netrestej!“

„Vím, co mám dělat,“ odpověděl kupec.

„Napomenu tě veřejně a učiním, co mohu, abys netýral vlastního syna.“

Až dodnes oba mužové uhýbali navzájem před sebou, jako činí zhola prospěchářští spojenci v zájmu užitečné nepravdy. Ale tento spor, jítře stará nepřátelství, hnal je proti sobě. Stáli tváří v tvář a mezi nimi v prostoru zdělí lokte tetelil se anděl pokoje, jenž klade bambulatý prst na ústa. Weilova sedmihranná boule přetekla kapičkou krevního séra a zhmožděný zápasník, opětně hotový k boji za práva otcovská, podobal se hrdinnému pluku, jenž kdysi bránil palác Assecurazioni generali.

„Michaeli! Rabíne!“ řekla paní Weilová, „sedněte si.“ Posadili se a po žerdi ticha vyšplhala se pitvorná směšnost, svítíc zadkem.

Kupcova vážnost byla ztracena.

Napřed František Mestek a za ním všichni lidé dobré vůle Weila ostouzeli.

Vítr smíchu a vítr hněvu vál po vsi, ale bylo příliš záhy odsouditi žida na lucernu, a bylo příliš pozdě utlouci lichváře v shluku lidu.

VI.

V noci ve snách byl Jeník čelem stroje, jenž se řítíl strašnou rychlostí; vrazili do krajiny a pralesy a širé stepi svištěly mimo ně. Daleko na obzoru zjevila se mu lysá hora a na jejím vrcholu stál strom.

Hej rup! Hej rup! Hej rup!

Stomílová kola bořila prostor a mlela výšinu a padala shůry dolů, zděsivši havrana, jenž vzlétl krákaje.

Bylo časně jitro, v jilmu zpíval kos a západní vítr hnal mračna od mořského pobřeží nad českou zem. Začíná druhý den cesty, vstávejte, soudruzi, je čas jít, již vyšlo slunce.

Ale deštivý den nepočíná se čepobitím, ani se neozývá hlásnicí, ani nehouká sirénou tovární. Je svatoušský a místo bystrého proudu mrholí svoje nic jako alkoholičtí tátové požehnání.

Prvý procítl opět Jeník a setřásl bystré sny jako poutník prach silnice. Poznal, že spali v hasičské kolně, že dveře jsou zavřeny, a rozpomenul se na starostu, jenž je sem vedl a zamkl. Vzbudil Ervína a Ervín vstal ze smrduté louže.

„Utecme znovu,“ řekl Jeník.

Avšak Weil byl nemocný a plakal. „Nemohu,“ pravil vzlykaje, „chci se vrátit.“

Nebylo nesnadno prolézt vikýřem a zevně uraziti zámek, věc byla brzy hotova a Jeník otevřel dveře dokořán. Šedivý den vstoupil do haluzny jako žalářník a Ervín se obrátil a plakal.

Po snídani opřel si poděluský starosta prašticí hřbet o pec a vypravoval ženě o chlapcích, které zavřel.

„Jeden je žid a je to syn kupce z Cholína, druhý je kluk z nalezince.“

„Tak?“

„Zajisté!“

Selka byla nesvá, a když první občan z Podělus vyjevil všechnu moudrost, řka: „Dal jsem tu věc četníkům!“ utřela si soucitnou slinu, kterou zpěnil chřtán plný vzdechů.

Řinče ouřadem jako skopec něžnou rolničkou, běžel starosta ze statku přes ves k hasičské kolně.

„Tak co?“ řekl, ale již viděl vrata dokořán otevřena a zámek ve dví. Udeřil Jeníka do tváře, a když se hoch nehýbal, udeřil znovu.

„Zloději!“ vzkřikl Jeník, nevěda, co říká. Starosta tasil hůl a Jeník utekl. Ale když chrapoun odtáhl, vrátil se k Ervínovi a čekal, až znovu usne.

Po starostovi přišel strážmistr. Dvojklnný chvost lezl mu z nosu a černě řval, překřikuje vše, co v jeho tváři nebylo opičího. Vedle boulovité palice leskl se bodák a zpod vousů šplíchala slova jako sirné zřídlo:

„Telegrafoval jsem tvému otci.“

Ervín rozuměl jen stěží, ale bylo tomu tak.

Zatím co chlupci včera usínali, letěla četníková zpráva všemi stanicemi, volajíc rázy elektromagnetického kladívka: Cholín! Cholín!

Správce pošty v Ervínově vesnici vstal od večere, aby přijal telegram:

„Ervín Weil, žák gymnasia, příslušný do Cholína, a Jan Kylich byli zadrženi v Podělusích.“

Zpráva vylezla z přístroje a svinula se, budíc lítost. „Děti mají pravdu,“ myslil si starý pán, „dal bych

osmou hodnostní třídu za dva roky prázdnin nebo za léto v chaloupce strýce Toma.“

Potom dvakrát přepsal znaky depeše, aby jednu poslal Weilovi a druhou podle úmluvy rabínu Löwymu.

Zvěděv, oč jde, rabín zjednal povoz na zítřek ráno a šel ke kupci.

„Weile,“ řekl, „prý už víš, kde je váš syn.“

„Ano!“

„Nuže, pojeděš asi za ním a tu tě prosím, abych mohl jeti s tebou.“

Starý kupec byl srozuměn.

„Dobrá, vyjedeme zítra o čtvrté hodině ranní.“

Noc v Cholině jakžtakž minula a oba mužové byli připraveni na cestu, vozka nikoliv.

Konečně o půl páté vyjeli.

Od východu na západ letěl čas a nepřemožitelný prostor fičel jim vstříc jako severák.

Minuli již Kozlice, Vodslavy a Suchý Dvůr.

Rabín se díval na ryzáka; když zavlála hřívá na jeho šíji, když se znavil, a klada opatrně nohy, bral se krokem, podivínský žid stával se laskavým jako pasák koní.

Weil hnětl slova, jež chtěl říci synovi, a kočí mysli na svoji ženu.

Již dojeli tam, kde cesta k Podělusům křížuje silnici, a vozík sjel dolů, zdvihaje prach.

V tu dobu rozkročený strážmistr vyslychal Jeníka.

„Možná, že jo, možná, že ne!“ odpovídal tulák náhle tvrdší a hněv práva houstnul nad ním, hotov jati jej a přidělit mu řádného otce a matku a domovskou obec.

„Ervíne! Jeníčku!“ vzkřikl Löwy, dříve než slezl z vozu. Spěchal k nim, a cíť, že jsou smutni, smál se, aby je rozveselil.

Starý Weil vzal Ervína za rameno, a přemáhaje se sěč byl, řekl mu:

„Vylez na vůz!“

Potom se obrátil k strážmistřovi. Kupec chtěl odjeti co nejdříve, ale četník mínil, že je nutno vyhledati starostu a nahraditi rozbitý zámek.

„A dále, co se stane s Kylichem?“

„Neznám jeho příbuzných,“ odpověděl Weil, „a bude mi lhostejno, kde je, nezůstane-li v Cholíně.“

Věc rozhodl starosta, který radil, aby Jan Kylich byl poslán k okresnímu soudci, protože nemá stálého bydliště a protože nenavštěvuje povinného vyučování.

Rabín Löwy mlčky poslouchal a byl zděšen; chtěl říci osvobozující slovo, ale není ho v naší mateřštině.

Když se oslí hlavy poradily, řekl, zvýšiv hlas: „Vezmu si Jeníka, bude chodit do školy a ve svůj čas dám ho na řemeslo. Dosti. Kdo mi chce bránit v této věci?“

VII.

Minul rok a tři měsíce. Praha plná záře navečer vzala do náruče všechny malé studenty a učedníky, kteří poprvé se blížili velkému divadlu, zoologické zahradě a hřištím na Bílé hoře.

Nádherné skříně žhnuly a žebráci na kolenou jako trus společnosti poskvřňovali krásu hlavní třídy po celé její délce až k nábřeží.

Byla sobota a Ervín s malým Jeníkem sešli se dnes poprvé.

Již minul týden od té chvíle, kdy starý Löwy se rozloučil s Jeníkem a řekl mu, že na něho čeká Weil v Praze na nádraží. „Jdi, chovej se dobře a někdy mi piš,“ dodal, a políbiv ho, prohlížel si dál starý časopis z roku 1888.

Ani Jeník tehdy neplakal, ale po čertech málo byl vesel.

V Praze, spatřiv Ervína, hnal se k němu, šťastný, že tento vzdělanec, který ve víru směrů a ve vánici hlasů pevně stojí, jest týž Ervín, jako byl.

Poponášeli vojenský kufřík, a stavíce jej, vypravovali si krásná poselství. Před hotelem Gent si umluvíli schůzku a Jeník zmizel ve vratech jako myš v lapáku.

Celý týden se neviděli, až opět dnes.

„Jak se máš?“ ptal se Weil a učedník vypravoval: „Když jsem přišel, vyptávali se mne chvíli co a jak.

Víš, rabín poslal psaní paní Bondyové, a proto mne starý vzal do učení. Řekl jsem, že je to moje teta, a když byl šéf z toho blbej, odvedl mne do kuchyně ke kuchařům a povídá: „Ať mi neroztlučeš nádobí!“ Potom mi dal kuchař práť zeleninu. Víc jsem nedělal. Ráno vstávám v pět hodin, umyji kuchyni, drhnu štruhadla a měděné hrnce a tak se flákám. U nás je deset ženských, jedna nedělá nic, než že vaří kávu, dvě jsou mladé holky a jedna je hospodyně, ta pije víno a je pořád veselá.“

Město tu a tam vybuchovalo hlomozem a chvělo se silou zástupu jako paluba plující lodi. Jeník přestával v řeči, aby se díval, a jeho pohled proměňoval olezlá náročí v čiré a skvoucí hrany paláců, padělaná sloupová vznášela se vzhůru jako háj cedrů a lampy svítily krásněji než hvězdy.

Ervín věděl, že tímto řečištěm teče zlý proud, ale dnes zdálo se mu, že je milostný večer.

„Spím s druhým učedníkem a vedle nás v pokoji spí hospodyně.“

Zatím chlapci došli na most a zastavili se. Dole plynula řeka se všemi odrazy města, nahnuli se přes zábradlí a plivali dolů, sledující slinu, jež se třepala nad hlubinou jako dušička.

„Ervíne,“ řekl kuchař, „pamatuješ se, co říkal rabín, když nás vezli z Podělus?“

„Nemysli na to!“

Weil se styděl říci: „Nemysli na cestu do světa, neboť

jakkoliv zmoudřel a poznal, že nic nelze dobýti láskou a všeho silou, přece nemohl setrvati bez naděje.

Tehdy, když se vraceli z první cesty, rabín je vzal za ruku a řekl jim: „Chlapci, chtěli jste jíti do Kostariky. Ale kde máte česko-španělský slovník, abyste se domluvili? Co byste si počali bez stanu a bez kulovnice? Nevzali jste s sebou zhola nic; nemáte ani dalekohledu! Proč jste se nenaučili vrhati laso, oddělovati žírný kus od stáda, popojížděti proti divokému gnu a rýžovati zlato z nízkých vod?“

Vzpomínaje na to, Ervín, skloněn nad řekou, pravil Jeníkovi: „Myslím, že nikdy neuvidíme Ameriky ani širého moře.“

„Až se vyučím, půjdu na loď za kuchaře a budu jezdit po všech mořích,“ odpověděl Jeník.

„Já budu učitelem zeměpisu,“ pravil Weil a ne snadné plavby znovu zdály se mu možnými jako nad knihou velikého Vernea. „Budu na tvé lodi s výpravou a přistaneme spolu k ostrovům.“

Zlezli horu strmé víry a hleděli do otevřeného světa. Na okrajích moří svítila rudá města, na rozpoutaných vodách Mississippi zmítal se vrak trosečníků a ledová hora, průzračná jako křišťálový zámek, stála nad Amerikou; byl to Mount Everest, místo pokoje, nejvyšší konec světa.

Hle, vidíš buvola uhánět před strojem pacifické dráhy, již je mu v patách a nejkrásnější zvíře bude rozdrceno.

Vidíš v hlubinách moře hýbati se potápěče, lovce perel?

Vstaň a neotálej, přispěj jim všem!

Kdyby skutečnost odpovídala lidem, na mostě a ulici, kterou dvě děti se vracely domů, rostly by olivové palmy a chlebovníky by strásaly svoje plody do klína žebráků.

Ale věci jsou dány a všechna pravda plyne z nich a z pořádku věcí, jenž brzy bude jiný. Potom se zvrátí pravda, pruhovaná stíny jako tygřice, a vzejde nová. Bylo osm hodin, čas, aby se Jeník vrátil pustnoucími ulicemi do Gentu a Ervín do Řeznické ulice k paní Hubáčkové.

Rozešli se málem šťastni. Ervín otevřel doma knihu a četl si cestopis tak řečený Mandevilla, zatím co učedník již převléknutý rozbíjel vejce o kraje hrnce, pečlivě odděluje bílek od žloutku.

Druhý den byla neděle a kuchařka vycházela. V Gentu měli kabaret a v neděli, stůj co stůj, stloukala se dvě představení. Odpolední kočičina byla o něco málo lacinější; přicházeli příruční a děvčata z obchodů a nikdo neobjednával jídla. Velká plotna v kuchyni byla studená, jen na plynových kamnech kypěl hrnec kávy. Mladší kuchař měl vařit, ale nestáral se o nic. Stál s myčkami v komoře a něco jim vypravoval. Jeník uvařil kávu sám, a byla dobrá.

Tehdy poprvé se mu naskytla příležitost jíti mezi hrou za jeviště a viděti herce a co více, viděti otvo-

rem, který někdo příliš chtivý vyřezal v oponě, která dvojice milenců a mladé holky pijí jeho kávu. Řekl si, že kuchařina je správné řemeslo.

Zajisté, již bílá čepice, kazajka a dlouhá zástěra těšily srdce. Často chodil po budově jen proto, aby lidem ukázal bělost svého řemesla a velikou radost nad vším světem. Malý Jeník byl šťasten.

Nohy zdrané tuláctvím odpočívaly u ohně, na rukou se zhojily rány nádeničiny, ale Jeníkova mysl, jakož byla, zůstávala i v tomto pelechu soudružská.

VIII.

Ve starých hospodách dají pocestnému jísti u svého stolu, domácí psi sednou si k jeho nohám a paní hostinská vyptá se na všechny podrobnosti cesty. Zaplativ svůj řád, pocestný se rozloučí se všemi a jde svojí cestou.

Jeník znal tyto dobré hospody a pak krčmy, kde se hýří a kde nedostaneš polévky ani za dvacet krejcarů. Srovnáváje tyto hospody se svým hotelem, řekl si, že Gent je veliká krčma.

Sedm poschodí stálo nad sklepy plnými vína a kořalek a proud alkoholu stoupal potrubím po celém domě. Z podzemí do bílého dne zněly housle, třesk a řezavý jekot. V jídelnách pobudové dávno nasycení žrali krvavá masa a muzika splachovala jim sousto

uvíznuvší v hlтанu. Gent končil svoje noci v trato-
lišti špíny, upadnuv na nečisté lože jako děvka.

To byl Jeníkův dům.

Dírou vytahovadla, plynoucího bez zastavení jako
kyvadlo, šlehalý hudby z dolních síní a Jeník, klada
do výtahu hotová jídla, slyšel je jako výkřik, dunící
z noci až do dne. Jeho řemeslo nebylo tak bílé, jako
se zdálo na počátku, a malý Jeník skrze povrch věcí
pronikal k strašné skutečnosti a k ohyzdným tvarům
hotelu Gent. Žebrácké chrchly na podlahách pastou-
šek, rvačky mrzáků a selská hrubost Jeníka nezhýč-
kaly, ale vida umrlčí tvář hotelu, bál se.

Probůh! Muž, který pět dnů hýřil v Gentu, zastřelil
se včera, když před jeho dveřmi stála policejní stráž.
Byl to zloděj a ukradl magdeburské organizaci lučeb-
nické dvě stě tisíc.

Kdyby Jeník v šestnácti letech nebyl mužem, nikdy
by byl névyšel z této stoky. Ale Jeník věděl, že není
doma tam, kde spí. Byl žebrákem, slouhou a nyní
učedníkem; dával pánovi, co bylo jeho, a nepřijal nic
mimo jídla. „Dobrá,“ řekl si, „scípnete na svoji příjici;
jsem zdrav a nechci se vyučit vašim neřestem; nebudu
kuchařem, ale vyjdu z Gentu, jako jsem vyšel stokrát
z hospod a jako jsme naposled vyšli z Cholína.“

Tehdy se Jeník učil třetí rok a Ervín chodil do
oktávy. Milovali se. Weil dával učedníkovi knihy, ale
ten četl jen málo. Psané příběhy se mu zdály potrhlé
i všední. Svět bez kouzla, bez statečnosti a bez pro-

stoty nejmladšího syna, co jest? Řeč básníků je řečí světa a zrůdnosti pohlaví, opilé stavy, strach vykloubené duše a svatba s děvčetem nic nejsou. Ve všech vypravováních rozlišoval jako v pohádkách dobré a zlé, ano a nikoliv a stál v úseku těchto dvou slov jako zápasník.

Třetího léta František Mestek byl povolán k svému pluku do Prahy na vojenské cvičení. Obléknuv stejnokroj a desátnickou hodnost, stal se rozpačitým. Vojenská služba podobala se spíše přfačtině než dílu, a Mestek ležel ladem a v hospodách.

Když neměl peněz ani úvěru, vzpomněl si na Jeníka a šel za ním. Záhy byl v Hybernské ulici, a protože stál nad hotelem zlatý nápis, nezeptal se nikoho a vešel dovnitř.

Ale je to Gent, který vstoupí na Františka a poznamená ho morovým znamením!

„Jendo!“ vzkřikl na kuchaře. Jeník se obrátil od výhně, a poznav Františka, políbil ho. Rozpálený láskou a šťastný, zavedl vojáka do prádelny a sám se ztratil na chvíli, aby vzal v chladírnu kus teletiny. Dříve než se František nadál, nesl mu řízek, smažený na vroucím loji.

„Je dobrý,“ řekl František, „ale ty jsi vyrostl sotva o dvě pěsti!“

Mestek nezůstal v Gentu dlouho; odcházeje požádal Jeníka o dva zlaté.

„Můžeš?“

„Mohu,“ odpověděl Jan.

Třetí den přinesl František svůj dluh a tehdy pobyl s Jeníkem až do večera. Šéf byl v lázních, první kuchař spal a tu Mestek mohl se rozložit u kamen a cpáti se a tlachati se ženskými. Dali Františkovi i vína a dívali se, jak je zhluboka pije.

„Půjdu ven,“ řekla myčka nádobí a voják vstal, aby šel za ní.

Na konci chodby svítily žárovky a Mestek viděl svoji holku, že stojí uprostřed a že se směje. Dvěma rázy vypínače jako dvěma slovy zaklení stalo se šero a noc.

„Kde jsi?“

Horký van a svist divosti letěl chodbou. Padl na ni, drásaje jí břicho a hněta její prsy. Vzal ji a nesl a udeřil s ní na srovnané pytle. Lámal holce hřbet a pronikl ji jako kyjem.

Když vstali, políbila ho, a rozsvítivši, řekla mu:

„Jdi a umyj se.“

Ale Mestek se smál.

„Proč? Voblíkni se a půjdem spolu ven.“

Za tři neděle František přišel k Jeníkovi a ukázal mu na pyji vřed. Jeník nedovedl poradit, šli tedy za Ervínem. „Jsou dva druhy vředů,“ pravil student, „syfilitické a měkké, ale já je nerozeznám, jdi k lékaři.“

Ervín měl tři zlaté a Jeník jeden zlatý. Dali mu je a čekali před lékařovým domem, až se vrátí. Mestek zlézal poschodí, a klada nohy na stupně schodiště, po-

čítal: ano — ne, ano — ne, jsem nemocen nebo zdravý? Nebál se svého vředu, ale strašného jména nemoci. V posledním období, řekl Ervín, syfilitikovo tělo se rozpadává a nakonec nemocný míjí se rozumem.

Když vstoupil do lékárnovy světnice, muž s kouzelnickou tváří ptal se ho, jak se jmenuje.

Ale František odpověděl, že je nemocen. Klada důraz na otázky a prst na čelo a neposlouchaje odpovědí, tatrman, který se považoval za kněze Řádu Přibývajícího Zdraví, byl by rozmlouval za deset zlatých, ale František měl jen čtyři a včas ukázal svůj vřed.

„Je nutno vykonati krevní zkoušku Wassermanovu. Nezapomínám se touto věcí, pane, ostatně jste voják a plukovní lékař vás může odkázati do nemocnice,“ odpověděl doktor, skončiv vyšetřování.

Dole František ukázal přátelům lístek k vojenskému lékaři. Ervín a Jeník četli jej znovu a znovu:

„Lues“?

Nerozuměli tomuto slovu a nazvali lékaře blbcem.

Neštěstí, jež se tolikrát rozpráhovalo, neudeřilo zprudka, ale sesypalo se. Druhý den Mestek ocitl se ve vojenské nemocnici a pohlavně nemocní, jimž se ironickou výsadou dostalo dobré mysli, vypravovali mu o „koleji“ a o syfilis. František poslouchal a s náhle procitnuvším zoufalstvím pohleděl na mřížová okna. „Uteku,“ myslil si. Ale tu strach smýkl jím dolů a v temné propasti zjevila se mu příjičná smrt: Vich-

řice pohybovala cáry masa, jež odděleny od kostí padaly na zem. A tam, kde příšera měla pohlaví, děsná spirochaeta pallida jako drak o tisíce hlavách dštila zkázu a zmar na město, v němž František poznal Gent.

Oslněn šílenstvím, tento muž, jehož hrou byly pračka, svár a zbojnictví, byl by se usmrtil, ale nová náděje přepadla ho ještě tehdy, když rameno lampy nad jeho hlavou se proměnilo ve tvar šibenice. Dočkal se čtvrtého dne a tu přišel lékař, aby napsal do statusu Františka Mesteka:

„W. r. + + + + +.“

Nemocnice podobala se vlaku, jenž uhání ke konci světa. Ale řečiště hrůzy nebylo přece tak hluboké. V roztoku dní černá bolest padala ke dnu a František opět pil čiré víno. Vřed se zhojil a Mestekovo tělo bylo zase čisté. Navzdory lékařům? Nikoliv! Podle předpovědi. Ale Mestek neznal jiné vědy než nauku síly. Vyšed ze špitálu, hýřil a jediná noc zasula rozšklebenou díru, jež příliš podobala se hrobu.

Druhý den vyhledal Ervína, a vesele mu vypravuje a směje se z plna hrdla, vešel s ním do Gentu.

IX.

Způsob mládí méně nestálý, než si myslí bytosti od narození staré, jest nenáviděti buržoy. Ó, býti spravedliv! A hnáti je s obuškem v ruce!

Ale zatím profesorský sbor gymnasia radí se ve lhútách přicházejících jako Korzakovova psychóza. Tu vchází úrdek, jenž s vrněním padá mezi roztažené nohy sboru, je očištěn, obut v pantofle a od té chvíle bzikaje honí se po všech třídách. Když plod byl přiveden na svět a okován, ředitel, který se podobá živému hadru, přestříhl nit hovoru, jako se stříhá pupeník, a vstal. Bylo před letnicemi a tato porada byla poslední před zkouškami dospělosti. Mluvilo se o Ervínovi. Chodí s vojákem! A s kuchařem! A za holkama! Nuže vyměřili mu tříhodinový karcer a bude mu udělena ředitelská důtka.

Na druhý den profesor Tětek hnal se k Ervínovi, podoben strašnému hasiči, jenž stříká doušky disciplinárního řádu. Weil nebyl statečný a třásl se, kdykoliv slyšel tohoto chrobáka mluvit lidskou řečí, ale přece si dodal odvahy, aby se opřel tomuto divousovi. Rozhněvaný profesor zcela zblízka křičel Ervínovi do ucha jakési hanlivé a současně směšné slovo.

Tu Weil napráhl ruku a odstrčil tlustého pána; více nemohl. Sofoklova tragédie spadla na zem a profesor zařval.

Potom sneslo se ticho a v něm znenadání vstal Ervín, složil svoje knihy a vyšel z gymnasia, zanechává za sebou díru podobnou otvoru ve Faustově domě, když studenta vzal čert.

Večer Ervín Weil vyhledal Jeníka a řekl mu: „Za tři měsíce budeš vyučen, měli jsme spolu jít do světa,

ale nemohu na tebe čekat, Jeníku; strčil jsem do profesora a nevrátím se do školy. V pondělí ráno odjedu z Prahy do Vídně a potom půjdu pěšky, kam se mi dá.“

„Já pojedu s tebou,“ odpověděl Jeník, „čekám na tebe, až složíš zkoušky, a ne na výuční list. Nebudu kuchařem, to víš, že ne! To víš, že ne!“

Druhý den šli naposled do zoologické zahrady.

Z nebe padal letní den jako déšť štěstí, ale oba přátelé zůstávali v suchu. Naposled stáli před klecí divokého rysa, levharta a pumy. Bylo jim líto radosti i zármutku oddělených jen mříží. Na tisíc tváří zahrady obracelo se k nim, a žádná nejevila se býti poslední.

Gent a gymnasium, město zůstane, čím jest!

Jděte až na konec světa na místo, kde v ledových čepích se otáčí země, a vyhoďte ji největšími podkopy, zapalte všechna uhelná ložiska, ať pohoří chrlí oheň. Gent vstane vždy znovu a vždy stonásob obludnější.

Každý čin je marný, a cesty podobají se navlas útěku do Kostariky.

Přátelé odešli ze zahrady a loudali se Prahou. Jejich kroky zněly rozloučením jako zvonce dvou býčků zaběhlých od stáda.

Došli k hotelu Gent a Jeník vynesl svůj kufr.

„Pan Löwy,“ řekl šéfovi, „vzkázal mi, abych se vrátil.“

„Jakže,“ odpověděl starý pán, „musil by psáti mně,

abych tě pustil, jen zůstaň, dokud nedojde psaní.“

Avšak Jeník se nechtěl raditi s rabínem o nové cestě, věda, že ani on, ani kdokoli jiný nemohl schváliti útěk tři měsíce před vyučením; vzal svůj kufřík opět podlounďně a dole řekl vrátnému, že se vrátí do tří dnů.

Když přišli do Ervínova bytu, chlapci složili svoje břemeno, ale nikoliv tíhu proradnosti, jež v tvrdém účtu vážila nejvíce.

Duch, stoupaje vzhůru, může býti poražen jasem jako slepotou; dnes, v tuto hodinu oba soudruzi jsou slabí a zahaleni stínem krutosti, jenž se věsí na paty všem, kdo počínají dílo.

Konečně se odplazila noc a bylo ráno.

Je čas, již je čas!

Vzali svoje zavazadlo a přešli pustou Prahu. Řada metařů přetrhovala ulici, opilý chlap vrávoral pod okapy bank a vzadu, podobny hutí, věže nádraží trčely z uzlu směrů.

„Benešov — Tábor — Veselí — Cmunt — nastupovat!“ řval vrátný.

Našli svůj vlak a usadili se vzrušení jako při krádeži. Padla poslední minuta a vyrazili.

Stroj skanduje všechny básně, které znáš. Poslouchej je.

Rychlost, jež věje, zbaví tě starostí a zítra ráno se probudíš v cizím městě, jsa sám sebou.

Básnické řeči a pásmo obrazů letí a zní teď pro

tebe a mocná lokomotiva sděluje ti sílu, kterou vrhá v prostor a prostor.

Ráno, dříve než se mohli zbaviti kouzla, kterým je zmámil rychlovlak, octli se ve Vídni. Mnohohlasé nádraží zatroubilo jim do ucha a řinčelo, praštělo kostmi a syčelo a hučelo jako kovadliny těžkého průmyslu. Uprostřed tohoto hulákání Jeník před pěti lety byl by se stavěl mrtvým, napodobě svoje zvířata. Tvar často se nadmul a jinde opět se svraštil, pahýl stal se mohutným stromem, dunajský přístav velkolepou rejdou a na věži svatého Štěpána vysoké 599 metrů vlál prapor Spojených států.

Večer došli do českého hostince v okrese za Dunajem. Najali si postel čpící potem a hmyzem, ale spali dobře.

V krásné zahradě otáčelo se kolo vysoké až do nebe a z košů smály se holky. Provazolezec na laně úzkém jako jediný okamžik klouzal a skákal a padal a stál.

„Ty zmetku!“ vykřikl na něho Jeník a všichni lidé volali s ním: „Výborně! výborně!“ Potom přišlo kolozubé nádraží a věž s tepajícími hodinkami v ruce jako lékař.

„Jeníku, jsi nemocen,“ řekla, kladouc ruku na dětské srdce.

Až k Vídni vystrkují Alpy svoje rohy. Horská velikost strmí jako šílenství stvořitelovo, na vrcholcích válí se křesťanské nebe a obyvatelstvo poněkud žláznaté chválí hospodina v jazyce německém, pasouc stáda.

Mezi horami nahoru a dolů, sem a tam proplétají se dobře obutí turisté, majíce pozor, aby neděsili orlů ani kamzíků na místech zakázaných. Ve stěně Martinové jsou ostatky Maxmiliánovy, na hoře svatého Bernarda psí hrob.

Jeník s Ervínem šli semeringskou silnicí a divili se kráse Alp i na místech neoznačených. Měli málo peněz a bylo jim cestovati žebrácky, tak jako kdysi samotnému Jeníkovi. Vyhýbali se zdaleka četníkům a navečer, když došli k vesnici, dům od domu prosili o nocleh. Někdy spali s pasáky dobytka nebo v sýrárnách a někdy se stalo, že Jeník z horského hotelu a z bud, kde byl kuchař, přinesl kus masa a ještě korunu.

Opět jindy malý Jeník žebrol na turistech, nosil zavazadla a kradl, nemaje v ošklivosti tohoto prostředí.

Ervínovi byl cíl hrubě lhostejný, ale Jeník chtěl dojít do Itálie, vzpomínaje vypravování starého Štěpána, který byl v Lombardii s vojskem.

„Kdo chce,“ říkával, „dojít do nižší země na jižní

straně vysokých hor, musí jíti královstvím uherským nebo lézti přes pohoří dvanáct neděl, až přijde k řece Pádu, jež padá do moře a v něm dvanáct mil zachovává svůj běh a svoji chuť.“

„Jsme v Tyrolích,“ odpověděl Ervín, „ale do Itálie se nedostaneme podle řek. Nepůjdeme k jezerům, protože tam jsou celníci a zadrželi by nás.“

Posledně spali v horách v Tezze. Odtud se octli v italské rovině, jako by padli z nebe. Veliká a veselá průmyslová města podobala se navlas Praze a Vídni. Nezastavili se až v Bologni a dále v Pise, obklopené nejkrásnějšími lesy.

„Jak může být živ poděluský starosta!“ řekl Jan.

„Žije jako můj otec,“ pravil Weil.

Ale nebylo tomu tak. Po Ervínově odjezdu zřekl se starý žid obchodu a hledal svého syna. Sedm dní vycházel v novinách jeho inzerát a všechna policejní komisařství byla zpravena o útěku; pátráno v dopravních kancelářích, v přistěhovaleckých úřadech amerických, a když počínání bylo marné, šel Weil k rabínovi a do Gentu a hrozil a plakal.

„Nevíme, kde jest; počkejte, snad se vrátí,“ odpovědali mu, ale kupec nemohl věřit a schnul od této rány. Jeho brýle osleply a desky desatera byly prázdné, když bylo vymazáno přikázání: Cti otce svého i matku svou, abys dlouho živ byl a dobře se ti vedlo na zemi.

Starý Weil hynul od srdce. Prodal nevýhodně obchod, ztratil na domě a nevymáhal již svých pohledá-

vek. Vyzvedl z ústavů všechnu peněžní hotovost, a přece jeho pokladna byla dokořán.

Za šest měsíců zemřel slabostí srdeční při zápalu plic.

Paní Weilová dostala vdoví peníz, zatím co kupcův majetek zdělila náboženská obec židovská.

V tu dobu Ervín a Jeník byli v největší tísní; již osmý den nic nejedli mimo sousta makarónů a páchnoucích ryb. Chodili kolem městských krámů, hotovi krásti, a teď bylo na Ervínovi, aby se naučil tomuto řemeslu.

Ale Ervín vedl si špatně, zvoliv ovocnářský krám, jehož zbožím se stěží mohli nasytit, nejednal rychle ve chvíli, když prodavačka si myla ruce, ale okouněl a chodil celé hodiny kolem košů a beden plných melounů. Děvče, vidouc hezkého žida prodlévati před ošatkami tak příliš dlouho, bylo si jisto, že je zamilován, a smálo se na něj, ale Ervín toho nedbal.

Konečně, když zašla, vlezl do krámu a tu stála proti němu tvář v tvář jako přístupná bohyně, držíc svůj poklad v otevřené dlani.

Ervín zhloupnul a neřekl nic.

Slečna znovu se ptala, co si přeje, a tu odpověděl, že je cizinec a že hledá jakoukoliv práci. Vitta zavolala svého otce; vyšel starý člověk a Ervín se zhrozil jeho podoby. Beztvárná, hadrovitá tvář s nosem podobným uzlu klátila se na tenkém krčku. Vittin otec připomínal gymnasijského ředitele jako osel mula.

Vyslechnuv vše, řekl Ervínovi, že nemá žádné práce mimo nádeničinu ve skladišti. Ervín byl i s tím srozuměn, a tu se starý vyhnul určitému slibu, řka, aby přišel za tři dny.

Hlad je nestyda; jím opásán, vrátil se Ervín v ustanovený den, ale ani tehdy, setkav se s Vittou, neviděl děvčete.

Kupec byl vlídnější a najal Ervína na pět dní, aby psal adresy na zásilky a dopisy do Německa.

V tvrdém boji proti sobě stojí dvě třídy a ze škod chudého je hostina bohatých. Dělníci v Čechách, v Německu i v Itálii, všude jsou nazí a bídní a jejich národností je chudoba.

Jeník nosil těžké náklady zboží ovocnářova a Ervín psal pro něj dvanáct hodin denně v smradlavé díře. Každý den se vraceli domů, poraženi prací.

Pisa, Itálie a celý svět byla jen komora v Gentu a strakatá klec Tětkovy spravedlnosti.

Vešli do světa širokou branou.

Nad Pisou stál měsíc a šlehaly k němu cypřiše rostoucí z kostnic jako ohně. Jan se díval do velikého nebe a mluvil:

„Všechno, co se nám líbilo, bylo nahoře, ale teď jsme staří jako všichni dělníci. Záře nad světem není jeho sláva, ale rudost boje. Došli jsme až do Pisy; je krásná jako Cholín a ohyzdná jako Cholín. Ervíne, můj študente, ty umíš čtyři řeči, mluv za mne; vraťme se ze Světa do Itálie k svým lidem.“

• Za týden Ervín zůstavil Vittu Torrini její lásce a podmienečně dobré bydlo ochotnějším ženichu.

Vyšli z Pisy, pracovali na vinicích, v přístavech, na stavbách silnic, drah a tunelů, demonstrovali, vedli stávky a v čas potřeby stříleli.

Za deset let vrátili se do Cholína. Tehdy František Mestek byl cholínským policajtem a ve třiceti osmi letech onemocněl nemocí

tabes.

Muž, který sloužil sedm roků ve vojště, dnes, kdy jeho řemeslo je na psí, chodí po městě s rukama v kapsách. Hlavu má tupou jako kladivo a ostrý nos. Je mlád, ale z třiceti pěti let sedm válečných táhne za sebou podoben chlapci, který vleče dřevěného koníka.

Mezi řekou a městem je úzká cesta zahalečů. Starý voják se prochází a nedotkne se soustruhu, aby dělal v továrně, ani naběráku, aby tahal písek z Vltavy jako kdysi, když býval hloupý. Zavřená pěst leží mu v kapse. „Jsem celej živej,“ praví před náplavkou, opakuje svoji řeč před továrními vraty a odchází, aby složil ruce na pult nálevny.

Potom sedí u Jedu a ploutve, v hospodě, jež leze z pořádku jako kaktus z buřiny soudcovy.

Jed a ploutev nazývá se jinak Věrná mřenka a je to hostinec starý jako Karlova universita. Před mnoha stoletími král honil prázdnou sklenici uprostřed lesů, jež stály tam, kde stojí nyní Pankrác. Tu síla tře-

soucí zemí vyrazila pramen podobný útlé vodárně, v němž tonula rybka. Král pil, a shledav, že pije vodu, opravil snaživou a přece nedokonalou přírodu, zřídív nad pramenem budějovickou pivnici Jed a ploutev.

Dnes voják, sedě u své sklenice v temnotách zástupu, když dvanáct hubených hodin nadmulo ho zlou vůlí, blýskal očima, počínaje příhodu bystrým pohledem. V končinách poledne pojídal svůj vztek, zatím co Praha jedla ze stříbra a z hliněných mís. V tu dobu nad městem kokrhá kohoutek, a měšťák, když vylil džber inkoustu a narobil židovského strachu, skládá ruce na zadnici, tak jako chudý klade je na líce. Leze ven a naráz z opuchlých nicek organizuje se žravé poledne.

Bije dvanáctá. Tvář věcí posledních se šklebí vně jako uvnitř a hospoda zatíná své čelisti.

Před Alexandrem seděli dva hráči; jeden byl dlouhý jako sedm drahých let a druhý podobal se pravidelnému muži. Hráli v karty a pět chlapíků hledělo do hry. Byli to šejdíři; jejich zkroucená srdce ozývala se temně, avšak v hloubi bytostí již počínal nový věk Jedu a ploutve, Podskalí a městských náplavek. Nesvornosti byly uváděny v dobrou jednotu přes to, že sklenice piva s pěnou u huby se vztekaly.

Mužové zanechali hry; San vešel vprostřed, pět chlapů srazilo se v klubko a v ně byla zatknuta paní hostinská.

„Dnes,“ řekl San, „je těžko býti živ, kdybys byl

mořeplavcem a šněroval svět na velikém šífu, kdybys byl zpěvákem nebo koňařem, ponocným v Paříži nebo holkou, vrátil by ses zahálet do hospody. Na mou pravdu, těmi všemi kusy řemeslníci trhají poslední kus ctnosti.“

Hospoda se dala do křiku.

Ve tmách světnice, tam, kde by mělo zářiti osvětlovací těleso, zjevil se obraz zeměkoule. Nový York, Paříž, Tokio, Berlín a ostatní ohniska obchodního výboje odpovídala si hlasem, proud zlata protékal těmi místy a plápol válečné polnice stál nad nimi jako sup nad mrtvolou.

Na blažených ostrovech, v širých krajinách Asie, v pouštích a podél řek evropských zástup zahalečů hlásal svého boha. Marnost a vlny modrého snění valily se od poustevníka k pijákům a požívačům opia, k básníkům a k spáčům, k Sanovi a ke všem pannám, kastrátům a na kláštery.

Obraz hasnul a zdvihl se nový křik. „Ticho,“ řekl San, „mluvte tak, abychom slyšeli. Ty, ševče, a ty, Františku, co byste si přáli?“

Paní hostinská složila ruce na břicho. „Nejsem sličná,“ pravila, „dobrá, ale mám hospodu a nejsem ohyždná; kdyby některý z vás vymýtil draka nebo potřel bradatého čaroděje, vdala bych se za něho a dostal by půl hospody a piva, co by vypil ve dne. Kdybych zatím otěhotněla, dám mu svou dceru, a kdybych otěhotněla víckrát, dám mu tu nejmladší.“

„Paní,“ řekl Dlouhý, „přála byste si, aby hrdina měl pěkný černý a lesklý knír?“

„Tím lépe,“ odpověděla, „mohl by to býti švec.“

„Vzhůru!“ vykřikl San, „Havraní Křídlo, vypravuj, co jsi vykonal a co vykonáš!“

Švec se zachmuřil, poklepal si pěstí na čelo, a rozepraviv čarovný vous, jal se vyprávěti:

„Slyšel jsem, že byli ševci, již stali se králi; já, soudruzi a paní, jestliže se mi podaří práce a vykonám to, co si přejí, budu oslařem, zostudím dámu a ztýrám pekelníka, jenž kdysi mě shodil z mého oslátka a zavolal policejní hlídku.

Byl jsem tovaryšem, ze zadnice trčel mi verpánek a pravá noha vězela v potěhu až po koleno. Přimrazen robil jsem botky holkám k muzice a chlapcům boty do roboty. Ale dobré, hrome, a běda mi, jestliže lhu. Dílna byla černá a jasné oko bylo nahoře. Deset hodin daleko byla ulice a shora dolů visel dlouhý čas jako provaz zvoníkův o deseti uzlech. Lidí jsem viděl jen půl a měl jsem jich dost. Rozšklebené, zedrané a děravé střevíce chodily mimo, a vida je, byl jsem velice ševcem, jako kněz je velice knězem, když slyší zповěď. Po osmé vstával jsem ze svého lože a býval vzat na nebesa v bio, honil jsem se v nich bos. Jednou vynesl jsem se od Ponrepa a před Zlatou štikou stálo oslátko. Mlčel jsem a jakoby nic klátím kostru Karlovou ulicí. Ale oslík šel za mnou. Zastavil jsem se a šněroval si botu, abych se vzpamatoval; stál rov-

něž, a když jsem se hnul, opět mě následoval. „Jedna, dvě, tři,“ povídám, „co dělat.“ Bylo mi naň vděkuplně usednouti a tak jsme se brali Prahou. Všichni psi a kočky vyšli z uzavřených dveří a hejna létajících ryb vznesla se z hokynářských sudů. Šli jsme Prahou a čarodějny hlas činil naši cestu přímou. Dotknul jsem se nohou dlažby a poznal jsem, že na těch místech je Florenc. Sršatá nádraží hasla, viadukt mekal a Karlín se válel u nohou oslátka. Čáry, podobné bleskům, padaly shůry dolů. Invalidovna, to místo pohromy, octnula se kolem nás a v rovině pán bachratý jako džbán a dáma černá jako vrána stáli proti nám. Viděl jsem, že mužský hrozí pěstí a panička že se usmívá a mává na nás šátkem. Nuže, soudruzi a paní, ta coura, jež byla černá jako holínka, myslila, a věří tomu dodnes, že jsem vážil dalekou cestu, abych jí, staré běhně, o půlnoci dal svého osla. Ale dříve než jsem jí odpověděl, tlustý chlap srazil mě ze sedla, a cloumaje zvířetem, řval z plných plic: „To jste vy, který zcizujete můj dobytek? Zavolám strážníka, aby vás předvedl!“ Řka to, obkročil osla a ujel. Dáma plakala za ním, a poražen viděl jsem je odcházeti se svým oslíkem. Od těch dob, soudruzi a paní, hledám pána a dámu, a běda jim, až je naleznou!“

Švec dal klesnouti svému kníru na známá místa a pil. Všichni mluvili a s ostatními San; řekl: „Pán byl koňský řezník a výrobce salámů.“ „Ta fuchtle,“ vece paní hostinská, „byla animírka z hipodromu.“

„Pokud si mohu domyslet,“ řekl Bystrozraký, „zbláznil vás starý Ponrepo, který básnil při své živnosti a měl tak sladký hlas.“ Potom Bystrozraký sňal černé brýle a obnažil dvě krhavých očí.

Každý muž má na svém těle znaky práce: pekař křivé nohy, spasitel rány, buržoa břicho. Bystrozraký, zíraje do výhně světla, postonoval zánětem spojivky oční. Byl malý a hubený. Před dvaceti lety přišel plačky do města na učení. Tehdy vařival vývojku, a stoje nad kahanem, přes hory a lesy a tratě hleděl na hrbatou chalupu v Jeřinkách. Přijav třiatřicet pohlavků a vrátiv třicátý čtvrtý, Josifek stal se mužem. Jeho schopnost vzrostla, a on obrácen k východu viděl valiti se sobotu již v pondělí ráno. Na západě horoucí tma hučela stíny, ale Bystrozraký nedíval se na tuto stranu.

„Já, Bystrozraký Josef,“ řekl hodný fotograf, „učiním vše, abych našel osla a vrátil ti ho.“ San, pochrochtávaje spokojeností, byl hotov činiti totéž. „Půjdem,“ řekli si, „a učiníme zadost právu, byť by i zatím z tvého oslátka stala se oslice papežova.“

„Co pravíte? Aní oslice ani nic jiného, co je papežovo, nenarodilo se z hlavy; ale poslyšte můj příběh, příběh Dlouhého Františka:

Žravá a tlamatá zima, zima, jež dělá kolem vás řídko, takže padáte na všechny strany stejně snadno, honila moji poštu. Práskal jsem si veselou písničku, ale jednoho mrazivého dne můj bič se ztopořil a ztuh-

nul. Dýchal jsem naň a mával jím, avšak zůstával strnulý jako mrtvolný hnát. Byla veliká zima; můj čenich praskal ve svých spárech a viděl jsem ho odměšovati krystaly podobné „Hvězdě jihu“ a nikoliv čiré. Utekl jsem od své káry a hnal se k parnímu kotli; soudruzi a paní, dostavník, jenž se hýbe rychlostí 10 kilometrů za hodinu, byl mým dětstvím, ale když jsem se stal topičem na rychlovlaku, moje chlapecké kalhotky popraskaly mužným žářem a roztrhly se. Rychlost ožehla mne, takže jsem byl ryšavý a záhy lysý. Hip, hip, hip! hučela lokomotiva a cpal jsem ji uhlím, shrben jako jezdec. Mosty hřměly a kraj duněl; dělali jsme díry do horoucích skal a díry do světa. Ale jednou, když trup stroje se leskl nejlépe a cválal stokilometrovou rychlostí, bílý aeroplán zjevil se nad námi, zlehka pokašláváje. Již nám posolil vagóny letákem a hnal se dále k Pešti. Plazil jsem lopatu a stroj plamenný jazyk; garnitura řvala a strojvůdce skučel, avšak dojeli jsme do Zomboru, když pilot přistával v Pešti. Nechal jsem mlýnek mlýnkem, ať troucí po trati svou strusku i hvizd, a chytil jsem se lelectví. Minulo pět let, než jsem dostal křídla. Lodi kráčely po okeánu a zobatí námořníci, ležíce naznak na palubách, dívali se na můj dlouhý let. Nad rovníkem plul jsem kolem světa a plul jsem od pólu k pólu. Víím, že západ a východ není na malé zemi. Viděl jsem shůry nesmyslné doupě a byla to Paříž; jenom hvězdy jsou krásné, okeán, poušť a hory.“

„Dobrá,“ řekl Havraní Křídlo, „co jest s oslicí papežovou?“ „Ta kráva,“ odpověděl, „narodila se v chlévech vatikánských za podpory katolických zemí. Je šedá, vemenatá, důmyslného kroku; viděl jsem ji, ana spásá petrský halíř.“

„Nesmysl často opakovaný stává se zákonem,“ řekl Havraní Křídlo. „Hurá, chystejme se na pouť za oslátkem, hurá na cestu!“

Paní hostinská zdvihla punčochu, a pletouc čtyři oka hladce a čtyři obrace, měnila svůj soud:

„Široký, Dlouhý a Bystrozraký! Dokud jste mluvili o tom, co bylo, o příhodách a o svých slavných činech, viděla jsem, že jste silni, a bála jsem se sama o sebe i o půl hospody i o pivo, jež vypijete, neplatíce. Ale teď, slyšíc vás hovořiti o tom, co bude, o výpravě a o hledání osla, vidím, že jste dnaví, podagrovití chlapi, již nic nesvedou. Bystrozraký, ty jsi krhavec a mžikač a hráč jedníka dosti nepoctivý a dosti hloupý, abys neprohrál, ani nevyhrál. Tu a tam jsou strašidla a doutnající vyznavači a zestárlí sirotci a zmlazené duchovenstvo, jimž po nějakou dobu jest věřiti ve tvoji bystrozrakost. Nejsi úplně lhářem, ani Pardálím Okem, ale tichou obludou. Za brýlemi, za čočkou tvého přístroje vzniká obraz a tvoje hlava je napěchována viděním jako žalud dubem. A přece jakkoliv místo je neveliké, širé a daleké bláznovství je v něm. Přehršle prostoru a bojující tvar zmátly tvého ducha. Země a tělo a chléb jest. Ale osel, jenž utíká za sed-

merou horou a jehož vidíš mizeti v temnu cizího chlěva, snad není. Tvoje bystrozrakost sbydlila s okeánem a cizoloží s hvězdami, ale z tvých nesmyslných obrazů nevznikne nic, pokud nebudou měřeny relativní měrou metrickou. A toto jsem chtěla říci na počátku: „Jsi churavý a opuštěný dědeček; jsi chudinka a čtyři piva, která jsi vypil, naplnila tě tak, jako moře naplňuje vrak. Platit! $4 \times 1.60 = 8.20!$ “

Řkouc to, paní hostinská jala se vymáhati na svých hostech peníze. Havraní Křídlo si zul boty a Široký zdvihl obě ruce vzhůru tak, jako je zdvihá pocestný před lupičem. „Jsme nevinni,“ pravil tichým hlasem, a když hostinská cloumala Havraním Křídlem, svinisky se dotýkajíc jeho vousu, voják San Široký odul se hněvem a kolem a kolem povstával dav, jenž stal se hlasem Sanovým a pravicí Sanovou.

„Nehýbej svými chlupy,“ pravili zástupové, vidouce, any vlasý hostinské vstaly leknutím. „To jsem já, Alexander Široký; můj úvěr buď neobmezený, jako je neobmezené ručení davu. Všichni za Sana, San za všechny!“

Opakující tato slova, Dlouhý, Široký a Bystrozraký vyšli s Havraním Křídlem z hospody u Jedu a ploutve, když San dříve dal zástupům se rozejítí a vtěsna se v objem starého vojáka.

Byl večer. Havraní Křídlo obul si boty, které nenechal u Jedu a ploutve. Pankrác trčela vzhůru a s ní žalář a neštěstí vězňů. Bystrozraký protřel si oči a pra-

vil: „Vidím dvě loupežných vrahů, již úpí na kole-
nách, vidím odsouzence, jenž zítra bude pověšen
a dnes již visí. Soud drhne mu smyčku kolem krku
a on ve strašné bázni a v strašné radosti pláče. Dým
času, pětiletí a tisíciletí stoupají ze žaláře. Ale oslice
žádné tu není.“

„Hurá!“ vykřikl Dlouhý; „dálka nabíhá na nás jako
letící světlo. Sedlejme aeroplán či létající koberec,
obkrochte mě a připoutejte se mi k pasu, abych se
s vámi vznesl nad obě Indie, nad střední Čínu a řeky
kalifornské. Neboť oslice Havraního Křídla se pase na
cizích březích a snad pije ze zlatonosných řek. Vzhůru,
držte se pevně a vzletněme!“ — Mužstvo čtyř sou-
druhů vznášelo se nad okeánem, opírajíc se o křídla
Františka Dlouhého. Nad 70. stupněm západní délky
San byl jat potřebou močiti, avšak proto nestavili
svého letu. Socha Svobody, oprašující pochodní po-
dobnou štětce návěštní štít americký, zdvihla k nim
i druhou ruku, nutíc je přistáti před vystěhovaleckým
úřadem. Nový York dštil svoje zápachy k nebi, ale
hromádky mrakodrapů zůstávaly nízko u země. Ně-
kolik zlatokopů a kovbojů a průmyslových králů
hnětlo pevnou dásní žvýkací gumu v americkém po-
spěchu. Chaplin smál se na Sana a krásný černochoch
žebal. Havraní Křídlo řekl: „Není naděje, že moje
oslice by byla na těchto místech, pojďme tedy do
krčmy.“

Světsky prostý František hnal se ke vchodu, ale

San ho zadržel, řka: „Ve vlasti slavných detektivů počínejme si specificky; hledáme-li, hledejme jako Američané. Ty, Františku Dlouhý, snaž se vypadati jako menší obtloustlý muž. Bystrozrakému radím, aby dělal slepce, a tobě, Havraní Křídlo, nezbývá než zalepiti svůj vous a považovati sebe sama za plavého.“ Po těch slovech čtyři chudí vešli do krčmy podle obyčeje senátorského a sedli za stůl.

„Dobrý den,“ řekl San, „jak se máte?“ Starý černochoch zvedl hranatou hlavu a odpověděl: „Piju éter, připevňuji hromosvody na střechách a zajisté dnes nebo zítra spadnu a budu mrtev.“

„Nám,“ pravil Havraní Křídlo, „zaběhla se oslice útlých kopyt a jemné srsti.“

Černochoch se smál a temná Afrika zalehla jeho hlavu; řekl: „Znám ji.“

Dva dny pochodu z osady Dumbe nad řekou Nuanetzi v Africe rovníkové, tam, kde bývala, jest posavad. Byla divoká, ale zkontrolovali ji, aby nosila náklady kaučuku na svém hřbetě, a opět zdivočela. Teď vzdaluje se od stanice, jdouc v hloubku pralesa, a černě dítě pobízí ji, řkouc: „Stoupej, stoupej!“ Již divý a divotvorný prales je obestírá, jsa kolem nich, jako je hluk a radost kolem tábora.“

„Je to táž, je to moje oslice z Invalidovny, jež slove Ponrepo!“ vykřikl Havraní křídlo. „Bystrozraký, zdali ji poznáváš?“

„Vidím,“ odpověděl Josef, „holou a pustou Ame-

riku, lidi v poschodích bydlící jako ptáky, požáry epidemií, Indiány v rezervacích, kvap, chvění antén, obchod na moři, na zemi, dole, v povětří i v tunelech, které jsou pod zemí. Vidím krvavý dolar, jenž se žene jako vůz smrti napříč celou zemí.“

Černoch sklonil hlavu, jako ji skládá muž, který se opil anebo pláče. „Odejďme,“ řekl San, „dříve než se vzbudí, aby zvracel a nadával oslu i nám.“ „Ano,“ odpověděli tři přátelé a lezli oknem ven z Nového Yorku do prerie.

Smečka Buffalo Billů tiše střílejíc hnala se k Divokému západu, železniční králové na omak mastní, barvy žluté, vrypu lesklého a kulovitého lomu, leželi od moře k moři. Králové železní, petrolejoví a novinářští, již všickni zajdou, až jim bude zafata žila u pytlíka, tábořili v klubech a hnali se na strojích, tu v hloučcích, tu v párech, nezůstávající sami, leč tehdy, aby odmísili přebytek tekutin a potravu bohdá strávenou. Tu a tam skučel lovec pod svým širákem a zbylý kůň divoce spěchal z Rocky Mountains, aby vpravil svůj krk v laso mladé dámy, jež, díky bohu, je aspoň kinoherečkou. San zanotoval starou píseň: „V Americe, tam je blaze, chodějí tam holky po provaze.“ A čtyři chudí pocestní šli vesele vpřed. Tu kinooperatér, vida čtyry exoty počínati si tak divě, střílel je, jako se v této zemi střílí zemětřesení a tonoucí loď.

Ale dříve než je skolil, František Dlouhý rozepjal křídla a uděšení přátelé letěli z Ameriky nad Atlan-

tický okeán a dále nad pevninu africkou. Protínající kruh rovníkový, pili rum z láhve. „Hurá!“ vykřikl San a jeho zástupové opáčili volání.

Plavé děti a chlapci, jejichž štětinaté vlasy nad čelem zčista jasna se zdvihají v hrdinskou korunu, ševcovští učedníci s rukávy do polou loktů, kluci z primy, mládenci, jimž patří lampa Aladinova a ostrov Robinsonův, viděli, ani čtyři chasníci letí po obloze.

Moře bylo v hlubinách a v něm byly pralesy a dravé ryby a elektrické ryby a růže a kosti a koráby a vraky a perly.

Kdo jsi, kouzelníku, jenž to všechno činiš? Kdo jsi, jenž otvíráš komoru učedníkovu, aby se vznesl do povětří?

San odpovídal: „Ty jsi to sám, ty, který spíš, maje dlaň pod hlavou. Ty a já pak jsme jedno.“

A již Afrika, horká jako nově pečený chléb a černá jako chléb nādeníkův, zaduněla dole. Hnali se nad pralesem k řece Nuanetzi. „Tam jest Dumbe,“ řekl Bystrozraký, „sestupme v Afriku.“ A sestoupili.

Dlouhý složil svoji délku a opět ji zdvihl, řka znepokojeně: „Jestliže nechytíme oslice v letu, nechytíme ji.“ „Až ji uvidím,“ řekl Bystrozraký. Ale slunce udeřilo do nich, jako kovář bije v kovadlinu, a prales, na nějž slétá ohnivé nebe, hnul svým rostlinstvem. Vznik a zmar a strašné stvoření světa řvalo tropickou bouří. Na tisíce bytostí, na tisíce stínů a rostlinných těl vzpínalo se jako ďáblové v propastech.

„Vidím škleb a bláznovství staré země,“ řekl Bystrozraký, a Havraní Křídlo pravil: „Sever a jih je lysý, Evropa je snad prašivá, ale tento oheň a voda, vichry sil a bouře hojnosti nás zmámí. Vraťme se, zde není oslice, a kdyby byla, nepoznal bych ji.“

Bystrozraký řekl: „V pralesě straší, všechno se hýbe, barevné květiny ozývají se jako rány, barevní ptáci a barevný hmyz létají. Jedy kanou do kalichů zázračných rostlin a dravec obloukem se vrhá po kořisti. Prales straší; v osadě Dumbe šílí anglický kapitán s pěti misionáři a černí lidé zranění pracují v okovech na plantáži, jen veliký slon samotář jde bez bázně a oblak ptáků poletuje nad ním.“

Ale tu oči Bystrozrakého zkrvavěly a neproniknutelný jas zastřel jeho pohled. „Jsem slepý,“ řekl. „Alexandře, Josefe Dlouhý a Havraní Křídlo, kde jste?“ „Zde,“ odpověděl San, „a moje zástupy jsou se mnou.“ Tak jako u Jedu a ploutve množství lidí zjevilo se po pravici Sanově, teď v koruně pralesa zahoukalo stádo opic. „Běda, jsi sám,“ řekl Dlouhý, „a já, který bych vás mohl vynést, stůňu a jsem sláb.“ Havraní Křídlo pak nic neuměl mimo bot a divil se příliš, než aby něco řekl.

Vzali se za ruce a ležli pralesem, vlekouce Františka.

Byla noc, den druhý, opět noc a den třetí. Tu přišlo černošské dítě a dalo jim mléka a vyvedlo je z temnot a světla, aniž toho pozorovali.

Byli v chatě; Bystrozraký prohlédl, Dlouhý se uzdravoval; San byl opětně starým Širokým a Havraní Křídlo, jenž nic neumí, díval se na dobré nářadí černochovo. Byl tam obušek, který létá vpřed a vzhůru a opět se vrací, oštěp, sekera a štít a modla. Dítě vrhalo obuškem a otec se díval mlčky na hru.

„Františku Dlouhý,“ řekl Josef, „jsme sedm dní v pralese a oslice jsme nenalezli; vzlétni, abychom nezešíleli jako kapitán v Dumbe.“

A Dlouhý vzlétl před černochem, aniž se tento podivil.

A opět letěli nad obloučným mořem. Minuli Haidarabad, přelétli Indus a vznesli se nad pohoří Himalaja, kdež se div nenastydli, a spadli na poušť Gobi nebo Šamo, to jest písečné moře. Chodili po národech a zemích jako žebrák od domu k domu, až Bystrozraký řekl: „Kdo je tak moudrý jako poustevník, jenž opustil moc císařskou v Číně? Kdo jest starší než muž z planiny pamirské? Kdo se vyrovná poutníkovi chodícímu po hřebenech hor? Nikdo nezná tvého zvířete. Dosti, Havraní Křídlo, sláva Asie se vrací a není zde místa pro osloviny. Chci jít domů.“

„Leťme!“ řekli přátelé.

Pátého dne seděli u Jedu a ploutve a nový manžel paní hostinské dal jim piva. „Strýče,“ řekl Dlouhému, „proč jste tak spěchal; náš prezent neporodí dříve než po půlnoci.“ „Ta věc se týká Havraního Křídla,“ odpověděli přátelé. Hle, soudruhův vous se

čeril jako sítina a chtěl něco říci. „Nuže, co jest?“ ptal se Bystrozraký. „Nevzpomínám si,“ odpověděl; avšak tu Bystrozraký zhlédl, že kapsa tovaryšova vzdouvá se rostoucí knihou, a přihlédná blíže, poznával uprostřed ní obraz oslátka.

„Přisám bůh, Havraní Křídlo, tvůj osel je v knize!“

Chasník se rděl, ale vzali mu knížku a vyskočilo z ní oslátko, jež rostouc a hýkajíc, vyrazilo z hospody rovnou do vnitřní Prahy.

„Vzpomněl jsem si,“ řekl Havraní Křídlo, „že jsem kdysi napsal básničku o oslici. Pitomé ženské ji kdákaly, jako by byla pro ně, a tlustý spisovatel mi ji ukradl. Tu básničku jsem napsal na památku jednoho správného filmu u Ponrepa. Nebylo to zvíře trefené a nebylo jako živé?“

Dělníci rozfali uzel Židovského Města, a tam, kde opilý muž řval noční píseň, vyje pláč Klubu Za starou Prahu. Civilizující svět a Evropa vnikla v tato místa, sledujíc padesátou druhou rovnoběžku a čtrnáctý stupeň severní šířky. Kornout padl, Zelená šiška byla stržena, vetešníci, pokud obchodují potravinami, byli přinuceni mýti se každý týden v pátek večer a městský fyzik sestoupil do záchodů. Již hřmí a šumí hlas patentních splachovačů v domech, elektrické vozy brázdí ulice a stráž bezpečnosti, vlekouc strašný obušek, proniká hlouběji a hlouběji, až jedné noci čtyři mužové, jdoucí ze čtyř světových stran, stanou proti sobě tváří v tvář.

Doby mohutného mládí, čase pastýřský! Zde neohrožený praotec Emanuel vodil svoje dívky, zde stával a líhal, obrácen k vysokým hvězdám a hotov napraviti hlavu všem špinavcům a obejdům, kteří neplatili.

Jezero povahy plesa šplíchá nad starým Josefovem

a Františkem, neboť vzdechy památkového úřadu nemají odtoku.

[Zatím převratný stavitel města dravě a lítě se obořil na starou židovinu. Opraviv gotiku a barok, pokud byly moderní, zosnoval podivuhodný styl. Veliký kovář uchopil přežilé a mrtvé slohy všechny vejpůl a máčel je, louhoval, pral, přebíral, roztřepával, sušil, česal a pletl. Když byl hotov, po způsobu mistrů školy technické rozestřel zmožené tvary po povrchu chutných staveb. V houšti věnců, říms, mílků a krajkoví žijí divoké kočky a před šelmovstvím dobře je skryt kur domácí a holub doupňák. Evropa plynoucí Mikulášskou třídou jich neděsí, avšak čas od času v okně zadumaný obchodník bývá pokálen a ostře křičí. Tu holubi vzlétnou a kočky šplhají do vyšších pater. Byl sestrojen druh domácí pušky holubí, ale mimo ženskou inteligenci nikdo jí neužívá. Neboť je mír. Obecní zastupitelstvo jde s chválou tvůrce a z poschodí měšťák mává velikou dýmku nad propastí ulice.

Ale v táboře milenců staroby je pláč; nejstarší šedobradý konzervátor tvrdí muziku jako basa a na druhém pólu mohutného protestu vydává táhlý a vysoký kvik Kotelka Biliárová.

Barvou bědy a uznání je natřena korouhev reformátorská. „Ať žije stavitel! Ať žije velký mistr!“ a „Mažte ho, mažte ho, srabáka!“ toto dvojí volání zní patnáct let zprava i zleva a stavitel slyší na obě uši.

Na východním nároží ulice Platněřské a Kaprové

stál hostinec U dvou litrů. Roku 1914 učitel stavitelství Belšánek, jda mimo, trnul nad jeho ohyzdností, neboť stavba byla nahá tak, jak ji stvořila vladislavská gotika před sty let. Věhlasný učitel stisknul tajné péro na své holi a tato důmyslná architektura zobrazující Prodanou nevěstu se změnila v krumpáč, který mistr zatnul jako třiatřicátý zub na topůrku do hnusné stavby. Trhl a s výkřikem padl na zem, zatím co podivuhodná hůl, ležíc těžším koncem na krvavé bouli, tiše zpívala Věrné milování. Muž si očistil brýle, vstal a sáhl do nejzazší kapsy pro velikolepou tabačtěrku se čtyřmi obrazy Laudonovými. (I. Laudonek v mateřské školce. II. Laudon u sv. biřmování. III. Generál před císařem. IV. Invalida v lázni.) A tiskna šperk na hroť bolesti, bral se v sezení komise stavebních znalců, aby zničil Dva litry.

„Pivo!“ vykřikl mladý malíř, vida oknem nepřítele mávati holí, z níž lezly dva ostré konce.

Pan Vrejt, hostinský u Dvou litrů, byl hluchý a před deseti lety slyšel naposled houkat automobil a vystřelit poledne. Hladil si králíčka po zádech a zatím co bubny s revolvery mu mazaly a třískaly do uší, udělal si malou mýtinku v pralese ticha, vesele si zatroubiv nosem.

Náhle, teď, při stavitelově útoku zvuk vjel do domu a do podlahy pod pana Vrejta, udeřil ho do podešví a stoupal vzhůru jako blesk po vodiči. Hostinský slyšel. „Hrome,“ řekl malíři v okně, „už jsem dočepoval,

pane, už máme po zábavě. Pane Petrlák, to bylo znamení a já jsem hotovej.“

Potom odešel do kuchyně a čekal na smrt devět let, aby zemřel na úplavici cukrovou.

Za měsíc a za den přišli dělníci a polír Drbohlav. Vrejt prodal poslední sklenici piva. Potom snesli střechu a rozdrobili Dva litry jako housku. Avšak na dně zbořeniště sedal den co den od čtyř do šesti malíř Petrlák, vzdoruje zkáze. Když bylo spojení mezi sudy a nálevním stolem přerušeno, Dva litry podobaly se vraku a malíř statečnému plavci. Drbohlav líčil na mistra láhev kmínky, ale Petrlák, vida před okenním otvorem již bez rámu státi kořalku na zednické koze, označil opilství za neřest a činil pohyby, jako by zavíral okno. Potom se shlukl kolem svojí vášně a nevstal, až ho útrpní zedníci vynesli z prašticího domu. Tehdy padly Dva litry a malá hromádka rumu a loužička radosti zbyly z hostince a gotiky.

Téhož dne byl malíři doručen diplom Klubu Za starou Prahu, zhotovený na oslí kůži, a dav nadšeného spolku zpíval pod jeho oknem „Buď dlouho zdráv!“ . Staříčkový jednatel, oděný jako družička, podal mu kytici pažitky a jemného býlí z Maiselova hřbitova a řekl:

„Vážený čestný člene!“

„Pane,“ přerušil ho postižený, „jsem prostý muž a nemohu platit příspěvku; jděte po svých a nechte si svoje ohavnosti!“

Jednatel podal malíři ruku a pozdravil ho. Venku rozvášněný klub zazpíval Na starých zámeckých scho-
dech a Petrlák se vrhl k oknu.

„Klube,“ řekl, „Dva litry měly dvanáct oken v prů-
čelí, všechny míry na nich byly dokonale dělitelny
dvěma, a přece krásná pravidelnost plynula rytmem
svobody a v prostorách stavby se nemohl zahrnouti
nežli hostinec. A protože pivo bylo dobré a již není,
nekřičte. Nemohu za to, a táhněte do separací. Ať žije
nové umění!“

Tato pře a pozdní uznání gotického stavitele po-
hnuly Petrlákovým místem v umění, i letěl z hory
Měsíčníku na nížiny Díla a Zlaté Prahy; byl zmítán
a tu se naň zavěsil kritik mocného drobu mohutným
článkem a lítal s ním, ale nevydržel a spadl. Petrlák
nepřijal sedm dní výživného jídla a v úzkostech se
rozpomínal na boha a čítanky. Zul si střevíce, a roz-
párav punčochu, soukal tenkou nitku, aby ji pustil
dolů. Kritik Vech navázal na nit svůj tenký provázek,
a když muž v povětrí jej měl v rukou, navázal naň
provaz, na provaz šňůru a na šňůru lano, a potom táhl
zmítaného mistra směrem tíže. Petrlák se octnul dole
a zaměřil opět vzhůru do Uměleckého měsíčníku.

„Kdo jsi?“ řekl mu redaktor.

„Jsem váš malíř,“ odpověděl.

Ale redaktorovy brýle zavěšené jako turecké sedlo
na koni pohnuly se divým záparem, když skočil in
medias res:

„Odejdi, ztracený synu, odejdi do Jednoty!“

Tak se stalo, že příhoda s Dvěma litry a učený soud Š. Š. Vechův vyměřily Petrlákovi nové místo ve středu umělecké fronty. Na východ od něho rozkládali se staří pánové a na západě Skupina výtvarných umělců týčila se jako divošský oštěp v orbě Přemysla knížete.

Ale blížil se 26. červenec a čas, kdy Evropané táhli na velikou vojnu. V tu dobu narazila se bečka bolesti a lidé ji pili na náměstích i v poli. Voják a smrt s nahými hnáty, kupec a nevěstka pustili se všude do veselého tance a duha říšské hymny a Marseillaisy a hymna Rusů a Srbů a Angličanů a Němců visely z nebe nad své země jako nečisté prádlo národních svatých. Volání vlastí ozývalo se ve všech jazycích, lajtnanti lezli na kuň a Druhá internacionála, zdůrazňujíc svoji šedobradost, vytrhla do zázemí sloužiti zatím beze zbraně. Národní politika hlasem potlačovaného bolu psala o smrti dobrého vévody, jitříc bojechtivost svých abonentů, a členové její správní rady po řadě pohaněli a pokáleli srbský prapor, jenž o sokolském sletu podvodně vylezl na nejloajálnější žerď, aby již tehdy zrádně krákal. Obchod, tisk a průmysl spravedlivě bažily po nepřátelské krvi, a jenom podlci kleli na císaře pána. Malíř Fr. Petrlák, čta mobilizační vyhlášku, zapomněl na Dva litry, zželelo se mu mrtvého Ferdinanda, a chtěje zemřítí, vpálil si kulku do levé dlaně.

„Halt!“ vzkřikl Petrlákův domácí, slyše střelnou

ránu valiti se ze záchodu, „už se střílí! Bratr Rus! Bratr Rus!“ a drkotaje zuby rychle oblékl čamaru, skryl obvazkem císařské licousy a jal se křičeti z plna hrdla: „Já jsem pravoslavnej!“

Policejní stráž vystoupila z kruhu světla obloukovky. „Stůj,“ zařvala, kladouc služební revolvery na prsa muži, jenž přicházel proti ní. Neznámý občan leknutím spolkl svůj doutník a ztratil vědomí. Tu otevřelo se okno v prvním poschodí a jasný hlas označil pravého viníka. Oba policisté se přesvědčili, že spolknutý doutník vězí v hrdle zajatce výhodně a přirozeně jako roubík, pro jistotu jej doomráčili lehkou ranou, aby neunikl, a obsadili nepokojný dům. Tehdy byl zatčen udavač, domácí pán a konečně František Petrlák. Polapenci byli dopraveni na strážnici a zjištěno, že neznámý chodec je inspektorem civilní stráže, a v jeho kalhotách našli legitimaci a řádný odznak.

Od počátku nebylo pochyby o zločinné povaze Petrlákova zranění, byl léčen na státní útraty a s chromou levicí zařazen do pochodové setniny svého pluku.

„Po válce,“ řekl mu hejtman Petr Žilka, „budeš souzenej, my ti dáme mrzačit společný vojsko!“

Záhy vítězství cválalo z redakce do redakce, až v tiskových stanech byly zřízeny vítězné ústředny, loajalita otrásla státy a zvířené nadšení sedalo na každou snítku vojenských těles. Petrlák namaloval devatenáct podobizen šikovatelských dam, načež se uchýlil do záložní nemocnice č. 4, vydávaje se za ra-

něného kulí nepřátelskou. Zatím komár z rodu Anopheles jako holubice Noemova, anděl a jasný aeroplán vzlétl nad armády a snášel se a bodal vojska, vkládaje do každé rány malárii. Za soumraku vojáci nastavovali zadnice a komáří párek stál tři chleby. Vojáci, kteří si malárii opatřili, dobrořečili statnému mocnáři, jenž se modlí v prosté postýlce, a mazali si to do severních Tyrol nebo jižních Uher na tři měsíce, a potom na dovolenou. O, du mein Österreich! Ó, republiko francouzská! Dříve než jste mohly zcela zvítězit, Rusko stalo se RSFSR, špatný příklad byl dán, zlý Bedřich střílel, vstal Liebknecht a namísto Clemenceaua četl se Barbusse. Fronty na chleba třásly prázdnými sýpkami a fronta na smrt praskla a sypala se domů. Petrlák otrásl se jako ten, na koho sáhla smrt, pak chutě vstal a rouhaje se vojenské disciplíně, vsedl na vůz s lékařskými nástroji, aby s celým krámem ujel do Čech. Z podzemí lezli vojáci jako krysy a zástupové hýbali se z jihu na sever, podobni černému spáleníšti. Honvédi, dajčmajstři a šestatřicátý pluk se přehnali přes Petrlákův vůz a rozduplici jej; vozataj spadl, ale za čepicí mu zůstalo očkovací kopíčko.

„Zemru chud,“ řekl si, vleka vymknutou levici k nádraží, „Dva litry zůstanou v sutinách a vzorný hostinec se nestane skutkem.“

Leč druhý den našel František soucitného topiče, jenž ho vytáhl na tendr. Jeli do Českých Budějovic a vlna mohutného přívalu se nížila, dosahujíc na

zemských hranicích do výše dospělého muže. Čechy duněly nadšením, neboť byl třicátý říjen roku 1918. Dělník a dělnice, kteří po činu se stali nezvěstnými, drželi za ruce P. Isidora Zahradníka a volali hlasem naposled zjasněným: „Ať žije republika československá!“

„Sláva!“ řval František v zátiší revoluce, ale tu velkoobchodník příliš nadšený, vida iniciály císařovy na Františkově čepici, nalil mu ji až po uši a přitom si jeho ukořistěným kopíčkem zranil dlaň. Tekla krev! „Sláva!“ opakoval Petrlák, zmocniv se obratně svojí lancety a pánova cylindru. Mimo tyto dvě věci zachránil jen holý život. Druhý den jel do Prahy.

Kdyby Dva litry dosud stály, byl by Petrlák zasedl k svému stolu a záhy by byl mluvil řečí města. Ale dobrý hostinec byl zrušen a ve světnici, tam, kde osm let bydlil, zbudovala paní Obrmajerová velkosýrárnu, vyrábějíc ve velkém homolky jménem Triglav a Vesna.

Malíř byl sám, padal večer a romantická luna třpytila se v louži na místě, kde stávaly Dva litry.

František sňal cylindr z hlavy a mával kopíčkem, řka: „Měsíci blázne, dorůstající bochníku, z něhož ujídá čas.“

„Jéje, Franci!“ vykřikla sličná dívka, vrhajíc se na prsa snícímu muži.

Radost ze shledání, brzy hlučná a brzy tichá, rostla ve stínu a poklesala v záři svítlen, Božena vedla

Františka do domu svého otce, vzorného učitele Václava Kořínka. Válečná lítice hnala se přes hlavu tohoto dobráka jako stádo splašených větrů korunou slovanské lípy. Kýval se, ale stál. Roku 1914 z učitelských úspor koupil si malou chaloupku v Malé Chuchli a po obtížné práci pedagogické spěchal pod její krov. Opřen o kmen desítileté hruše, díval se za svým rojem a dále k podolské cementárně a zpátky k jihozápadu, kudy Horymír Neumětelský pražil k Radotínu. Pan učitel vystavěl včelín a osadil ho, aby pracovitost, společenské a královské zřízení tohoto hmyzu nám lidem bylo vzorem v ušlechtilém zápolení prací a v lásce k císaři pánu.

Ale již roku 1916 med stál hromadu peněz a pan Kořínek prodával, stal se překupníkem, zbohatl, kupoval domy a konečně si zařídil továrnu na medové máslo a starou slovanskou medovinu.

Tohoto dobrodružného večera vězel otec Kořínek v krumplovaných trepkách a radoval se ze svého osvobození. Když vešel Petrlák, žvanec nadšení mu uvízl v hrdle. Oba se vyjevili, ale záhy shoda obletovala láhev dobrého vína.

„Vy jste větroplach, pane,“ řekl otec, ale malíř a dívka si vedli cílevědomě, a za šest let na místě Dvou litrů stál Petrlákův dům, zbudovaný z prostředků věnných a za státní pomoci. Dnes na malíře přišla bída, obchod medem vynáší už méně a různé stopy válečného tažení jsou patrný na tvářích dívek.

Avšak manželé Petrlákovi podle předurčení čepují a vyvábějí v novém hostinci U dvou litrů.

* * *

Noc trapně dusila obecní osvětlení a kočičí stezkou přes zídky, žlaby, střechy a přes komíny bral se divý kocour, ježe hřbet. Novostavba nořila se svým hrotem v oblak kouřových plynů a v těchto sirých polohách na vrcholu velkoměsta Prahy vlál kocouří chvost.

Obrácen k zlověstnému nebi, František Petrlák pil, a dopiv řekl:

„Běda!“

Nálevna nového hostince zachřestila svojí prázdnotou a hlas, vyraziv z hrdla, hledal díru, až vlezl do kamen a stoupal, aby se vznesl v širý prostor.

„Běda!“ vybuchlo nad Prahou a střepiny slova sypaly se dolů. Bylo deset hodin a čas, aby všichni kněží spali, a přece šel po Františku veliký kněz, mysle na věci tohoto světa.

„Jsem lichý z mnoha důvodů,“ řekl si. Ale dříve než uvedl prvý ze sta, byl zasažen křikem Dvou litrů. Zavřel oči, šel po hlasu a dříve než uplynula hodina, vstoupil do šenkovny Františka Petrláka.

„Přicházíte příliš pozdě, pane,“ řekl mu František, ale kněz odpověděl, že jeho místo není na počátku.

„Jestliže se nemýlíte, zmýlil jste se,“ pravil Petrlák, „Dva litry vás prvého nabraly.“

„Nuže,“ odpověděl kněz, „tato moje domněnka,

jsouc potvrzena tak záhy výminkou, ukazuje se správnou. Jsem farář Felix Hoch a moje vzdělání jest poněkud středověké.“

Řka to, usadil se mezi dva sloupy tak, aby stěna kryla mu záda, a pil a ptal se a byl tichý, aby vyptátral záhadu volajícího hostince.

Hodiny byly dvanáctou, a tu poznovu se otevřely dveře a do hostince vešli dva bratři jako spřežení býků.

„Křčmáři,“ řekl prvý z nich, „nehledíme na stravu ani na nápoje, ale zacházejte s námi vlídně. Jsme unaveni, pane; byli jsme v pěti místnostech a v šestém hostinci nás odmítli!“

„Jsme bez přístřeší,“ kvílel druhý.

Pijácká zvíule, jež od dob zrušení staré hospody přezimovala na místě Dvou litrů a teď čekala ve svém koutku na dobrou ránu, aby vylezla, zamnula si zkřehlé ručky, hopkujíc kolem dvou bratří.

„Sedni,“ řekl farář, ale bratr Ben vzal ohavu na kolena a zazpíval z plna hrdla: „Ještě včera kafe vařila Hubáčková.“

Přeřval dvacatero veršů a řekl: „Jestliže dílna nehučí, mistr zajde; stydím se vězet v tom tichu. Vzhůru, pane faráři, pane děkane, zpívejme, veselme se!“

„Já jsem farář Felix Hoch,“ odpověděl kněz, „a ve všední dny zpívám leda o samotě. Jednou v Dobré na děkanství při večeři otázali se bohoslovci přímo a bez ostychu ďáblů, lze-li jejich jsoucnost pokládati

za prokázanou. Ďáblové odpověděli: „Ano,“ ale ačkoliv se domnívali, že odpovídají v dobře laděném sboru, ztropili takový hluk, že pokazili slušný průběh té dobré hostinky.“

„Jak!“ ptal se bratr Karel, „vy chcete říci, že zpěv je ďábelského původu?“

„Pánové,“ řekl Petrlák, „mám jakousi naději, že není ďáblů.“

„Tak!“ zvolal kněz, „budete usazen! O strašné události v Dobré mladý jáhen vyhotovil záznam. Ale ne-naleznuv na děkanství tabulky ani papíru, pera ani dřívka, psal oharkem na rukáv košile. Jáhen přijal vyšší svěcení, stal se farářem a zápis, ačkoliv se kněží drží v čistotě, ustavičným užíváním košile se trochu setřel, nicméně navštivte ho.“

„Nepřičiňuje k Písmu osobního výkladu?“ ptal se Ben.

„Někdy,“ odpověděl kněz. „Avšak, neslyšeli jste dnes o desáté výkřik, pánové, nepřišli jste ke Dvěma litrům, vedeni hlasem?“

„Ne,“ řekl Ben. „Jda v tu dobu po Václavském náměstí, viděl jsem koňskou šlápotu plnou vody. Ne-napil jsem se, neboť, chválabohu, znám několik dobro-srdečných chlapíků, kteří si způsobili trvalé pálení žáhy, napivše se z domnělé koňské šlápoty, jež vždy je stopou hrozného ďábla. V naší vsi se tak rozne-mohl hudebník Štípek. Jsem hotov, říká, na dotvrzení té pravdy rozbítí svůj nástroj, výtečný štěbenec.“

„Zdá se mi,“ řekl kněz, „že vy, ač jste pil méně, jste moudřejší svého bratra.“

Tehdy otevřely se do třetice létací dveře a vešli dva jinoši. Prvý byl strašně ježatý a jeho vlasy a neholené strnisko po způsobu zoufalého zástupu trnuly na něm zřejmě neznalé svojí mohutností. Druhý muž vlnil se na temeni vlasatou bouří. Byli to básníci a přátelé Františkovi.

„Vítejte!“ vykřikl Petrlák, otáčeje vypínačem, takže povstala tma a chaos a opět světlo jako prvního dne na počátku světa.

Kněz, jsa znepokojen posupným lesem na básnické hlavě, přisedl na bobek a neproněsl slova. Ale básník vmetl do jeho kouta rázně křesťanský pozdrav, a farář, chytiv jej, uvěřil v lidství obou příchozích.

František přinesl pivo a všichni hosté se posadili k jednomu stolu. Pili a z mohutných mozků unikaly myšlenky, syčíce jako pára, jež letí z kotle. Mozkové závity, v nichž sídlí veselost, vzduly lebeční kosti pěti nových přátel a ostatnému básníku na tom místě týčil se zveselený chochol.

Druhý den Petrlák vstal o deváté; jeho světnice podobala se hornické kleci, jež z Martina dolu stoupá do bílého dne. Za hodinu probral se z mrákot opilosti a mohl obstojně říci: „Milá ženo, včera byl dobrý obchod.“

Ale ústa paní Petrlákové zůstala prázdná; vzhlédl k ní a strnul. Panina sličnost byla přetržena dvěma

jizvami zlosti a na jejích bedrech ležel manželský kříž, který táhla, podobna opatu Božetěchovi.

„Byl jsem podveden!“ vykřikl František, „toto nemehlo není ta, s kterou jsem se ženil.“

Paní propukla v pláč. Ale její matka, stará Kořínková, naležši dceru v tratolišti slz, osušila ji a řekla: „Neřvi, pánové z naší společenské třídy musí se zpít jednou v témdni nebo jednou do roka; přijde na povahu, je-li suchá nebo mokrá. Ale ty neřvi, ó dítě, jsi vlhká jako ropucha a vyvrátíš si nos! V prvním roce manželství neplač, neboť tento prostředek je houfnice příliš hrubá. Když ti František sprostě nadává, buď nejpůvabnější a vytáhni malý kapesníček jen tehdy, když za tebou leze.“

Paní stavila proud svých slz a matka podivovala se Petrlákově statečnosti: „Von je energickej,“ řekla na rozloučenou.

Zatím František byl již ve výčepu.

Praha motala se před skleněnými dveřmi, dvě malá dítka pronásledovala kominíka, auto hýkajíc smrdělo z neústrojných vnitřností a vlčák se tetelil nad svojí čistotou, zatím co paní, kazíc jeho mravy, táhla ho za obojek.

V tu dobu Benjamin Bolom ležel ve své ordinaci na pohovce a poslední jeho pacient lezl ze schodů s temnou nadávkou v ústech. Bolomův stůl byl pokryt dvěma desítikorunami, a přece bezpočet nemocných přišlo dnes usmáti se na Bena a promluvit s ním o počasí.

„Já,“ řekl velikolepý stařec, jenž se radoval, že patnáct lékařů nezdolalo jeho zlatou žílu, „já, pane doktore, zase krvácel!“

„Operovat!“ pravil Ben, ale starý pán byl klidný.

„Užívám čtrnáctery prášky, třikrát denně se koupám, profesor mi dal čípky, a přece krvácím!“

„Já myslím,“ pravila zlatá žíla, „že moje zdraví je pevné.“

Zatím Ben si zaváděl umělé dýchání a zachoval se při životě.

„Já ti dám nůž, já ti dám operovat!“ hučel mohutný stařec na chodbě hroze pěstí. Ale byl poslední a hodiny za ním odbily jedenáctou.

Ben vystavěl svůj stánek v ulici Generálské, Řeka bolesti vtékala a vytékala jeho dveřmi, zůstávajíc v plivátkách souchotinářské chrchle a v kbelíku špinavé obvazky. Mladý může, starý musí! Tento nápis stkvěl se na stěně jeho čekárny a nemocní četli jej jako cestovatelé jízdní řád.

Benův bratr byl rovněž lékařem; jeho dvaatřicet let rozkládalo se jako omšelá hra v karty před očima pražských nevěst. Smečka dívek dnem i nocí mířila mu k srdci, ale hodný Karel zůstával sám a v samotách kliniky nemocí vnitřních s vášní kreslil hranice útroh na lidské povrchy.

„Nech toho,“ řekl bratrovi kdysi Ben. Ale tehdy obří stín profesora, jenž seznal a učeně popsal případ s platinoiridiovým hřebem, jenž vražen do čtvrté

komory mozkové způsobil vylučování cukru močí a jistou smrt, titánský stín ležící po veškeré klinice s praskotem se zlomil nad Benem a vykázal ho ze dveří. Od té doby mimo věmě kliniky Benjamin Bolom sál vědu z všelijakých knížek, ordinoval a oženil se.

Karel stal se asistentem a snil, že i on nalezne kteréhosi dne nové jméno staroznáme nemoci, stane se docentem, a jestliže se dobře ožení a jestliže bude správně politicky orientován, snad usedne někdy na stoličku profesorskou, aby konal zkoušky s protézou mandlí a přívěsku červovitého na slepém střevě.

Teď mezi oběma lékaři ležely ulice nabitě tisíckrát mocnějším bratrstvím, neboť bral se jimi zástup demonstrijících dělníků.

Když přešli, slétlo poledne a z úřadů a z obchodů a ze škol vyrazili lidé, jimž mezi dvojí robotou zbývá štěrbina svobody.

Bolomové, oba básníci a František Petrlák seděli nad svými mísami a jedli, a tu farář Felix Hoch opět je shromáždil kolem včerejší pitky.

„Náš kněz asi spí,“ myslil si Petrlák, ale Bolomové věřili, že vrhne nebo obědvá. Jen básníci viděli faráře se usmívati; byl v dobré míře, a roztřepav červený a modrý kapesník, mával jím z hradčanských výšin.

„Náš kapoun,“ řekl ostnatý básník Uhel, „sedí v suchu; jsem si jist, že ho nebolí hlava a že si zpívá, neboť dnes je pátek.“

„Zdá se mi něco jiného,“ řekl druhý. Snídal v po-

steli, vstal a koupal se. Potom vymydlen četl ve Věstníku duchovenstva, napsal text postního kázání a přitom s jednoduchými pocity vypil lahvičku to-kaje.

Zatím básníci snědli slanečka a deset housek.

Vzpomínka na Dva litry tála, a když šeré, ospalé a těžké odpoledne převalilo se přes ni, nezbylo nic z její velikosti než patero míst v dobré hospodě. Vrátili se do ní a pili a poznávali se a konečně hořeli jako keř Mojžíšův plamenem přátelství.

Minulo šest dnů a shoda přerostla výšku nálevny.

„Vyděme si,“ navrhl Hoch.

„Ve dne nemohu!“ odpovědělo patero úst.

„Vy, kněže, jste tak volný?“ řekl Ben.

„Vězím v duchovním rouchu,“ odpověděl a přátelský stůl pozbyv rovnováhy, zakýval se.

Bylo ticho a každý z pijáků měřil je svojí nespokojeností. Vyzařovalo škvírami dveří jako paprsek zlodějské lampy.

„Dosti,“ řekl Ben, „vaše místnost, mistře, je příliš veliká; v hospodě nemá býti místa pro úvahy.“

Alé dříve než promluvil, venku Jiří Baar, sběratel a obchodník starožitnostmi, hledaje tichý výčep, chytil se na pomlčku Dvou litrů a byl vtažen dovnitř jako ryba, jež chňapla vnařidlo na udici.

„Sedmý!“ vykřikl básník Hart, „sedmý a sedmého dne! Tento hostinec je tvořen jako svět; vím, pane, kdo jste, nicméně představte se!“

„Je s podivem,“ pravil kněz, „že příchod jednoho každého z nás je provázen přírodními úkazy.“

Ben a jeho bratr vzali nového muže do středu a za dvě hodiny starožitník Jiří v obecném řevu dýmal nejmohutnějším basem. Každý večer Dva litry se naplnily hluchou radostí a sedm přátel honilo se v ní jako rybičky. Tento stav trval až do patnáctého dne, kdy tři noví mužové, Vala, Holý a Bernard, byli vrženi přicházející zimou na výspu Františkova vzorného hostince.

Vešli zkřehlí a hejlové hnízdili na jejich nosech. Ben vyšel jim vstříč a příchozí, který se podobal ptáku, poklonil se až po pás.

„Jsem Bernard, drogista, herec a spisovatel amatér.“ Řka to, měnil se před očima společnosti.

Byly tři vidy, v nichž se tento muž vyskytoval. Vid ptačí, vojenský a vid železný, zvaný „kleště“.

Student Vala skryl svoji tvář do ohromného skřípce, jsa zřejmě na rozpacích.

„Bernard,“ pravil, „má trojí tvář a trojí úvěr.“

„Nevadí,“ odpověděl Uhel, „ať pije všemi svými ústy.“

Pánové si sedli a Vala shodil skřípec jako jelen na podzim parohy a obnažil dvě svých očí. Dva litry seznamovaly se s jejich velikostí s údivem a bez poznámky.

Kněz, Ben, Karel, Vala, Holý, Uhel, Baar, Hart, Bernard a Petrlák ráz naráz stavěli svoje prázdné

sklenice na stůl a kolem dokola cválal zvuk, napodobuje hru mlaců a slavné čtyřverší: Čtvermonohým dupotem ujetou tepe podkova půdu.

Druhého dne řekl František svojí ženě a otci Kořínkovi: „Bez pomocníka nemohu učiniti zadost svým povinnostem. Kdybych byl sám, moje nedostatečnost zmrhala by slávu Dvou litrů. Chci číšníka, dejte mi číšníka! Bez něho vzorný hostinec zvrtně se v zmetka a jméno zakladatelů v niveč.“

Starý Kořínek mnul si uši a nespěchal s odpovědí, avšak jednoho dne přišel ke Dvěma litrům, veda za ruku jinocha jménem Pavla.

Večer deset přátel vzalo sličného číšníka z Petrálkových rukou a shledali, že je opilý.

Byl přijat v spolek. Byl adoptován. Oslaven. Ale tu, když se sčetli, přátelé prohlásili počet za uzavřený, neboť Ben a kněz se báli nešťastné třináctky a nechtěli s ní sousediti.

* * *

Básník Uhel zůstával mimo Dva litry stejně ježatý, jako když seděl mezi desíti přáteli; podoben vzbouřenci, nesl hlavu pokrytou ostny jako sudlici. Ale kštice Hartova jenom od případu k případu se vzdula vlnami. Tehdy, když jeho básnická mysl se nejitřila tvůrčí činností a neposedly ji ani Dva litry, básníkův vlas ležel jako opičí srst. Uhel hledě na proměnlivý

vrcholek lyrikův byl nespokojen s pohodou, jež se rozkládala mezi jeho ušima.

Řekl: „Jsi míšenec, neboť čisté plemeno básnické hvízdá a ječí a hřmí širými verši po všechny dny. Velikost světa je obsažena ve slovech. Mluv a piš!“

Hart slezl ze židle a zíval.

„Kdybych měl srovnati nás oba, shledal bych, že jsem podoben plachetní lodi a ty parníku. Moje plavba je vázána na dobrý vítr.“

Uhel neodpověděl a plnou parou sjížděl svůj článek. Jeho kalamář se podobal sopce. Psal o výstavě Tvrdých synů, již z vykopaných kostí jako stvořitel ze žebra Adamova dělali nové umění. Psal: Zástup Tvrdých synů skládá se ze šesti řádných členů a ze řady anonymů, rozptýlených po ostrovech Okeánie, obrazárnách, revuích a barech pařížských. Uhel hnal svůj bystrý soud mimo těchto šest Synů, jako když farář Felix Hoch na Karlově mostě míjí šest svatých. Dopsav svůj úkol, odešel s Hartem ke Dvěma litrům a hostinec polkl je jako ryba Jonáše.

V kouři a alkoholické rose na plošných výšinách stolu válela se oblaka řeči, válela se a stoupala vzhůru v pomalém letu a tání.

Starožitník Baar snil mezi ostatními, nezapomínaje pít. Pročpak v blankytných prostorách opilého nebe by si nehrál? Zde líbezná nemožnost lezla do šlachovitých řádů fyzikálních, hostinec mluvil a kněz chlastal. Nuže, Baar dupnuv nohou obdanou kamaší, ocitl

se v oblasti opojeného radování a kroužil v něm. Brzy vězel v hodinách a brzy v klavíru, vyzváněl na strunách dokonalým hrotem střevíce. Za chvíli rozptýlil se a byl obsažen ve vakuu osvětlovacího tělesa a procházel se po obrubě Valova skřipce, utíraje mu sladké oči. Houštinami veselí dral se i Bernard, ač jeho hrdinský plášť bral úhonu a pouštěl chlup. Půllitr vzpínal k němu ucho. Bernard se napil, polkl a dávka bratrství vrhla ho na Baarova prsa. Byla prázdná. Bernard řekl: „Seber se a opět se ustanov ve starožitníka!“ Když věc byla hotová, Bernard mluvil dále: „Baare, tato hospoda je středem našeho světa. Nemyslím na Vecha ani na příhodu s gotikou, ale malíř František Petrlák, šenkuje a vyvábí zde, je ve středu. Levý Uhel a pravý Hart tvoří dvě křídla. Nuže, stůj na pravé straně vedle Petrláka a já po jeho levici; jest věcí amatéra a věcí obchodníka uměleckými předměty, aby pobývali mezi umělci. Vzhůru, spojme je, již je spojme!“

Patero mužů postavilo se v řad, zbudní jako ústavní sirotci na mši, s ústy otevřenými a posmrkávající, zatím co ostatních šest na ně zevlovalo. Prozřetelnost shlédla na statnou skupinu okem, jež se podobá objektivu. Tvůrce všehomíra viděl státi ve Dvou litrech forvard budoucího fotbalového klubu Ball, ale jen on sám znal budoucnost, jež je skryta lidem.

Oko, zavěšené v hloubi prostoru, zamrkalo libostí. Kněz povstal mezi dvěma sloupy, dva bratří, již se

podobali dvěma býkům, byli před ním a mezi nimi a mezi Petrlákem, dvěma spojkami a dvěma básníky, hemžili se Holý, Vala a číšník, postupující a vracející se zpět.

Ejhle, jedenáct fotbalových hráčů, již stojí v základním postavení nejdokonalejší hry a nikterak nevědí, čím jsou!

Potom, když ticho nadmulo tuto prorockou chvíli až k prasknutí, na výšinách zahřmělo: „Staň se!“ a letělo do Dvou litrů k nohám Petrlákovým. František si založil ruce a položil na to nohu.

Onoho večera a noci před svátkem blahoslaveného Matěje nebe zároveň s pohledem, jenž všechno proniká, chrllilo lijavec, aby řval ve žlabech, rachotil na oknech a skřípěl vývěsním štítem. Veliký svátek snášel se na Prahu jako lomozná hodina představení Dědrasboru. Kněz znepokojen tímto ďábelstvím nad hlavy všech zdvihl plnou sklenici a poslouchal.

Mezitím prorocká sestava se rušila a jasnozření se kalilo a sleplo.

Pavel přinesl rybu z čeledi štedrovečerních.

„Darebníče,“ řekl Karel k faráři, „ty se postíš v neustavené dny!“

„Jednou postil jsem se po celý čas velikonoční, jenž trval sedm neděl,“ odvětil kněz.

Ben pravil: „Postní jídla!? Ty, otče, chceš žalostiti tímto způsobem?“

„Ne, tímto způsobem chci býti ctnostný, a věz, kdo

svůj život v ctnosti tráví, ten si plete věnec slávy! Jednou vyšel z Opočna malý a prostý kapucín jménem Odera. Vedl oslici. Kapucín se modlil, zvíře hýkalo, ale subskripční listina v kněžském zápisníku byla čistá a dva koše na milodary zely prázdnotou a skákaly na hřbetě osličím. „Letos,“ řekl si Odera, „bylo krásné léto a byla převýtečná úroda. Jest mi obejítí všechny sedláky v kraji a stůj co stůj vyraziti z každého desátého hrudku másla, pecen nebo dvacetikorunu. Pro-
bůh, vím, že mi ti všiváci nadávají, ale nedám se.“ Odera pracoval a byl živ o pivě a mase až do pátku, ale v ten den nechtěl přijímati ani jaternic ani tlačanky a žádal si ryb.

„Co“ — odpověděl mu otrlý chalupník, hroze topůrkem — „to chceš jikrnáče nebo mlíčňáka?“

Kapucínek se zarděl při tomto výčtu pohlavnosti, ale chtěl mlíčňáka.

„Prase“ — zařval drobný zemědělec — „co chceš provádět s mlíčem?!“ A nečekaje již na knězovu odpověď, mazal ho topůrkem, až ubožáku navršil na temeně věžovitou bouli, vysokou jako byla jeho kápě.“

„Vida,“ vece Petrlák, „co jest vám snášeti, ale vsázím se, že prostý kapucínek se pomstil a štípl rolníka do stehna.“

Tři, Holý, Vala a číšník, již byli předurčení hrátí v záloze a proslaviti se nejhutněji, teď netušíce blízké velikosti, zpívali, sedíce na svých stolech s nohama v povětrí. Nohy, tyto nástroje velikého sportu, jež do

šesti měsíců chopí se míčů a zahrnou mrzkého nepřítel smrtícími shooty, visely jako bláhová a mírná hovádka. Leč přece v předtuše příštího zbujení svaly ve skupinách ohybačů tahaly za kostičky a mírný pohyb byl předobrazem příštích ran. Pocit svědění lezl jim od konečku prstů vzhůru, hromadě se v kloubech a vystřeluje k mozku. Byl to pocit podobný onomu, jež zakouší panenství před svým povalením.

*Ty zpíváš na Tajteniku,
jenž hoří na širém moři,
a držíš harmoniku —*

ta tklivá píseň místo míče létala z nohy na nohu. Stehno, jež prostřednictvím svalu krejčovského je účastno stehů mistrových, již nepokojně vězelo v občanských kalhotách a zasténalo.

„Tiše,“ řekl Holý, „copak se neovládám?“ A zpíval dále:

*Tajtenik, Tajtenik,
Jendo, sedni na parník!*

Tento inteligent ze všech jedenácti byl nejhodnější. Jeho rudé srdce podle přirozenosti bylo na levé straně, ale protože deset let vězel ve vlasteneckém deníku, přioděl se ještě barvou modrou a bílou. Na nose a za ušima vinuly se mu brýle a za nimi stála milost a láska. Jeho citové mohutnosti byly amorfní, ale nepřebíratelné. Nemyslíl na sebe, mařil vlastní

úspěchy přemírou dobráctví, koncipoval pro jiné, hrál pro jiné, předával svoje míče a nestřílel na gól. Byl halfbekem a zůstane jím i v F. C. Ballu. Lidé ho mají rádi, a kdo s ním mluví, popadá ho za kousek dobroty, až mu zůstane v hrsti podstatný kus Jana Holého.

Číšník byl pachole z rodu obratných, trochu záškodník a trochu tichošlápek. Přičičňoval se anonymně, ale kdykoliv stál v útoku před činem, pokrčil ramena i nohy.

A Vala těkal, nemohl jíti vpřed, aby se úprkem nevracel.

Taková byla záloha.

Druhý den farář Felix Hoch, vida oknem step nedělního odpoledne, rozhodl se seděti doma. Ale hrot neklidu vylezl z lenošky a píchl ho, až zasténal, a knězovy žlázy a knězova čtyřcítka zadupaly. Nuže, Felix nasadil si roztomile cylindr a vyšel. Bral se hradem a kněžské a nepřemožené tělo chvělo se hlasem stesku: Co jsem se natěšilo, až budu farářem! Zatím již zástupové obklopili Hocha a pod nohama všech zmizela rovina svátečního času. Klobouky zelené jako mládí kývaly na cylindr; dav brodil se jarem.

Před hřištěm Slavie farář Hoch se zastavil.

S. K. SLAVIA versus A. C. VIENNA

Toto návěští velikosti žraloka vznášelo se nad zástupy a pohnutý farář je očichával. Dívky vcházely

do ohrady a mizíce, usmívaly se na faráře, ale Felix Hoch se odpoutal a kráčel dále. Před Spartou pokušení hnalo na něho novým útokem. ‚Vstup! Vstup!‘ řvala šestnáctá hodina před branami hřiště. Dav uko-
lébal kněze v nicotu a nesl ho na dvou pannách a na zádech školníka z Budovcovy školy. Felix octl se na tribuně, a vklíněn mezi rozvášněné diváky, posedal se tímže citem. Tu vešla obě mužstva a rozestavovala se před svými brankami:

Golman
*
bekové
*   *

záloha

*   *   *

útok

*   *   *   *   *

Golman je nejposlednější nadějí. Bekové připomínají dva býky, blížence z hospody u Dvou litrů. Běhavá záloha a útok důrazný ve středu, prudký a rychlý na křídlech, i spojky, trochu zbrklé, vizte je, vizte, zda to nejsou přátelé, již včera právě tak rozestavili se u Dvou litrů před nálevním stolem!

Jedenáct přátel na hřišti Sparty! Tato skutečnost zjevila se knězi a kněz se bál. Maje při svém řemesle co činiti se zázraky, nevěřil, že za bílého dne na hřišti bude mu zírati na nepřístojnou podívanou toho druhu. Ale nebylo již pochyb, on sám stál v brance a před

ním Bolomové, záloha a útok. Poznával Petrláka, jenž si zakládá ruce a klade nohu na míč.

Když ručej údivu odplynula, farář pocítil na svém méně skutečném boku dámu nebezpečného stáří a poznal, že všechny věci mohou být neobvyklé, mimo umouněnou všednost námluv.

Toho dne byl na Spartě dobrý sport, ale když se ozvala soudcovská píšťalka, oznamujíc halftime, kněz odešel, aby oznámil vidění svým přátelům. Shromáždív je v rodinné jizbě Dvou litrů, řekl:

„Přátelé, volky nevolky, jsme fotbalovým klubem! Já, čtyřicetiletý farář, stál jsem v brance a vy jste byli přede mnou!“

Zatím co kněz mluvil, mužstvo se opětně sestavilo.

„Je to tak dobře?“ zeptal se Bolom.

„Zcela,“ odpověděl Felix, „ty jsi kapitán.“

„Nuže, shledávám věc přirozenou. Jestliže se bojíš cynického kostelníka, jenž se ti bude posmívat pro tvoje vidění, chci tě léčit.“

„A zvítězili jsme včera?“ ptal se číšník.

„Ještě ne,“ odpověděl kněz.

A již deset ostatních zařvalo: „Hurá, my zvítězíme!“ A golman Hoch žehnal, nemoha jinak, svému klubu.

* * *

Bernardův krám byl v Ostruhové ulici. Již je tomu dávno, co vraní koně arcibiskupovi, pobíhající sami

a sami, když arcibiskup seděl doma, spásali bujné rostlinstvo této ulice. Dnes pilná ministerstva přetékají proudem a zástupové řítí se divoce shora dolů a opět ztékají hradčanský vršek. Tajemnické oko z vnitra plane státním tajemstvím a v knedlikatém obličejí podobá se díře, jež vede k pokladu státnické moudrosti. Zdatní generálové, sedíce obkročmo na svých koníčcích, šinou a smýkají se v automobilech, ani tvrdost podušek, ani kolísání, ani rychlost vražedných kol jich neděsí. Vous napjat, zub obnažen a pravici zdviženu, aby vyfala políček nepříteli — jedou neohroženi a silni.

Sprostota zpustla. Tentam je rozcáplý Pepík, jenž chodil po rvačkách, teď bezvadný a bezúhonný Serafín nerousá svých kalhot následováním starého Josefa. Jeho příjice je dědičná, protože mluví francouzsky, jeho důchod zajištěn a tak Serafín nemá, o co by bojoval.

Bernard za sklem jako milostné Jezule díval se na plápol opravené slávy svého pahrbku.

„Pane magistře!“ oslovil ho jeho příručí a Bernard mu odpovídal, obut ve vid železný.

Hrozné nic, které ve dvou obšírných jednáních po týdny, měsíce a leta dělo se v Bernardově krámě, přece zůstavovalo v zásuvce dosti peněz, aby večer co večer snaživý šéf zvedl hlavu a pil. Ale příručí scházel; před čtyřmi lety vstoupil na palubu drogerie a přijal mrav i učení magistrovo. „Hej, hoši, hej! táh-

něte ráhna výš!“ po způsobu námořníků, již zvedající plachtu, pěním této písni se povzbuzují k práci, sluha, příručí a autor zpívali verše.

Když vešlo do krámu děvče a žádalo si s uzarděním hořké vody, Bernard, jenž, chválabohu, nikdy neměl střevních obtíží a opovrhoval tímto zákaznictvem, nesáhl do zlověstné láhve. I bylo příručímu lézti na pyramidu schodů a veršům dal spustiti se jako lijavci. Ale ježto dívka z písemnictví neznala než K. Hašlera, jenž se jí jevil bohem písemných prací veršovaných, právě tak jako kterýsi venkovský zbujník a práč, jenž za mistra chirurgie pokládal ponocného, když mu jednou ranou rozbil čelist a dvě stoliček, tato dívka, slyšíc verše podstatně lepší, nebyla na pochybách, že příručí, básní-li, chce říci oplzlosti, ale nemaje dosti vzletu ani génia, porouchal kuplet a jasné dvojsmysly. Odešla uražena, aby večer čekala na tohoto hezkého hochu, až půjde domů.

Když drogerie dorazila k šesté a přistála, Bernard vzal hůl a vypravil se k důstojnému faráři. Stíhl ho, jak cvičí ráz! dva! v dřep! vstaň! Knězova tvář dštíla slanou vodu jako mračno a srdce uprostřed prsou rozhánělo se jako cep.

„Hochu,“ řekl mu Bernard, „jdu si pro útěchu.“ A spustil smutnou hlavu přes válec límce až k levé bradavce prsní.

„Nuže, mluv!“ odpověděl kněz, neustávaje ve cvičení; „nestyď se, jsem zpovědník.“

Bernard mlčky obnažil svoje lýtko a všechna bída této nevyběhané tlapky zasvítla pokojem jako poledne. Byla dlouhá, hubená a huňatá; podobala se obrvenému dřívku, housence a stvolu, jenž na svém konci nese důkladný květ krajiny tříselní.

Kněz vydechl chuchvalec hrůzy. „Probůh!“ vykřikl, „tato noha snad může zvolna posunovati klubko nití, ale jestliže klopýtne a až se jí dotkneš míče, zlomí se jako třtina.“

Bernard se zahalil a mužové přemýšleli.

„Kdybych měl po ruce seznam všech svatých, snad bych našel aspoň blahoslaveného, jenž pomáhá věřícím od hubenosti. Jsem si jist, že světec tohoto druhu byl stvořen a že těká nebem bez práce.“

„Hlouposti,“ odpověděl Bernard, „jsem pokrokový obchodník, umělec amatér a poslouchal jsem Velenovského. Snesl bych zařikávání, ale nepropůjčím se k modlitbám a k poutím.“

„Dobře,“ vece kněz. „Zbývají nám ještě přírodní prostředky, jež nejsou v rozporu s náboženstvím.“

Potom přinesl láhev žitné kořalky a pomlaskáváje, jal se třítí zprahlé dolní končetiny Bernardovy.

Zatím Petrlák se svým číšníkem myl sklenice. Nádobu se kupily v shluku jako smečka cařihradských psů a každá z nich měla jméno.

Bukefalos Veliký byl kůň Alexandrův, bělostná kobyla, jménem Rosinanta, na svém hřbetě nosila Quijota. Zeppelinova vzducholod' slula Gretchen, druhu

dobrého piva říkají prazdroj a sklenice, tento nástroj radosti, neměl by vedle názviska jména vlastního? U dvou litrů se takto nekřivdilo. „Rek“, sklenice-duplák, byla nádobou knězovou, Bolom pil z „Griz-zly“, sklenice litru, „Dobrá míra“, „Zatmění“, „Briga“, „Fretka“, „Stájový pinč“, „Uštěpačná zdvořilost“ a „Hašteřilka“ — byla ostatní jména těchto živoucích věcí. Petrlák vzdával jim patřičnou úctu, avšak Pavel, pokud byly prázdné, je tupil.

„Hleďme,“ řekl František, omýváje si zamazané ruce, „siena pálená nepustí pivem ani vodou.“

„Barva?“ ptal se číšník. „Měl bys, Františku, již zanechatí svých omylů. K čemu slouží všechny ty věci, barvy a štětce a kysna? Pan Kořínek to vše odsuzuje se mnou. Včera se rýpal ve tvoji malířské krabici a stál před stojanem. Petrláku, Petrláku, pravil, hroze učitelským prstem, maloval jsi „Vejce na tvrdo“ a „Vejce na měkko“, „Dámu se stříkačkou“ a „Psa s kompasem“, ale do dne a do roka nevydělal jsi dva-cetikoruny a trubky taky nepucuješ!“

Ale Františka toto ostré napomenutí nezhroutilo.

Řekl: „Byl jsem malířem dříve než hostinským, ale teď, milý příteli záložníku, ty i já jsme sportovci; lán slávy leží před námi, nový život — vita nuova!“ A jal se hopsati po nálevně.

„Na Karlově náměstí,“ vypravoval číšník a dal se v důrazný poskok, „žije divoce preclíkář Alfréd; jeho tyč na pečivo měří metr dvacet a navlečeny na ni

zrají preclíky. Ten muž byl chromý, ale školní dítko a radové ve výslužbě, vidouce ho plaziti se holí, rozhodli se pocvičiti zanedbance ve skoku. Kdykoliv Alfréd vyskočil, dostal dvouhalěř a dnes, po dvaceti letech, jakkoliv zůstal chudákem, skáče do výše svojí holi a je vážen.“

„Já myslím,“ řekl František, „že dobrá vůle všechno zmůže. Alfréd je šťasten, neboť kdyby byl potkal místo laskavých učitelů rasa méně dobročinného, mohl skončiti v chudobinci.“

V tu dobu, kdy Hoch a Bernard, Petrák a Pavel se cvičili, Benjamin Bolom jedl se ženou vepřovou kýtu. Snědl a vstal. Paní Bolomová obklopovala manžela jako harém. „Bene,“ pravila, rozvazujíc si zástěru, „chtěla bych s tebou jít do divadla.“ Prostotou, s níž provázela záludné zástoje, paní Bolomová někdy vítězila.

„Co?“ Ben bránil se hloupými otázkami, ale ústa paní Bolomové otevřela se jako zřídlo a sloup touhy, počestnosti a naděje vyšlehl ke stropu. Ben mlčel a tu proud řeči měnil barvu, až jako vdoví závoj nad prostřeným stolem vlálo heslo: „Žena je rovna muži!“

„Dobře,“ odpověděl Ben, „ale nepůjdu do divadla. Zním to, čtyři tlustí tenoristé stojí ve čtyřech koutech panoramatické scény, zvedají obílené čenichy a volaté hlasy, až zástup pašeráků zaplaví výstavnou krajinu řevem. Víím, že tito čtyři tenoristé jsou bdělí akcizáci, jimž jest neslyšeti ohlušující výstrahy pro-

hnaných slídlů, a vím, že na konci každého jednání otlá princezna, vždy panenská, padává z cimbuří.“

„Bene!“ řekla mladá paní.

„Zpívám stejně hlasitě národní písně,“ odpověděl. „Já,“ pravil, „od neděle jsem fotbalovým hráčem „Celtic“ a možná, že se stanu profesionálem. Potom sbohem, ubohá prčačino s porodnickými kleštěmi a vy, páchnoucí zkušky močové!“

Tu ozvala se mocná rána, již Ben zasadil do klavíru, paní byla blízka mdlobám, a v tu chvíli, nezván, vstoupil Karel Bolom.

Zastihnuv paní již mlčící a Bena mávati nohou, Karel shodil svůj asistentský zimníček, vykasal si rukávy a nesměle a přece dosti hlučně jal se ožírati bratra o podušku, cviče jej i sebe před těžkými zápasy, jež očekávaly jejich klub.

Toho dne Holý navštívil Valu a spolu vydali se k Jiřímu Baarovi. Uprostřed trosek století XVIII. seděl starožitník, čta slavné „Na ruby“. „Obrať se,“ řekl Holý a vzal mu zapovězenou knihu.

„Zapovězenou? Nikoli pro starožitníky,“ vece Baar, „v této dobré knize je všechno padělané, to jest můj obor a tato kniha jest biblí našeho cechu.“

„Možná,“ řekl Vala, „ale slib svému klubu, že den co den pětkrát zvedneš do výše lokte tento sekretář a pětsetkrát oběhneš svoji soupravu z doby Ludvíka Šestnáctého.“

„Jak?“ pronesl užaslý Jiří.

„Takhle!“ Tu Holý a Vala vzali Jiřího na andělíčka a tryskem opisovali s ním vytčenou dráhu.

Jen dva básníci, Uhel a Hart, na úkor tělesné zdatnosti štváli ducha na výšinách moderní poezie. Uhel kouřil, Hart pil vodu a psali. Když lyrik postavil hrníček, Uhel po něm sáhl a odložil dýmku — tu vzal Hart. Teď krátká chvíle vycenila se na oba přátele a padla první rána. Zápolili volně a s uhlazeností, jež přísluší lidem jejich stavu. Když farář, obešed všechny, navštívil básníky, pochválil je, řka: „Křídla, v tuto hodinu všechno mužstvo našeho klubu pilně cvičí, ale vy vedli jste si nejlépe.“

Avšak Uhel měl natržené ucho a jeho jemný nosík byl zkomolen.

. * * *

Mokrý a urousaný duben dštil shůry básnické nadšení a tato prška, slétnuvši na zem na nejnižších místech, tvořila loužičky páchnoucí po violkách a pohlaví. Redakce vlhly a Miroslava Sladká přetekla pramínkem, jenž se valil přes břehy jejího deníčku na luhy a háje netendenční poesie.

Libý a milostný hlas Hašlerův s novou silou duněl z trub gramofonů, svištěl nad hlavami dělníků a padal v důmyslné stroje kolovrátků, aby hnal tyto mlýny božské radosti.

Jaro se rozkročilo a z jeho pozastřené tváře line se vlahý ručej.

„Již dosti dlouho hranatá a krystalická zima štvála národy divokou závějí!“ řval politik, hotový ke vzpouře prvního jarního dne. Vedle něho Armáda spásy ronila dobrou hudbu a Zikmund Stránský mával plakátem opět lacinějším.

Touto jarní ulicí zbrocenou city jedenáct přátel hnalo míč na dopravního strážníka. Petrlák zdvihl levici, ukazuje na jižní stranu, a strážník je propustil s úsměvem, jenž se houpal na žerdích vojenského vousu.

Národní třídou na nábřeží a přes Palackého most hřměla statná jedenáctka, míč bystře se valil a žádná nehoda se nepostavila v cestu. Městské motorové vozy blýskají ulicemi rudou čarou, pokryty prachem rozdrčených dálek. Bim-bam zní řidičova rolnička a zvukové vlny jako záře komety se plouhají za nejrychlejším dopravním prostředkem. Před výběřčí budkou prvý chroust toho jara lezl přes koleje elektrické dráhy právě tehdy, když vůz rychlé šestky se hnal ze smíchovské strany. Vozidlo letělo na něžného brouka a byl by zahynul dříve, než Národní politika oznámila v denních zprávách jeho zrození.

Avšak Bernard vztáhl hroznou a obří nohu proti divému vozu, a ledva znatelně se usmívaje, držel stroj na hrotě kopačky, dokud jarní chroustek nepřelezl.

„Bernarde,“ řekl dojatý kněz, „úsměv, který odul tvoje rty, způsobil, že se podobáš světci Františkovi, ale tvůj hnát je jako kyj!“

„Kdysi,“ odpověděl Bernard, „býval jsem útlý. Ó té výtečné kořalky, jež vše napraví!“

Tvrdí kapitán Bolom si utřel orosené oko a smečka se brala dále, Světlo nebes jarní a rusé prostupovalo Smíchov. Váleli to přes výmoly plné jarních vod, mezi starobylými vetchými domky, jež stará ušlechtilost stavěla pěkně šejdrem, mezi ohradami popsanými obrazy milosti, mimo slavný pivovar a nejútulnější nádraží vzhůru ke Zličovu. Minuli skálu Barrandovu a nápis vyleštěný dubnovou nedělí a zůstavili za sebou Malou i Velkou Chuchli, aniž se Petrlákovi přihodilo něco zlého. Teď ležela před nimi rovina, jíž průvody kvítí, zpěvných ptáků, slunce a automobilů dodávaly půvabu. Tam, kde romantická krása zhoustla ve skalisko, stojí dům nejbohatšího muže v zemi. Sdělán na skále a obklopen širými sady, byt krále překupníků podobá se nádoru dosti úhlednému. Tré mostů pne se přes umělé jezírko založené u paty skály a hbitý páternoster lítá nahoru a dolů.

Jedenáct přátel zastavilo se před touto budovou.

„Hrome,“ řekl Ben, „tato cukrářská architektura je sousto příliš sladké pro náš klub.“

Hart, Petrlák a Uhel odvrátili se s úsměvem, avšak kněz Felix Hoch, ruce nad hlavou, klusal k dobrému bydlu.

„Za mnou!“ velel, neobraceje se.

Když dorazil ke vratům a našel je zavřena, zmocnil se míče zpod nohy Františkovy, a rozehnav se seč

byl, vmetl jej do výše a vpřed. Klub pomalu šel za Hochem. Uhel vzpurně, Vala se zvědavostí a Holý bodře. Zatím se míč vznášel nad zahradou a padal, až sletěl před Renéa Mayera, právě když stál nad sazenicí brukve.

„Můj čin,“ řekl kněz, obraceje se k zástupu, „zdá se vám podivný? Není! Souvislost dějů čas od času vázána je zázrakem, aby sled všednosti byl sveden v řečiště řádu a pravdy.“

„Kněže,“ napomenul ho kapitán, „mluv prostě!“

„Nezapomínejte, že je neděle,“ vece farář, odkašlal a mluvil dále. „Všechny věci samy o sobě jsou obludné jako ďábel, avšak jestliže jediný satánek je nejšvinstější zrůda, celé peklo je pouze pořouchlé. Nuže, kdybychom zůstali před těmito vraty a nevešli k René Mayerovi, my všichni zůstali bychom bláznovskými zlomky. Petrláku, Holý, Bolome, sešli jsme se podivně a zajdeme nepřirozeným způsobem, jestliže někdo nepře náš podnik penězi a obchodním důmyslem.“

Tu veliký překupník, vleka míč a zlomenou sazenici, blížil se k jedenáctce. Kráčel, jako kráčejí všichni překupníci. Podobni Čičikovu, pohrávají nožkami, kráčejí s hlavou zvrácenou (neboť oni nesou válečnou korunu) a s napěchovaným střevem. Pohekával, trouse hněv.

„Ať žije René Mayer!“ zařval Felix. Tu se pozastavil, vnímaje pozdravení dosti inteligentně.

„Hrome!“ řekl, „přeju si, abyste odešli. Tato zahrada

je moje soukromá zahrada; ovšem že přispívám na obecní chudé.“

„Jste dobrák,“ pravil F. C. Ball, a nedopouštěje rušení sudby, vnikl do zahrady. Útok podkovitým šikem, záloha klínem, obrana v rovné linii a golman s rukama vzhůru jako voják, jenž se vzdává.

„Hrome!“ pronesl René, znamená, že neví, co to znamená.

„My, ó překupníku,“ řekl mu golman Hoch, „jsme vyvolené a nejspanilejší fotbalové mužstvo.“

„Vskutku,“ řekl Mayer, „již vás poznávám, vy jste S. K. Slavie!“

„Nikoliv,“ odpověděl Ball.

„Nuže, poznávám vás opět, jste A. C. Sparta!“

Nový zápor udeřil Renéa tam, odkud roku 1918 porodil první vlastenecký výkřik, neboť vzházelo mu nové poznání, že toto mužstvo, probůh! je D. F. C.!

Tu farář Felix Hoch povystoupil na místo vyvýšené a rozptýlil děsnou ošklivost Mayerovu. „Dobrá,“ řekl, když překupník byl kliden, a přece nic nechápal, „dejme tomu, že jsme nejlepší mužstvo světa a že budeme zápasit před padesáti tisíci diváků. Lístky po 5 Kč, pane, znásobil jste to?“

„Po 5 Kč,“ odvětil Mayer, „to je po čertech málo!“

„Vstupné bude vaší věcí,“ řekl Hoch.

Potom F. C. Ball předvedl krásné ukázky hry. Míč lítal 15 minut, aniž se dotknul země, a Mayer viděl

klasickou hru hlavou a zadkem, hru kostí klíční, hru obratlovými trny, hru bulbem očním a opět ledvinami, měchýřem močovým, klouby, patičkou a všemi svaly příčně pruhovanými. Viděl strašné rány končiti vždy v rukách golmanových a dohlédal až k pokladnám na budoucím hřišti, jež se plnily až k prasknutí.

„Jaké jsou vaše výsledky?“ otázal se.

„Výsledky?“ vece kněz, „máme dluhy, pane.“

„Slyšíme,“ odpověděl, hotov snížit nabídku, neboť již se rozhodl koupiti tento klub. Potom jal se smlouvat s Hochem a ujednali věc zatím na zkoušku.

„Mám předkupní právo a vy jste vázáni,“ řekl, „po prvním zápase a po úsudku znalců podpíšeme smlouvu.“

Dne 25. dubna F. C. Ball hrál s mistrovským klubem Wellrybaa. Toho dne strašné telegramy pronikaly civilizovaný svět: Nedokončený zápas ve stavu 19 : 0 pro F. C. Ball. V 21. min. prvního poločasu Wellrybaa opouští hřiště. Jen 30.000 diváků — sbor soudců prohlašuje, že F. C. Ballu nelze odporovati.

Po zápase René Mayer odvezl svoje přeborníky k notáři a dal ukovati smlouvu co nejpevnější a tak, aby Ball ošidil.

„Promiňte,“ řekl kněz golman, slušně se usmívaje, „že nesouhlasím. Jsme povinni svobodou svým nesmrtelným duším a úctou mateřským odborům, jež z nás udělaly brankáře, beky, křídla a tak dále. Ne-

kladu důrazu na chudobu, neboť vězte, Mayere René, že chci zbohatnouti.“

„Dobrá,“ odpověděl překupník, „avšak mohu vás ujistiti, že probijete svůj výdělek v hampejzích a oslabíte se kořalkami.“

„Jak!“ vykřikl Bernard, „oslabiti se kořalkami? Tyto zbudělé nohy, tito tygři, jak je nazval odborný tisk anglických referentů, hrozí vás rozdupati, jestliže neodvoláte.“

„Ven!“ houkl Uhel, jenž zachovával sprostý tón od začátku až do konce.

Když jedenáctka seděla ve Dvou litrech, Karel Bolom, mysle na překažený záměr Mayerův, pravil:

„Felixi, dříve než se opiješ, řekni nám, odkud tak dokonale znáš svět?“

Ale farář neodpovídal, neboť tato otázka byla položena již pozdě.

Nyní sláva F. C. Ballu vstoupila na fotbalové nebe, záříc jako hvězda první velikosti. Jinoši, dívky i starci s hnutím probuzeného hráčství viděli ji, ana se třpytí. Bolomové poplvali svoji vědu, Bernard a Baar zneuctili své obchodní místnosti a básníci zlomili ohlodaná péra.

Newcastle Utd., West Bronwich Albion, Chetsca, Burney, Middlesborough, Hamburg, Celtic, Petrohrad, všechny tyto kluby odnesly na svých zádech těžké porážky a nikdo doposud neviděl míče v síti za zády Felixe Hocha.

Těžiště světa leží ve věcech kulturních, a proto když F. C. Ball tak nesmyslně vítězil, evropská rovnováha se zvrtila.

Peněžní ústavy pojaly nedůvěru k anglické měně, hotovy vydělávati na fotbalu jako na válkách. Kč stoupala a ministr financí, dovídaje se o tom vždy včas, lezl výš a výš jako rosnička, jež věští dobrý den.

Konečně kombinované mužstvo světa postavilo se proti Ballu.

Dolů s tím nadmutým zázrakem! Hanba! Pryč s Bolomem! Pryč s F. C. Ballem! Ať zhyne páter Hoch!

Zástup oděný v řev tohoto obsahu v předvečer zápasu Svět—Ball procházel Prahou. Ale nejlepší mužstvo sedělo ve Dvou litrech ryčně zpívajíc a nevědělo, co se děje venku.

Druhý den Sandberg pokryl se diváky jako ponocný kožichem. Dvakrát stotísíc lidí ježilo se před Uhlem, jenž vyšel první na hřiště. Kinooperatéri, které poslal René Mayer, smýšleje zradu, spustili svoje stroje.

Tu začal match.

V 1. min. volný kop pro S. Z něho dobrý útok, avšak kryt obranou. Útok B. zaražen hromadným napařením levé spojky. V 6. min. roh pro B. V 10. min. Petrlák střelí, golman S. kryje, avšak míč příliš prudký strhl ho do sítě. Ve 12. min. útok S. zmařen zálohou. Ve 14. min. Uhel shootuje a míč prochází podruhé brankou. V 17. min. gól Hartův. V 19. min. roh pro B. Ve 23. min. Bernard vstřeluje svůj míč těsně pod

tyč. Ve 24. min. volný kop pro S. Útok levého křídla S. proniká obranou a střelí. Hoch chytá těžkou ránu. Ve 26. min. opět branka Petrláková. Ve 28. min. Baarova. Minuty 30., 32., 34., 40., 41., 42., 43., 44. znamenají další úspěchy F. C. Ballu.

Stotisíc diváků říčelo nevolí a druhých stotisíc nadšením.

„Hanbáá! Mažte jée! Sláváá!“ hřmělo dlouhými samohláskami jako písanka žáka první třídy školy obecné.

Avšak zástupové zaplavili hřiště, došlo k řeži a druhý den psali sportovní referenti, že slavný team Ball byl srovozen ze světa, rozsápán a potřen beze zbytku.

Ale nebylo tomu tak. Sportovní lůza strhala z jedenáctky emblémy klubu, ale jinak hráči vyvázli bez pohromy a vesele pili ve Dvou litrech. Kněz koupil si noviny a nasytiv se, jal se čísti.

„U sta hromů!“ zasténal, vida v jezeře referátů vlastní smrt. „Jsme ztraceni,“ řekl smějícím se přátelům. „Nikdo neuvěří, že já jsem mrtvý Felix Hoch a náš klub pochovaným Ballem.“

Zatím Praha strojila pohřeb na své útraty a svět tonul v lítosti nad skonem slavného klubu. V držení spolkového hřiště uvázala se státní Sportovní akademie a jedenáct přátel bylo odehnáno od ohrady.

„U nás,“ řekl Hoch, „pokud vím, platí právní stav,“ a dokládal jsoucnost klubu úředními listinami jako

kdysi ďábel v Dobré. Avšak přesto F. C. Ball byl mrtev a na této pravdě nezměnila nic skutečnost, že hrál hry mnohem krásnější s S. K. Lhotka a S. K. Záběhlice.

„Zde,“ křičel René Mayer, poklepávaje rákoskou na promítací plátno ve svém biografu, „zde vidíte poslední a nejkrásnější zápas F. C. Ballu, jež jsem založil. Zde nebožtíci: hbitý Uhel, statný Petrlák a velebný golman Hoch!“

„Sláva,“ řvaly posedlé řady diváků, zatím co vyhublý klub tetelil se v parketu Ž.

Dnes živý a přece mrtvý team chodí o holi, René Mayer ještě nezaplatil najatým rváčům, již zkazili zápas Ball-Svět, a vítězný snímek letí světem, vyděláváje těžké peníze. Neboť jest prý krásnější to, co již není, a biograf jest novou skutečností.

VANČUROVY PRÓZY Z DOBY MLADOSTI

Postavíme-li proti sobě Vančurovu knižní prvotinu Amazonský proud a poslední jeho prozaické dílo Obrazy z dějin národa českého, jejichž dokončení zabránila autorova smrt, objeví se rozdíl — aspoň na první pohled — veliký: na začátku nacházíme svazeček próz namnoze ještě drobnějších než sebekratší povídky, na konci monumentální dílo mohutného dějového toku, zahrnující několik staletí české minulosti.

Je však tak veliký tento rozdíl doopravdy? Tuto otázku chtěl by si položit náš doslov v naději, že se takto podaří osvětlit Vančurovy literární začátky a přiblížit je dnešnímu čtenáři.

Vančurovy prózy mladosti skládají se kromě Amazonského proudu ještě z knihy, rovněž neveliké, nazvané Dlouhý, Široký, Bystrozraký; o obou bude třeba promluvit. Otevřeme nejdříve stránky Amazonského proudu. Kniha nese datum 1923, její předmluva, ač napsána Vančurou samým, nese podpis Devětsil. Vančura tím chtěl zdůraznit svou příslušnost ke sdružení mladých básníků, jež předešlého roku vydalo sborník stejného jména. Je chvíle, kdy si řada mladých spisovatelů vstupujících do literatury začíná ostře uvědomovat svůj odpor k buržoazii a své místo po boku dělnické třídy. Je doba proletářské poezie. Boj rodící se komunistické strany strhuje svou velikostí nejlepší z tehdejších mladých. Vančura, ač o ně-

kolik let starší než průměr nastupující generace, je z plna srdce s nejmladšími.

Za takových tedy okolností vychází jeho prvotina. Skládá se z drobných próz, z nichž některé by bylo lze označit jako žánrové obrázky, jiné jako poněkud rozvedené anekdoty a jiné konečně, nejméně četné, jako povídky. Taková podoba prvotiny nebyla tehdy neobvyklá — stačí vzpomenout na Krakonošovu zahradu bratří Čapkových. Šlo tehdy o rozbíjení tradičních literárních forem, a takovéto rozdrobené nápady, postřehy a náčrty mohly se k tomu jevit vhodným prostředkem. Při letmé četbě Amazonského proudu mohli bychom nabýt dojmu, že autoru šlo především o pečlivé vybroušení jednotlivých drobných kamínek, z kterých skládal mozaiku, aniž si přitom příliš lámal hlavu jejich celkovým smyslem. Umělecká dokonalost jednotlivých próz by se tomu zdála nasvědčovat. Byl by to však omyl; k jeho vyvrácení stačí všimnout si trochu podrobněji závěrečné prózy *Býti dělníkem*. Závěrečná její slova vyjadřují velmi zřetelný ideový záměr platný nejen pro povídku, ale zřejmě i pro celou knihu, kterou vyvrcholují:

Silný, silný, silný zástupe, rozpoutej svoji velikost, nalehni na ně, udeř! Tiší a mírní, vyrazte proti nepříteli divě a nejmocněji! Ať již přijde, ať již přijde obecný pokoj! (Str. 62.)

Záměr autorův je tu vysloven zřetelně: postavit se na stranu těch, kdo jsou utiskováni, přihlásit se k jejich boji, ukázat na ně jako na hrdiny jedině důstojné nového umění. A pohlédneme-li z tohoto hlediska na prózy Amazonského proudu, ukáže se nám zřetelně jejich společný smysl. Kdo jsou jejich hrdinové? Stár-

noucí vozka slapské pošty, která denně jezdí po vltavském břehu, skromný, a přece jen důležitý: „Když pošta zastaví ve vsi, hola! Psaní od děvčat, maminkám pozdravení a vám neutěšené zprávy sypou se z pošty jako kroupy z pytle.“ Jiný hrdina: mladý vorař, plný mládí a radosti ze života, dokonalý plavec, který při jedné z plaveb „tichých a bezpečných jako dům“ znenadání utone k žalu milenky a přátel: „Je noc a volání vzlétá jako hejno vran. Prostovlasý zástup stojí nad mrtvým a někdo cizí uvazuje vor.“ Oba tito hrdinové, šťastný i nešťastný, jsou lidé prostí, včlenění do denního procesu práce všech a pro všechny. Popisný realismus líčil kdysi takovéto příhody a životy jako součást mechanismu denního života, spatřuje právě v takovém přístupu k nim pravdivost. Vančurovi v drobných obrázcích a vyprávěních Amazonského proudu jeví se každý z jeho hrdin stejně důležitý a osud jeho stejně všeobecně zajímavý jako hrdina velkého epického díla. A tak je tomu i v jiných vyprávěních. I naopak zase: ani zlo, na které útočí, nepodceňuje básník, i když jde o pouhého maloměstského starostu v anekdotě Starosta a báby (33); starosta není mu zde jen ojedinělým tyránkem, ale zosobněním zla, které vládnoucí třída působí těm, které ovládá:

Žije starosta, jeho břicho má dvě poschodí a všechno k němu přichází ústy. Hnusný měch visí mu mezi nohy jako vemeno a pase jej, obžíraje potravinářské krámy. Starosta, pokud jest, leží jako tenká žilka na svém drobu. Klade naň ruce, aby nepřemýšlel, a tehdy slyší ty, již k němu přišli ve věcech úředních. Co? Z celé řeči pohltní pár slov. Ó vlasti, ó demokracie! (Str. 27.)

Patos, kterého zde básník užil, povznáší osobu starosty do výše symbolu sociálního zla.

Ať v kladném, ať v záporném smyslu monumentalizuje Vančura v drobných prózách Amazonského proudu vše, čeho se jeho vyprávění dotkne, ať osoby, ať věci. I líčení krajiny projevují tuto vlastnost:

Širá pole, město, pohoří jeví se z hory nově jako čarokruh. Svit padá na zemi podoben ohnivému dešti a ticho tetelivým zvukům andělských rohů. Ples a milostné usmívání tkví nad krajinou. (Str. 36.)

Jakými prostředky dosahuje básník této monumentalizace? Bylo by příliš obšírné charakterizovat je všechny. Je však třeba uvést aspoň hlavní z nich, především hodnotící ráz Vančurova slohu. Vezměme si za příklad zcela nahodile jedno z líčení:

Krejčí sedí ve světnici jako v jámě a šije. Prostořeká žena mluví a mluví a mistrovi se to nelíbí. Když paní umkla, v dílně bylo ticho jako pod vývěvou. Z hodin sypou se hrotnaté vteřiny a sluneční svit se sune po zdi, znamená jiný svět. Bije do řemesla a zdvihl prach z nehotového díla. Šaty visí na zdi jako černé duše v pekle a kabát na mistrových kolenou pošitý stehy a zlostí mává proti němu oběma rukávy. (Str. 40.)

To, co zde bylo citováno, je úvod k povídce Čižba. Má v něm být vyličeeno prostředí, v kterém děj začíná. Je tu však víc, právě proto, že líčení neustále hodnotí skutečnosti, o kterých mluví. Krejčí sedí ve světnici „jako v jámě“. Toto přirovnání může znamenat, že světnice je tmavá a nevlídná, ale znamená především, že krejčí v ní sedí nerad. Ticho, které se světnicí rozprostírá „jako pod vývěvou“, je spíš než naprosté — nepříjemné osobám ve světnici, neboť je výrazem

napětí mezi nimi. „Hrotnaté vteřiny“ jsou hrotnaté nejen pro ostrý zvuk kyvadla, ale hlavně proto, že stupňují neklid krejčího, kterému se chce utéci od práce. Šaty visí na zdi „jako černé duše v pekle“ a jsou pošity nejen stehy, ale i „zlostí“, opět proto, aby byla hodnocena jejich funkce v ději.

Jsme zde daleko od nedávno tehdy minulého období slovesného impresionismu, kdy líčení sloužila jen a jen k vyvolání neurčité představy. Vančurovo líčení krok za krokem zaujímá ke skutečnosti stanovisko, a stejně i jeho vypravování. Každá skutečnost, o které se mluví, každá osoba, každá věc, každý příběh vřívají se do čtenářovy mysli tím, jak je vypravěč hodnotí. Je nemožné čtenáři Amazonského proudu oddat se četbě bez naléhavé pozornosti ke každému detailu; je stále nutné, aby sledoval vypravěče, aby se vyrovnával s jeho projevy lásky i nenávisti k předmětu vyprávění. Když pak dojde na scény, které si samy hodnocení vynucují, objevují se v prózách Amazonského proudu místa mohutnosti přímo apokalyptické:

Hněv je rudý a láska je rudá. Ta řvoucí barva vzejde jako hvězda a jako lev. Přijď v noci a slyš pláč údolí. Hrozná nemocnice světélkuje jako fosfor. Neboj se hrobů a kostlivce, to jsou baráky a siný a temný jehlan byl stroj... Smradlavá smrt zeje na místech příbytků, mlčení a slabost. Vousatí chlapi umírají a zapomenutý vztek leží jim po boku jako meč. Proč se neblýská, proč nehoří, proč nebije! (Str. 61.)

Takovým způsobem líčí Vančura ubohý tábor dělníků pracujících na stavbě Panamského průplavu. Rozhořčení z útisku převažuje tu už téměř nad snahou podat názorný obraz. Čtenář vidí jen zlomky sku-

tečnosti, ony zlomky, které nejvíce vyvolávají hněv básníkův.

Jiný prostředek, jehož Vančura užil k monumentalizaci osob i věcí, o kterých vypráví, byla lapidárnost vyprávění. Vyprávění v prózách Amazonského proudu spokojuje se často jen nejprostšími fakty a nejjednoduššími větami. Někdy sahá zjednodušující postup i k neslovesným větám, jen aby se vyprávění neztrácelo v podrobnostech:

Rok po roce přináší nové věci. Čihadlo zaostává, neboť Teigemu bylo jít na vojnu. Zapomenul na vše, nemyslí na nic. Ale někdy ostré znepokojení pronikne vojákem jako rána. Představy letí: Nevěra, peníz, o nějž se chvěje, smrt. Neštěstí se hluboko zatíná a beznaděj prodlí do samého rána, až krátký sen vzklene se nad ním jako duha. Tu Teige spatří mírný svah starého vinohradu, čihadlo! Usměvavá Josefina hledí na sýkory, léčí a nakonec běře do náruče malého Jeníka, jenž přece nespí. (Str. 42.)

Co všechno je skryto za skoupými větami: světová válka, rozloučení manželů, život ve frontě, úděsy, vzpomínky na domov! Slova, která to vše vyjadřují, zabírají mnohem větší prostory významu, než bývá zvykem. Odstavec, který jsme ocitovali, by mohl snadno vzrůst v celou kapitolu. V své stručnosti má však celou její zobrazovací mohutnost. Jak veliká je monumentalizační schopnost tohoto zestručňovacího postupu, jenž zatěžuje slovo až po kraj jeho možností, ukazuje názorně závěrečná povídka Amazonského proudu *Býti dělníkem*. Tato próza, zabírající několik málo stránek, nevypráví o ničem menším než o stavbě Panamského průplavu, o tom, jak se na staveništi sešlo pět set tisíc lidí ze všech končin světa,

jak pracovali, jak hynuli nedostatkem a jak nakonec společnost Panamského průplavu, aby kryla své ztráty pojištěním, dopustila úmyslně protržení ochranné hráze a způsobila tak smrt dvou tisíc lidí. Látka, která by stačila na epopěj, je tu vyprávěna na rozloze neuvěřitelně malé, a přitom beze ztráty své působivosti. Hromadné děje jsou tu synekdochicky představovány bleskovým vyličením některého ze svých detailů, osudy statisíc zrcadlí se v příhodách jedinců, o kterých se tu děje zmínka, nepatrné útržky hovorů vnášejí do děje zdání rozsáhlých rozmluv.

V povídce Býti dělníkem dosáhla umělecká monumentalizace vrcholného účinku. Ne nadarmo tvoří tato povídka vyvrcholení Amazonského proudu i po stránce kompoziční. Zároveň však ukazuje nám právě tato próza názorně, jak nerozlučně souvisí v této knize umělecká metoda s ideovým obsahem. Vančura si tuto metodu vytvořil proto, aby mohl ukázat velikost životů i práce prostých lidí, i aby mohl po zásluze odsoudit jejich utiskovatele. Není v této knize nejmenší mezery mezi obsahem a formou; je tu naopak naprostý jejich soulad: obsah vytvořil si formu, jaké potřeboval. Sluší ještě podotknout, že v Amazonském proudu ukázal Vančura hned na začátku své dráhy schopnost vyjádřit velikost a že tak již v díle mladého Vančury dřímaly náznaky Obrazů z dějin národa českého.

Další kniha Vančurových mladistvých próz, vyšlá roku 1924 pod názvem Dlouhý, Široký, Bystrozraký, obsahuje povídky značně rozsáhlejší, než jsou prózy Amazonského proudu. Nejtěsněji k prázám Amazonského proudu se přimyká první z nich, Cesta do světa. Již v Amazonském proudu se dvakrát opakuje námět

odchodu do ciziny, v povídkách Sbohem, Marie a Býti dělníkem; povídka Samotný chlapec ukazuje zase nedospělého hochu, získávajícího si na vlastní pěst životní zkušenosti ve velkém městě. Cesta do světa je jakoby spojení obou těchto námětů. Vypráví o osudech dvou hochů, kteří se náhodou setkali a sprátelili, ač je dělila hranice společenských tříd. Utekou spolu daleko od domova, do cizích měst a zemí, nejdříve do Vídně, potom do Itálie. Vracejí se domů až po desíti letech jako muži s trpkými životními zkušenostmi. I zde, v Cestě do světa, dost podobně jako v některých povídkách Amazonského proudu, nabývá nepatrný příběh dvou malých hochů závažnosti daleko přesahující jeho vlastní význam. Děje se to tak, že Vančura tento nepatrný příběh zařazuje do velkého procesu boje dělnické třídy s utiskovateli. Děj povídky probíhá v době vzrůstající mezinárodní solidarity dělnického hnutí po první světové válce a po Říjnové revoluci, v období prvních srážek s fašismem, a Vančura děj své povídky výslovně do této souvislosti vřazuje: „Vyšli z Pisy“ — praví o svých hrdinech v 1. vydání knihy, „pracovali na vinicích, na stavbách silnic, drah a tunelů, demonstrovali, vedli stávkou, stříleli na fašisty.“ Boj dělnické třídy tvoří v povídce mnohem víc než jen pozadí: od chvíle, kdy jsou oba hoši do něho strženi, stojí v popředí děje:

V tvrdém boji proti sobě stojí dvě třídy a ze škod chudého je hostina bohatých. Dělníci v Čechách, v Německu i v Itálii, všude jsou nazí a bídní a jejich národností je chudoba.

Jeník nosil těžké náklady zboží ovocnářova a Ervín psal pro něj dvanáct hodin denně v smradlavé díře. Každý den se vraceli domů, poražení prací. (Str. 107.)

A tak se přihází, že za příběhem dvou dětí, ztracených v světě, spatřuje čtenář milióny dělníků, kteří v době rodícího se fašismu počínali svůj rozhodující boj proti kapitalismu. Ve shodě s tímto monumentalizujícím podáním prostičkých příhod dvou chlapců je i způsob vyprávění a líčení prostředí. Tak třeba vyličení vltavského údolí, kterým začíná povídka, zní takto:

Jehlance skal, kužel vrchu, ostroh a na východě stála obloučná země. Pět lomů po paterém zastavení vojska je vbíto v skálu a ze zlomeného těla vytéká pramen. Silnice ležela na pěti mostech a u každého z nich byly uvázány nákladní lodi. (Str. 65.)

Nic než geologická kostra kraje, všechny ostatní detaily mizejí a obraz krajiny povznáší již počátek děje do roviny téměř heroické.

I v průběhu děje docházejí pozornosti detaily jen nejnezbytnější, aniž autor přitom dává najevo úmysl být stručný:

Weilův syn chodil ve středu k rabínovi. Učil se čtvrtý rok německy a dávno špatně mluvil.

Po hodině jeho učitel zavřel německou čítanku: „Jsi pilný,“ řekl.

Ervín se díval na něho s radostí a nevstával. Potom spolu rozmlouvali.

Rabínovy řeči byly plané a on sám byl starý a podivínský. (Str. 73.)

I tato lapidární stručnost přispívá k monumentalizaci vyprávění.

To všechno ovšem neznamená, že by děj Cesty do světa, která konec konců je přece jen příběhem dvou malých dětí dorůstajících teprve k poznání života,

ztrácel svou svěžest a intimitu. Nehovoří se v povídce jen o vážných věcech, ale také o podivných cestách dětské fantazie. Ba dokonce splývá tato dětská fantazie se skutečností a připravuje její další vývoj. Hoši jistě neutekli do ciziny s úmyslem bojovat s nepřáteli, kterých ani neznali. A přece to, co jim ukazovalo cestu do světa z malého městečka, kde Ervín chřadl v poutech rodinných a sociálních předsudků a Jeník v bídě, byla představa Indiána, neohroženého bojovníka, tak živá, až se mohla zdát skutečnou:

Chlapci umkli a do kruhu ticha vstoupil Indián.

Nepřisedl k nim, ale stál a jeho obraz rudnul a tměl se proti nebi.

„Náčelník, který vodí statečné muže, je mým přítelem,“ řekl Ervín.

Jeníkův zrak obcházel prázdnotu a ptal se: Kde je? Konečně se mu zdálo, že vidí lépe než zrakem.

„Nemám na cestu,“ řekl po chvíli. (Str. 74.)

Cesta do světa je tedy stejně povídkou o bloudění a vývoji dvou malých hochů jako o boji mezinárodní dělnické třídy. Je však přitom ještě i satirou na maloburžoazní sobectví a omezenost, zosobněné v Ervínově otci a jeho gymnasijských učitelích:

Na druhý den profesor Tětek hnal se k Ervínovi, podoben strašnému hasiči, jenž stříká doušky disciplinárního řádu. (Str. 100.)

Ani tato nenávistná satira není však cizím prvkem v celku povídky: pojí se v jediný rozmarný proud s vyprávěním o osudech hochů i s narážkami na boje dělnické třídy. Cesta do světa je nejen první větší Vančurova povídka, ale i jedna z jeho povídek nejlepších rozmanitostí pohledů na skutečnost i uměním,

kteřé slučuje tuto rozmanitost v jednotu uměleckého zobrazení. Je dílem básníkova mládí hledajícího umělecký přístup ke skutečnosti i důkazem ideové zralosti spisovatele, který je si jist svým místem po boku dělnické třídy i svou nenávisť k buržoazii.

Ostatní dvě povídky, uveřejněné v druhé Vančurově knize, z nichž jedna, titulní, nese pohádkový název Dlouhý, Široký, Bystrozraký, druhá pak F. C. Ball, jsou zcela jiného rázu než Cesta do světa, leč právě proto nutným doplňkem profilu mladého Vančury. Obě jsou plné humoru, přitom však první z nich blíží se svou zázračností pohádce, druhá satíře.

Povídka Dlouhý, Široký, Bystrozraký nezakrývá nikterak, že je vybudována na nespoutaném rozletu básnickovy fantazie. Všechno je v ní možné, především to, že tři kumpáni scházející se v hospodě „Jed a ploutev“ (jinak „Věrná mřenka“) mohou procestovat celou zeměkouli v honbě za oslicí, která se nakonec ukáže výmyslem z básničky, aniž se při tomto cestování hnou z místa. Proletí Amerikou — v aeroplánu, na létajícím koberci, na křídlech — to zůstane nerozhodnuto. I jinak je jejich cestování zázračné: v New Yorku se v hostinci setkají s černochem, a když černocho usne, vlezou oknem do prerie. Prchajíce před kinoperátorem, který je „střelil“ svým filmovacím aparátém, ocitnou se v Africe, „horké jako nově pečený chléb a černé jako chléb nádeníkův“. Oslicí však nikde nenajdou; není ani v Asii, v poušti Gobi a jinde. Při návratu domů konečně objeví oslicí v knížce, kde o ní je řeč. Povídka o Dlouhém, Širokém, Bystrozrakém je výzvou čtenáři; je na něm, aby po příkladu básníkovi i on dovedl uvolnit svou obraznost, aby na chvíli uvěřil, že slovo může změnit skutečnost anebo

lépe: aby se dovedl zasmát přemetům, které tropí slovo nad skutečností. Musí propadnout stejné hravosti, s jakou vymýšlel svůj příběh o oslici básník, musí dovést smát se jeho smíchem. A musí nakonec na otázku, položenou básníkem: „Kdo jsi, kouzelníku, jenž to všechno činiš? Kdo jsi, jenž otvíráš komoru učedníkovu, aby se vznesl do povětří?“ dovést odpovědět opět s básníkem: „Ty jsi to sám, ty, který spíš, maje dlaň pod hlavou. Ty a já pak jsme jedno.“ I chvíle hravého odpočívání jsou nutné v životě i v literatuře. Také ve hře zůstává však básník tím, kým byl, když mluvil vážně o těžkých věcech života v Cestě do světa: také v Dlouhém, Širokém, Bystrozrakém ukazují místa satirická stejně jako věty vážné probleskující v humoristickém kontextu, že i v chvílích hry a rozmaru nezapomíná básník na boj. Pražské poledne líčí v své „pohádce“ takto:

V tu dobu nad městem kokrhá kohoutek, a měšťák, když vylil džber inkoustu a narobil židovského strachu, skládá ruce na zadnici, tak jako chudý klade je na líce. Leze ven a naráz z opuchlých nicek organizuje se žravé poledne. (Str. 110.)

Také to je příznačné, že kdykoli se povídkou mihne přízrak černocho, vždy je obklopen básníkovou něhou, vždy je vzpomínka na jeho utrpení provázena básníkovým hněvem. Třebaže tedy děj povídky nazvané Dlouhý, Široký, Bystrozraký je půl sen, půl nespoutaná obraznost, zůstává básníkův cit pevně zaklíněn ve skutečných básníkových láskách a nenávistech.

F. C. Ball — tak se jmenuje třetí z povídek druhé Vančurovy knihy — je, jak již název naznačuje, povídkou o fotbalistech. Fotbalové náměty nebyly tehdy,

začátkem let dvacátých, v české literatuře výjimkou. Téhož roku 1922, kdy vycházel na pokračování F. C. Ball v Rudém právu, vyšla Bassova novela Klapzubova jedenáctka. Obojí vypravování, Vančurovo i Bassovo, má hlavním hrdinou nepřemožitelné fotbalové mužstvo, v jednom případě založené a řízené farářem Felixem Hochem, v druhém otcem jedenácti synů, chalupníkem Klapzubou. V obou vyprávěních líčí se založení, vzestup a zánik světoznámých sportovních sdružení. Podoba, na první pohled nápadná, má tu patrně spíš původ ve skutečnosti než v literatuře. Je sotva pravděpodobné, že by jeden z obou autorů byl působil na druhého; jisté však je, že tehdejší kopaná bylo jedno z mála odvětví činnosti, v kterých kapitalistický svět byl ochoten vzít na vědomí prvenství nového státu. Myšlenka fotbalové světovosti československé byla tehdy zřejmě „ve vzduchu“.

Leč zde podobnost mezi Bassovou a Vančurovou povídkou končí. Záměr, s nímž autoři vyprávěli, je v každém z obou případů jiný. Srovnání nebude snad bez užitku. Bassova povídka je typickým produktem let bezprostředně následujících po roce 1918: je výrazem touhy, tehdy v Československu velmi silné, po mezinárodním uplatnění, po postavení rovného mezi rovnými v mezinárodních stycích; vždyť teprve Mnichov ukázal, jak škodlivá byla iluze, že západní mocnosti takovouto rovnost připustí. I když Bassova povídka je výrazem politických poměrů dávno zmizelých, vycítujeme z ní ještě dnes výzvu k radostné odvaze a chválu nezdolnosti. Vančurův F. C. Ball však míří jinam než vyprávění o Klapzubově jedenáctce. Mezinárodní úspěchy fotbalového mužstva jsou Vančurovi něčím vedlejším — proto také se v povídce vy-

počítávají na necelé stránce. F. C. Ball míří především k poměrům domácím. Ani fotbalu samému nepřipadá v povídce úloha příliš podstatnější než úloha záminky. Je ovšem zábavné sledovat, jak se mužstvo vytváří z lidí zaměstnaní nejrozličnějších, ale vesměs takových, která mají s tělesnou zdatností co nejméně společného. A stejně zábavné je pozorovat s básníkem trénink jeho členů:

Jen dva básníci, Uhel a Hart, na úkor tělesné zdatnosti štváli ducha na výšinách moderní poezie. Uhel kouřil, Hart pil vodu a psali. Když lyrik postavil hrníček, Uhel po něm sáhl a odložil dýmku — tu vzal Hart. Teď krátká chvíle vycenila se na oba přátele a padla první rána. Zápolili volně a s uhlazeností, jež přísluší lidem jejich stavu. Když farář, obešed všechny, navštívil básníky, pochválil je, řka: „Křídla, v tuto hodinu všechno mužstvo našeho klubu pilně cvičí, ale vy vedli jste si nejlépe.“ (Str. 159.)

To všechno však není básníkův záměr nejvlastnější. Ten probleskuje především v narážkách dnes často již málo srozumitelných. F. C. Ball je totiž satira na české kulturní poměry let dvacátých. Projevují se v ní stopy tehdejších kulturních událostí a zjevů, vyskytují se přetvořená a přece jen poznatelná jména soudobých osob. Vrstevníci, i nepřilíš zasvěcení, vědí, kdo byl míněn jménem Belšánek, učitel stavitelství, kdo byl Š. Š. Vech, umělecký kritik, kdo Kotelka Biliárová, kdo výtvarníci sdružení ve skupině Tvrdých synů. Vedle toho je v povídce spousta narážek zašifrovaných k nepoznání. Bylo by však zbytečné pokoušet se zde o jejich rozšifrování: v nich dnešní aktuálnost F. C. Ballu nevězí.

Ta tkví jinde a je nám i dnes ještě zcela srozumitelná. I dnes ještě plně chápeme výsměch, kterým

Vančura stíhá odtrženost inteligence od života, její uzavření v odborných zájmech, její povyšování cílů někdy zdánlivých nad cíle skutečné, životně pro společnost důležité. Fotbalové družstvo, jak je Vančura líčí, nevypadalo při svém zrodu ani bojovně ani chytře: „Patero mužů se postavilo v řad, zbujní jako ústavní sirotci na mši, s ústy otevřenými a posmrkávající, zatímco ostatních šest na ně zevlovalo.“ Jsou to lidé kultury: básníci, malíř, lékaři, vedle nich starožitník, kněz atd. Život plyne kdesi daleko od nich. Zatímco dva bratři lékaři, členové F. C. Ballu, ordinují — jeden téměř bez pacientů a druhý bez naděje dosáhnout vědeckého postavení, po kterém touží — „ležely mezi oběma bratry ulice nabitě tisíckrát mocnějším bratrstvím, neboť bral se jimi zástup demonstrujících dělníků“. F. C. Ball však o těchto událostech neví; jeho členové, pokud právě necvičí nebo nehrají, neopouštějí své ponuré pracovny.

Tímto detailem vyprávění jsou přesně vystiženy, a ovšem i zesměšněny, životní návyky intelektuálů z roku 1920, vyrostlých v maloburžoazním prostředí, zabraných ve své hříčky a spory, přezírajících podstatné rysy dobového dění a přeceňujících maličkosti. Je v povídce perziflován i vztah velké buržoazie k inteligenci: tuto třídu představuje tu „nejbohatší muž v zemi“, „král překupníků“ a zaměstnavatel F. C. Ballu René Mayer, jenž nakonec, když se vítězné mužstvo již nehodí do jeho finančních plánů, dá zkažit najatými rváči jejich vrcholný zápas proti kombinovanému mužstvu světa.

V dnešní době patří stav společnosti i kultury, který Vančura v své povídce zesměšnil, již dávno minulosti. Přesto však hrot básnickovy satiry dosud

neotupěl, ba právě dnes, v době, kdy se u nás dovršuje budování socialismu, ve chvíli kulturní revoluce, kdy je třeba odhalit a překonat poslední zbytky buržoazního pojmání kultury, zaznívají nám mnohá slova F. C. Ballu, povídky psané zdánlivě jen pro určitou, již minulou chvíli, neobyčejně živě. Za slovy i v záhybech vět je v ní skryto mnohé, nad čím se pozorný čtenář ještě dnes zamyslí.

F. C. Ballem končí se naše cesta mladistvou Vančurovou prózou. Prvotinami rozumívají se mnohdy knihy, v kterých spisovatele vidíme porozhlížejícího se po dílnách mistrů, hledajícího svůj poměr ke skutečnosti i své umělecké prostředky. Ve Vančurových prvotinách se na rozdíl od toho shledáváme s uvědomělým vztahem k dělnické třídě, s jistotou o přístupu ke zobrazované skutečnosti a s vyspělým uměleckým mistrovstvím. Neznamená to, že by se Vančura byl během svého tvoření nevyvíjel: již na začátku této stati bylo poukazováno k rozloze oddělující Amazonský proud od Obrazů z dějin národa českého. A neznamená to také, že by Vančurovy mladistvé prózy byly předčasně zralé, příliš hotové. Krása Vančurových prozaických prvotin je právě v tom, že zkoušejí různé cesty (kolik je jich jen naznačeno v Amazonském proudu!), i že jsou odvážné v svých láskách a nenávistech. Jedním slovem: v tom, že jsou mladé.

J a n M u k a ř o v s k ý

EDIČNÍ POZNÁMKA

Patnáctý svazek spisů Vladislava Vančury obsahuje povídky Vančurových uměleckých začátků, které autor shrnul roku 1923 do knížky *Amazonský proud* (vyšlo jako 6. svazek knihovny *Novina*, vydávané nakladatelstvím Čin) a roku 1924 do knížky *Dlouhý, Široký, Bystrozraký* (tvořila 2. svazek *Knihovny socialistických epištol*, jež vycházela pro družstevní nakladatelství *Knihy v Praze*). Povídka *Cesta do světa*, zařazená do knihy *Dlouhý, Široký, Bystrozraký*, vyšla roku 1932 samostatně jako 1. svazek knihovny *Omnia* (malé práce velkých autorů) u A. Synka v Praze. Až na povídky *Poslední medvěd na Šumavě* a *Hudba na ulici* vycházely všechny povídky nejdříve v časopisech a novinách, a to takto: *Ráj v Červnu 1918–1919* (str. 205), *Houpačka v Kmeni 1922* (číslo 5, str. 18), *Nezábavná skutečnost v časopise Nebojsa 1919* (str. 20), *Starosta a báby v Komunistickém kalendáři 1922* (str. 68), *Slapská pošta v Červnu 1919–1920* (str. 30), *Nenadálá smrt v Červnu 1919–1920* (str. 138), *Čižba v Českém slově 1920* (22. února) a v *Rudém právu 1921* (27. listopadu), *Sbohem, Marie! ve sborníku Sovětské Rusi českoslovenští spisovatelé a umělci komunističtí 1921* (str. 8), *Vzpomeň si na něco veselého v Kmeni 1920–1921* (str. 266), *Samotný chlapec v časopise Orfeus 1920–1921* (str. 8), *Proud amazonský v Proletkultu 1922* (str. 259), *Býti dělníkem v Červnu 1921–1922* (str. 171), *Cesta do světa v revolučním sborníku Devětsil 1922* (str. 110), *Dlouhý, Široký, Bystrozraký v Rudém právu 1923* (25. června) a F. C. Ball vycházel na pokračování v literární příloze *Rudého práva v roce 1922* (24. září *Hostinec U dvou litrů*. Úvod – v našem vydání str. 125–135, 1. října *Jedenáct přátel I.* – v našem vydání str. 135–144, 8. října *Jedenáct přátel II.* *Fotbalový klub* – v našem vydání str. 144–152, 15. října *Jedenáct přátel III.* *Tréning* – v našem vydání str. 152–159. Pro knižní vydání bylo časopisecké znění někdy

více někdy méně upraveno; podstatně byla přepracována povídka Cesta do světa pro své třetí otištění v roce 1932. Text povídek otiskujeme podle vydání posledního, tedy knižního z roku 1923 a 1924, Cestu do světa z roku 1932. V textu jsme provedli tyto úpravy:

Str. 39, ř. 4: obě prostoupeny lidmi jsou krásným divadlem *místo* obě prostoupeny lidmi krásným divadlem

str. 128, ř. 3: Potom odešel do kuchyně a čekal na smrt *místo* Potom odešel do kuchyně na smrt a čekal

str. 142, ř. 16: stůl, pozbyv rovnováhy, zakýval se *místo* stůl pozbyl rovnováhy, zakýval se.

Při přípravě textu jsme postupovali podle zásad, jež jsou vyloženy v předcházejících svazcích těchto Spisů Vladislava Vančury, především ve svazcích Poslední soud a Tři řeky, kdy se zmiňujeme i o tom, jak užíváme Pravidel českého pravopisu z roku 1957. Vyrovnali jsme kvantitu ve slově *lítý*, *hřiště*, upravili *naleziště* na *naleziště* (podle 1. vydání), ojedinelou podobu *smýšlenka* jsme upravili na *smyšlenka*, ale nechali jsme kolísání v slově *myšlenka* (i *myšlénka*); ojedinelý tvar *létech* jsme opravili na *letech*.

R. H.

OBSAH

Amazonský proud	
Předmluva k prvnímu vydání r. 1923	9
Ráj	11
Poslední medvěd na Šumavě	15
Houpačka	21
Nezábavná skutečnost	24
Starosta a báby	27
Slapská pošta	30
Nenadálá smrt	33
Hudba na ulici	36
Čižba	40
Sbohem, Marie!	43
Vzpomeň si na něco veselého	48
Samotný chlapec	51
Proud amazonský	55
Býti dělníkem	57
Dlouhý, Široký, Bystrozraký	
Cesta do světa	65
Dlouhý, Široký, Bystrozraký	109
F. C. Ball	125
<i>Vančurovy prózy z doby mladosti</i>	
<i>(Jan Mukařovský)</i>	169
<i>Ediční poznámka</i>	185

SPISY VLADISLAVA VANČURY

Svazek patnáctý

Rediguje Jan Mukařovský

AMAZONSKÝ PROUD

DLOUHÝ, ŠIROKÝ, BYSTROZRAKÝ

Doslov napsal Jan Mukařovský. K vydání připravil a ediční poznámkou opatřil Rudolf Havel. Obálku, vazbu a typografickou úpravu navrhl Josef Hanzl. Vydal jako svou 1526. publikaci Československý spisovatel v Praze roku 1959. Odpovědná redaktorka Květa Drábková.

Z nové sazby písmem Primus linotype vytiskl Tisk, knižní výroba, n. p., závod Brno, provozovna 12. Papír 84×108 cm. AA 6,48, VA 6,81. D-590650.

Náklad 11 000 výtisků. 13/8. Vydání 2., v Československém spisovateli 1.

Cena brož. 5,10 Kčs, váz. 9,50 Kčs

56/VIII-1

